

Rechtskrondig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

XXIIIste CONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Leuven, 11 mei 1968

SECTIE V : DE BELASTING OP DE TOEGEVOEGDE WAARDE

PREADVIEZEN

1. door Mr. I. CLAEYS-BOUUAERT, advocaat bij het Hof van Beroep te Gent, geaggregeerde voor het Hoger Onderwijs
2. door Dr. L. HINNEKENS, Counsel bij Baker & McKenzie, Brussel

Enkele Juridische Aspecten van de Belasting op de Toegevoegde Waarde

door Mr. I. Claeys-Bouuaert

1. Inleidende opmerkingen.

De B.T.W. heeft in ons land, op enkele maanden tijd, een indrukwekkende literatuur doen ontstaan. Talrijke uiteenzettingen bespreken haar economische aspecten, haar eventuele voor- en nadelen op commercieel gebied, haar gevolgen op de productiviteit van de bedrijven, op de binnenlandse prijzen en op de buitenlandse concurrentie. Interessante artikelen werden gewijd aan haar boekhoudkundige bijzonderheden. Zeer gedocumenteerde studien werden gewijd aan haar technisch mechanisme, voornamelijk in de toepassing van de Franse of Duitse wet. Het ware onbegonnen werk die documentatie hier te willen samenvatten en het is zeker hier niet de plaats om een opsomming te geven van al de problemen die deze belasting kan doen rijzen. Wij zullen ons derhalve beperken tot de bespreking van enkele problemen, die in de bestaande literatuur minder besproken werden.

Wij hebben daarbij hoofdzakelijk gepoogd, de problemen te zien met de ogen van de jurist die in de dagelijkse praktijk staat. De B.T.W. biedt blijkbaar ook materie voor een technisch-fiscaal onderzoek. Veel hangt hier echter nog af van de beslissingen die onze wetgever nog moet treffen.

Een algemene beschrijving van deze fiscale problemen zal men overigens in een ander preadvies vinden.

2. Algemeen mechanisme.

De nadere ontleding van deze problemen maakt een korte technische toelichting nuttig.

Gesteld dat een « belastingplichtige » goederen levert, tijdens een bepaalde periode, voor een netto verkoopprijs van 100
Indien het tarief van de B.T.W. 20 % bedraagt, zal hij aan de koper moeten rekenen : belasting 20

totale verkoopprijs 120

Een onderzoek van al de bestanddelen van zijn kostprijs laat echter toe, vast te stellen dat hij aan grondstoffen, hulpstoffen, allerlei bevoorradings, aangewende diensten of gebruikte uitrusting uitgegeven heeft 72
waarin begrepen 20 % B.T.W. 12
Hij zal dus aan de Schatkist moeten betalen : $20 - 12 = 8$.

Nu spreekt het vanzelf dat dergelijke berekening niet per produkt kan gemaakt worden. De identificatie van alle in een bepaald produkt geïncorporeerde grondstoffen of andere bestanddelen van de kostprijs is bepaald onmogelijk.

Men zal dan ook zeer eenvoudig de B.T.W. die in de kostprijs begrepen is optellen en onmiddellijk verrekenen met de B.T.W. berekend op de verkopen van de corresponderende periode. Volgens de beslissingen van de

E.E.G. (tweede richtlijn van 11.4.1967, art. 12) gebeurt deze berekening per maand en wordt telkens de B.T.W. op de verkopen van dezelfde maand verrekend.

3. Wordingsgeschiedenis en algemene kenmerken.

Om dit mechanisme op behoorlijke wijze te bestuderen is het van essentieel belang, de oorsprong ervan in herinnering te brengen.

In de jaren na de eerste wereldoorlog had Frankrijk, zoals België en diverse andere landen, een cascadebelasting op de handelsoverdrachten gekend. Deze belasting werd echter in 1936 afgeschaft bij onze zuiderburen en vervangen door een eenmalige belasting op de productie: de belasting werd gevorderd, voor elk produkt, bij het beëindigen van de productiecyclus, m.a.w. bij de overdracht door de producent aan de groot- of kleinhandelaar.

Dit stelsel bood twee belangrijke voordelen: enerzijds werd daardoor elke kunstmatige aansporing tot verticale concentratie van de bedrijven vermeden; anderzijds was de controle over de heffing van deze belasting tot een betrekkelijk klein aantal bedrijven beperkt: enkel de producenten kwamen in aanmerking.

Deze eenmalige heffing bleek echter nadelen te bieden, onder meer juist wegens het feit dat ze de volledige fiscale last op een enkel stadium van de economische cyclus concentreerde. Om een juiste en ook vlugge heffing van de belasting te bevorderen, werd in 1948 een stelsel ingevoerd dat de naam kreeg: « système des paiements fractionnés ». De belasting werd reeds gevorderd op de overdrachten van grondstoffen of half-afgewerkte produkten, maar deze belasting werd nadien verrekend op de belasting die bij de verkoop van het afgewerkte produkt eisbaar was: de totale belasting bleef dus ongewijzigd.

De « Taxe sur la valeur ajoutée », ingericht door de Franse wet van 10 april 1954, is niets anders dan een verbeterde versie van de « taxe à la production » geïnd met gefractioneerde betalingen.

Latere studies van de Europese instellingen leidden tot de conclusie dat deze belasting een gunstige economische evolutie zou in de hand werken, en dat zij bovendien de enige was die de realisatie van de doelstellingen van de gemeenschappelijke markt in de E.E.G. mogelijk maakte.

De Commissie van de E.E.G. zette in die zin een actie in, die leidde tot het uitvaardigen van twee richtlijnen gedagtekend van 11 april 1967 en verschenen in het Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen op 14 april 1967. De eerste richtlijn formuleert het algemeen principe en de algemene oriëntatie van de opgelegde hervorming, de tweede bepaalt de voornaamste modaliteiten van de in te voeren geharmoniseerde belasting.

Het algemeen principe wordt, in artikel 2 van de eerste richtlijn, in de volgende termen uitgedrukt: « Het gemeenschappelijk stelsel van de belasting over de toegevoegde waarde berust op het beginsel dat van goederen en diensten een algemene verbruiksbelasting wordt geheven welke strikt evenredig is met de prijs van goederen en diensten, zulks ongeacht het aantal transacties welke tijdens het productie- en distributieproces vóór de fase van heffing plaats vonden.

« Bij elke transactie is de belasting over de toegevoegde waarde, berekend over de prijs van het goed of van de dienst volgens het tarief dat voor dat goed of voor die dienst geldt, verschuldigd onder aftrek van het bedrag van de belasting over de toegevoegde waarde waarmee de onderscheiden elementen van de prijs rechtstreeks zijn belast ».

Men moet eigenlijk de B.T.W. ontleden, opgaande van verbruiker naar producent. De verbruiker moet (b.v.)

20 % betalen. De laatste verkoper moet deze belasting innen. Om zeker te zijn dat hij het zou doen, eist men reeds van hem 20 % van zijn aankopen, met mogelijkheid deze bedragen af te wentelen. De laatstbedoelde 20 % worden op hun beurt van de vroegere leverancier geïnd, en zo tot de oorsprong van de economische cyclus.

Het is dus een essentieel kenmerk van deze belasting, dat zij de verbruiker moet treffen en door hem moet gedragen worden; maar dat zij van andere schuldenaars geheven wordt, nl. ter gelegenheid van vroegere overdrachten of prestaties. De afwenteling van de belasting is dus stelselmatig voorzien en door de wetgever gewild.

4. Begrip « belastingplichtige ».

Naar luid van artikel 2 van de tweede richtlijn van 11.4.1967 zijn belastbaar de leveringen en prestaties verricht door een belastingplichtige. Verder bepaalt art. 4 van dezelfde richtlijn: « Als belastingplichtige wordt beschouwd ieder die zelfstandig en regelmatig, met of zonder winstoogmerk, handelingen verricht welke tot de werkzaamheden van een fabrikant, handelaar of dienstverrichter behoren ».

Deze omschrijving is van belang, omdat zij de toepassing van de belasting afhankelijk maakt van de persoonlijke toestand van een der partijen: de verkoper of dienstverrichter. Zij maakt bovendien, wat haar uitdrukking in het Nederlands betreft, een opmerking nodig op het gebied van de terminologie.

In het Frans is er inderdaad sprake van « l'assujetti ». De Duitse wet duidt dezelfde persoon aan met het woord « Unternehmer ». Alles wijst erop, dat in het wetsontwerp dat thans in voorbereiding is men in het Frans ook het woord « assujetti » zou gebruiken, maar in het Nederlands het woord « belastingplichtige ». Het hoeft nauwelijks vermeld te worden dat deze vertaling gebrekkig en ongelukkig is. Het woord « belastingplichtige » heeft een veel te algemene betekenis om voor het hier bedoelde begrip te kunnen dienen. Men gebruike desnoods een neologisme, indien zijn betekenis goed omlijnd is en aan de gewenste inhoud beantwoordt.

Het feit dat het bestaan van een belastingschuld van het persoonlijk statuut van de verkoper of dienstverrichter afhangt, kenmerkt het kettingmechanisme van de B.T.W. De verkoper zal steeds de in zijn kostprijs begrepen voorbelasting mogen aftrekken en de belasting voor het overige op de koper afwentelen, tot wanneer het goed in de handen komt van een gewone consument: dan eindigt de ketting en treft ze haar definitieve schuldenaar. Eventuele overdrachten tussen consumenten, wanneer zij toevallig gebeuren, mogen de belasting niet meer ondergaan: de dubbele belasting zou trouwens in dergelijke gevallen zeer zwaar wegen. (Naar het schijnt zou nochtans de levering van autovoertuigen, boten en vliegtuigen aan de belasting onderworpen blijven ook wanneer ze tussen niet-« belastingplichtigen » gebeurt; dit is een eerder anachronistisch overblijfsel van onze huidige weeldetaks).

Tevens valt hier de tegenstelling op tussen de persoon die de economische last van de belasting draagt, nl. de consument, en de technische schuldenaar van de belasting, nl. de leverancier. Er werd reeds op gewezen dat de afwenteling van de belasting hier inderdaad een kenmerk is van geheel het wettelijke stelsel.

5. Onleding van het belastbaar feit.

Uit het boven geschetst algemeen mechanisme van de belasting blijkt reeds dat de belastingschuld in hoofde van de verkoper en op het einde van de maand ont-

staat.

Is het belastbaar feit dan wel een levering (of prestatie) zoals men gewoonlijk zegt? (Voorbehoud wordt hier gemaakt voor de invoer, waarvoor andere heffingsregelen kunnen toegepast worden). Moet niet eerder het maandelijks zakencijfer als belastbaar feit beschouwd worden?

Artikel 5 van de tweede richtlijn bepaalt uitdrukkelijk: « Het belastbaar feit vindt plaats op het tijdstip waarop de levering wordt verricht ». En artikel 12 van dezelfde richtlijn legt aan de verkoper op, voor elke verrichting een factuur uit te reiken. De fiscale verplichtingen beginnen dus met de levering.

Deze verplichtingen behelzen echter op die datum nog niet het betalen van een bepaald bedrag. De belastingsschuld ontstaat enkel op grond van een maandelijks zakencijfer dat ook door andere eventueel deficitaire verrichtingen kan beïnvloed worden. Het verschuldigd bedrag kan enkel na verloop van de maand en verrekening van de voorbelasting vastgesteld worden.

Om te beslissen dat het belastbaar feit wel in de levering moet gevonden worden, volstaat het ten andere niet dat de wetgever dit uitdrukkelijk zou verklaard hebben: men moet ook nagaan of deze verklaring wel met de inhoud van het ingerichte mechanisme overeenstemt.

Het feit is dat de B.T.W., zoals ze in Frankrijk is ontstaan en door de richtlijnen beschreven is, een fundamentele dualiteit vertoont.

Wanneer men schrijft: « Aan de belasting zijn onderworpen de leveringen... en de diensten... (art. 2) »; « De belastinggrondslag is... alles wat de tegenwaarde vormt... » (art. 8); « Het belastbaar feit vindt plaats op het tijdstip waarop de levering wordt verricht » (art. 5), dan heeft men de B.T.W. voor ogen, die van de koper wordt geëist. Voor hem is het materieel feit, waaraan zijn betaling verbonden is, reeds met de levering tot stand gebracht.

Anderzijds, wanneer men schrijft: « Ieder belastingplichtige moet elke maand een aangifte indienen... Iedere belastingplichtige moet het bedrag van de belasting bij de indiening voldoen » (art. 12), dan heeft men voor ogen de B.T.W. die de verkoper moet betalen.

In de eerste gedachtengang zou men mogen zeggen dat het belastbaar feit wel de levering is, en dat al de latere verrichtingen (vaststellen van een maandelijks zakencijfer, aangifte, betaling) enkel de invordering aanbelangen. In tegengestelde zin kan opgeworpen worden dat het betwistbaar lijkt een verrichting « belastbaar feit » te noemen wanneer het verschuldigd zijn van een belasting niet rechtstreeks en onmiddellijk van dat feit, doch enkel van een maandsaldo afhankelijk is gesteld.

En om de belasting te berekenen volstaat het dan nog niet, de « belastbare feiten » op te tellen en daarop het tarief toe te passen. Men moet ook nog de voorbelasting aftrekken waarop de verkoper aanspraak kan maken. Ook dat bedrag kan enkel op het einde van de maand vastgesteld worden.

Wij zouden dus als besluit voorstellen dat de eerste stelling (die het belastbaar feit in de levering ziet) bij de economische structuur van de belasting aansluit, maar dat de ontleding van het juridisch mechanisme eerder tot de tweede stelling leidt: het belastbaar feit is een maandelijks zakencijfer.

6. Juridische toestand van de koper.

De omschrijving als belastbaar feit hetzij van een levering, hetzij van een zakencijfer, is niet enkel een woordenkwestie: deze vraag beïnvloedt de juridische toestand van de koper, zoals hierna zal blijken.

Indien men op het gebied van de B.T.W. de regelen overbrengt, die in ons stelsel van overdrachtstaks toegepast worden, zal men het normaal vinden dat de koper samen met de verkoper tegenover de Staat als schuldenaar van de belasting zou optreden.

Dergelijke regel stemt nochtans niet overeen met de economie van het B.T.W.-stelsel. Dit blijkt uit overwegingen zowel van economische als van juridische aard.

Op economisch gebied: de B.T.W. is, men heeft het reeds vermeld, een algemene verbruiksbelasting. Zij moet dus de verkoopprijs van de verbruiksgoederen treffen; de heffingen in de vorige stadia hebben enkel als het ware een voorlopig karakter, zij zijn nodig om een redelijke en juiste heffing van de uiteindelijke belasting te waarborgen, maar vormen geen definitieve fiscale last vermits het bedrag ervan steeds kan afgewenteld of eventueel teruggevorderd worden. De heffing in het laatste stadium van een commerciële cyclus is de enige definitieve belastingheffing.

In de vorige stadia dus heeft de Staat er belang bij, dat de verkoper een bepaald bedrag aan belasting zou « voorafstorten ». Voor de koper evenwel is dit (behalve financieringsproblemen van tijdelijke aard) in principe onverschillig: hij koopt een soort belastingkrediet, een « belastingchèque », vermits hij de belasting in elk geval verder afwentelt. De belasting die hij niet betaald heeft op zijn aankoopfacturen zal de bij verkoop uit te keren sommen verhogen. Er is dus geen reden om hem in de heffingsplicht van de verkoper te betrekken.

Een juridische ontleding van de toestand leidt tot dezelfde conclusie. Aan de koper een verplichting opleggen is enkel dan verantwoord, indien de koper het storten van de belasting door de verkoper kan nagaan, en desnoods rechtstreeks de nodige fondsen aan de Schatkist bezorgen. Dit is nu bepaald onmogelijk, vermits de koper uiteraard nooit het maandelijks zakencijfer van zijn verkoper (waarin winstgevende en deficitaire leveringen kunnen voorkomen), minder nog de aftrekbare voorbelasting van zijn verkoper kan kennen.

In het Franse stelsel is de schuld van de koper tegenover de verkoper in haar geheel een commerciële schuld, belasting inbegrepen. De Duitse wet (art. 13) slaat dezelfde weg in. Dit schijnt inderdaad de enige redelijke oplossing te zijn.

7. Gevolgen.

De gevolgen daarvan zijn niet enkel op fiscaal gebied van belang. De geschillen tussen koper en verkoper worden ook door de bijgetreden stelling beïnvloed. Hierna enkele voorbeelden:

a) de koper klaagt over de hoedanigheid of de waarde van de geleverde goederen. De koper heeft de gefactureerde voorbelasting verrekend in de maand van de facturatie. Na een procedure (die doorgaans een deskundig onderzoek zal medebrengen) bekomt hij hetzij een prijsvermindering, hetzij een ontbinding van de koop. Indien men hem als mede-schuldenaar van de belasting beschouwt, zou men hem een recht op teruggave van de belasting moeten toekennen, met aanpassing van zijn aftrekbare voorbelasting. Het ware veel eenvoudiger, de kredietnota of ontbinding op te nemen in het zakencijfer van de maand waarin deze verrichtingen plaats grijpen: de prijsvermindering of de ontbinding geldt als een nieuwe verkoop (voor de destijds geboekte aankoopsprijs) en komt dus terug in het belastbaar zakencijfer van de koper. Deze had destijds een « belasting-chèque » betaald en verrekend. Nu krijgt hij het bedrag ervan van de verkoper terug en moet hij het verrekende bedrag dus op zijn beurt betalen.

b) de verkoper heeft de B.T.W. hetzij aan een te hoog, hetzij aan een te laag tarief in de faktuur berekend. De koper heeft de faktuur betaald. Indien de B.T.W. voor hem een fiscale schuld uitmaakt, moet hij in de rechtzetting ervan betrokken worden. Heeft de faktuur voor hem in haar geheel een commerciële schuld tot voorwerp dan zal hij aan zijn verplichtingen voldaan hebben. Hij zal echter enkel het gefactureerd bedrag mogen verrekenen: bij de aftrek van de voorbelasting zal de onregelmatigheid aldus automatisch verdwijnen.

c) indien de schuldvordering van de verkoper verloren gaat wegens faillissement of insolventie van de koper, mag aan de verkoper een teruggave toegestaan worden. Hij heeft de belasting aan de Schatkist gestort in de maand van de facturatie, het is logisch dat hij tegenover de Schatkist een corresponderende terugvordering zou kunnen laten gelden. Indien men van het standpunt uitgaat dat de koper mede gehouden is tot de fiscale verplichting, dan zou men in de schuld van de koper een onderscheid moeten maken tussen zijn commerciële en zijn fiscale schuld, met toepassing voor dit laatste deel van andere regelen wat voorrecht en invorderbaarheid angaat.

Dezelfde opmerkingen gelden, in omgekeerde zin, bij prijsvermindering of bij ontbinding van de koop indien de verkoper insolvent wordt.

d) Zelfs bij ontbreken van facturen en bij opzettelijke belastingontduiking is er geen reden om stelselmatig de koper in de vervolging te betrekken. De controlediensten, die de onregelmatigheid hebben opgespoord, zullen het zakencijfer aan de kant van de verkoper moeten nagaan en hem tot betaling van de belasting moeten vervolgen. Dezelfde verkoper zal ten andere gepenaliseerd worden door het feit dat hij, wegens uitblijven van tijdige facturatie, de belasting niet meer op zijn koper zal kunnen afwentelen. De koper, op zijn beurt, zal bij verdere verkoop de voorbelasting niet kunnen aftrekken vermits hij deze niet heeft gekwet.

Men merke op dat de bedoelde belastingontduiking enkel dan concrete gevolgen zal hebben, wanneer de levering (of prestatie van diensten) zich in het laatste stadium van de belastbare cyclus situeert. Wellicht zal de bedreiging van een belastingverhoging in de meeste gevallen volstaan om de verkoper van deze fraude te doen afzien. Het gevaar bestaat omzeggens uitsluitend bij zeer kleine bedrijven, van artisanale aard, die dan toch forfaitair zouden belast worden.

Een hoofdelijk verhaal van de administratie tegenover de koper zou tenslotte enkel verantwoord zijn onder de dubbele voorwaarde dat hij medeplichtig is aan een opzettelijke belastingontduiking (tot vaststelling daarvan zou het feit kunnen volstaan, dat hij geen faktuur heeft geëist) en dat de verkoper insolvent is. De uitbreiding van de vervolgingsrechten ten opzichte van de koper kan in die gevallen als een strafmaatregel eerder dan als een belastingheffing opgevat worden.

8. Overdracht en levering.

De overdrachttaks die wij sedert meer dan veertig jaar kennen is verschuldigd ten gevolge van een rechtshandeling: een overdracht van eigendom.

Weliswaar werden in het Wetboek der met het zegel gelijkgestelde takken diverse bijzondere bepalingen opgenomen waardoor de belastbare overdracht in sommige gevallen van de privaatrechtelijke verplaatsing van eigendom kan afwijken. De zin van bedoelde afwijkingen was hoofdzakelijk, de werking van het cascade-stelsel van de belasting in bepaalde gevallen te normaliseren: overdracht door tussenkomst van een commissair, overdracht van hoofdhuis naar bijhuis-verkoopkantoor van de producent,

wederkerige leveringen ingevolge akkoorden tot rationalisatie van de produktie, enz. Andere tussenkomsten van de wetgever hadden tot doel de normale heffing van de belasting te verzekeren wanneer de overdracht in eigendom van bepaalde goederen samenging met een arbeidsprestatie van de leverancier. De overdracht van eigendom bleef echter de hoeksteen van het stelsel.

In verband met het B.T.W.-stelsel hebben we er reeds op gewezen dat voortaan de heffing van de belasting niet meer aan het juridisch feit van de levering zal verbonden zijn. Vanzelfsprekend zal meestal de levering gepaard gaan met een overdracht van eigendom. De in de wet op te nemen correctieven zullen echter niet meer hun oorzaak vinden in de normalisatie van het cascadestelsel (vermits het cascade-effect zal verdwijnen); zij zullen integendeel hoofdzakelijk tot doel moeten hebben dat de heffing verzekerd blijft ook voor goederen die anders dan op de normale wijze n.l. verkoop aan de verbruiker, aan de economische kringloop onttrokken worden. Vandaar dat de correctieven niet meer juridische overdrachten, doch eventuele economische «deviaties» op het oog zullen hebben.

De tweede richtlijn van 11-4-1967 bevat daaromtrent een reeks bepalingen die waarschijnlijk in het Belgisch wetsontwerp zullen opgenomen worden.

Vooreerst moet men de bepalingen vermelden, die de toepassing van de wet bevestigen in gevallen die normaal, ook in onze huidige wetgeving, belastbaar zijn: huurkoop, verkoop op afbetaling, oplevering van werken met incorporatie van produkten. Wat meer bepaaldelijk de eerste twee gevallen betreft moet men onderstrepen dat de belastbaarheid verbonden is aan de levering en niet aan de betaling, zodat ze in deze gevallen volkomen logisch voorkomt.

Verder komen de gevallen waarin de integrale toepassing van de B.T.W. een gevolg is van de stelselmatige afwenteling van de belasting: opeising door een overheid, overdracht door tussenkomst van een commissionair. De «toegevoegde waarde» kan in die gevallen miniem zijn. De toepassing van de belasting is nochtans nodig om de ketting van de aftrekken van voorbelasting niet te onderbreken.

Ten slotte, en dit is een nieuwigheid, brengt het B.T.W.-stelsel de belastbaarheid mede van «levering aan zichzelf». Daarmee is bedoeld het opnemen van goederen, door een belastingplichtige, uit zijn bedrijfsvermogen, om ze tot privé-gebruik of tot een niet-belastbare bestemming aan te wenden. Vermits de bedoelde belastingplichtige voor die goederen voorbelasting heeft betaald en afgetrokken, moet hij opnieuw de belasting betalen wanneer die goederen de belastbare produktiecyclus verlaten.

9. Slotopmerkingen.

Wat een mens verricht is altijd onvolmaakt. Dat weet iedereen sedert lang, en wij weten dat zelfs onze wetgevers aan dat gevaar niet ontkomen. De auteur van deze bladzijden is echter meer dan in gewone mate aan dat gevaar blootgesteld. Niet alleen moest hij een wettelijke hervorming bespreken die nog niet geboren is; niet alleen moest hij in een klein aantal bladzijden een aanzienlijke hoeveelheid begrippen en problemen aanraken, maar bovendien moest hij dan nog, in een materie die tot heden vooral door economen of bedrijfstechnici behandeld werd, de aspecten bespreken die meer bepaaldelijk de juristen van ons land zouden interesseren.

Het hoeft trouwens nauwelijks gezegd te worden dat talrijke problemen, en zeer belangrijke problemen, in deze bladzijden niet werden vermeld. Wij noemen b.v. de problemen die ontstaan door het dubbel gebruik van

de B.T.W. met andere belastingen; de toepassing van de B.T.W. op onroerende goederen; de bijzonderheden in verband met invoer en uitvoer; de behandeling van geschillen, enz. Om in dat verband definitief werk te verrichten lijkt het ten andere aangewezen, te wachten op de uitvaardiging van de aangekondigde wet. Voor de huidige «status quaestionis» betreffende deze problemen mogen we trouwens verwijzen naar het preadvies van de heer Hinnekens.

In de huidige omstandigheden biedt deze interessante

maar zeer nieuwe stof vooral een gelegenheid, om wensen voor de toekomst te formuleren: laat ons dan maar wensen dat onze wetgever een economisch verantwoorde maar ook juridisch degelijke tekst zal bezorgen; laat ons de hoop uitspreken dat deze belasting slechts een minimum van geschillen en individuele moeilijkheden zal doen ontstaan; laat ons vooral hopen dat de harmonisatie der Europese wetgevingen, waarin de invoering van de B.T.W. een zo belangrijke stap betekent, op doeltreffende wijze verder wordt doorgezet.

De belasting op de toegevoegde waarde in België

door Dr. Luc Hinnekens

I. Het Belgisch onrechtstreeks belastingrecht op nieuwe wegen

Beschreven als «de grootste operatie op belastingsgebied in Nederland sedert de tweede wereldoorlog» en als «een van de gewichtigste gebeurtenissen van de economische geschiedenis van Duitsland», is de gemeenschappelijke Belasting op de Toegevoegde Waarde (B.T.W.) ook in België kunnen voorgesteld worden als een «werkelijke fiscale omwenteling zonder voorgaande in de geschiedenis van de Belgische fiscaliteit» ⁽¹⁾.

Aan de overdrachttaks, de weeldetaks, de factuurtaks op overdrachten en werkaannemingscontracten, en de taks op de roerende verhuur en vervoer zal de B.T.W. een einde stellen evenals aan de overige met het zegel gelijkgestelde taksen indien zij althans haar algemeen karakter wil vrijwaren en tegelijk haar cumulatie met deze taksen wil vermijden met betrekking tot brandkasthuur, verzekeringscontracten, beursverrichtingen, aanplakking en jacht. De invoering van de B.T.W. zal verder ook gepaard gaan met gebiedsverschuivingen en/of wijzigingen in de wetgeving op de registratierechten en accijnsrechten.

De modaliteiten van de belasting, die in de plaats van deze taksen zal worden gesteld, zijn nog niet vastgelegd. De voorlopige tekst van een ontwerp van Wetboek over de Toegevoegde Waarde werd aan de Raad van State overgemaakt doch zal onvermijdelijk nog vele aanvullingen en wijzigingen ondergaan alvorens kracht van wet te verkrijgen. Ook zal, naar verluidt, de uitvoering ervan het voorwerp uitmaken van een reeks Koninklijke Besluiten ter regeling van meer dan dertig materies, meestal met technische inslag, soms van meer wezenlijke betekenis.

A. Nieuwe imperatieven.

Anderzijds hebben wij een veilig houvast aan de twee richtlijnen die de Raad van de Europese Economische Gemeenschap op 11 april 1967 vastlegde ⁽²⁾. De eerste richtlijn schrijft de lidstaten voor hun huidige omzetbelastingstelsel te vervangen door een gemeenschappelijk B.T.W.-stelsel, dat uiterlijk op 1 januari 1970 zal moeten in werking treden, terwijl de tweede richtlijn de structuur en toepassingswijze van deze belasting vastlegt. De beide richtlijnen, samen met de toekomstige B.T.W.-richtlijnen betreffende de verdere harmonisatie met het oog op de afschaffing der belastinggrenzen, de landbouwprodukten, enz., brengen een belangrijke aanvulling van de vijf schaarse verdragsbepalingen die het Europees belastingbeleid moeten bepalen.

De richtlijnen zijn gericht tot de lidstaten die ertoe

gehouden zijn hun bepalingen te eerbiedigen en gebeurlijk in de plaats te stellen van hun eigen staatsrecht. Anderzijds is een richtlijn alleen verbindend ten aanzien van het te bereiken resultaat. De richtlijnen voor een gemeenschappelijk stelsel van B.T.W. zijn overigens niet veel meer dan een kaderwet die, minstens in de eerste harmonisatiefase, de lidstaten toelaat een autonoom standpunt in te nemen inzake een reeks belangrijke technische en politieke opties.

Het is conform met de etappegewijze verwezenlijking van de Europese B.T.W. en, in de huidige ontoereikende ontwikkeling van het gemeenschappelijk sociaal, economisch en financieel beleid, in zekere mate onvermijdelijk dat België van deze opties en afwijkingsmogelijkheden zou gebruik maken om de doelstellingen van sociale en familiale redistributie-, conjunctuur-, prijs-, en concurrentiebeleid te verwezenlijken, waarvoor de met het zegel gelijkgestelde taksen thans instrumenteel zijn. Hun klakkeloze extrapolatie zou nochtans strijdig zijn met de neutraliteit, die de natuurlijke eigenschap is van een zuivere B.T.W. Het is juist deze neutraliteit van de B.T.W. die gewild wordt door het bedrijfsleven, dat het oneconomisch karakter en de vele scheefftrekkingen van de met het zegel gelijkgestelde taksen aan de kaak stelt, en door de Europese Economische Gemeenschap voor de verwezenlijking van haar harmonisatieplannen en communautaire concurrentiebeveiliging. Door de procedure van verplichte voorafgaandelijke raadpleging (art. 16), heeft de E.E.G.-commissie zich trouwens een toezichtsrecht op sommige nationale opties willen voorbehouden.

B. Nieuw juridisch instrumentarium.

De verleiding zal ook groot zijn om in het Belgisch B.T.W.-wetboek maximum-gebruik te maken van het juridisch instrumentarium van het wetboek en van de algemene verordening der met het zegel gelijkgestelde taksen.

Het gemeenschappelijk B.T.W.-stelsel is evenwel «een constructie door techniekers die weliswaar op een ervaring steunt doch een vreemde ervaring die bij ons geen enkele wortel heeft, een systeem dat niet zal kunnen geëxperimenteerd worden en dat ineens op alle sectoren van de huishouding zal moeten van toepassing worden» ⁽³⁾. Een nauwe aansluiting met het huidige taksstelsel is daarom veel minder wenselijk en mogelijk dan bij de hervorming van de inkomstenbelastingen in 1962, toen de Minister van Financiën kon verklaren: «Anderzijds wordt zoveel mogelijk de binding met de vroegere wetgeving behouden. Dit is noodzakelijk om geen volledige omwerking te hebben die de uitvoering zou belemmeren

en zoveel mogelijk én de bestaande begrippen én de methodes én de bestaande rechtspraak te behouden» (4).

In de verdere ontleding wordt gestreefd naar de bevestiging dat de Belgische B.T.W.-Wetgeving minder een echo dient te worden van de zeer uiteenlopende doelstellingen en van het juridisch instrumentarium van het huidige taksstelsel dan wel de uitwerking en aanvulling van de Europese richtlijnen aan de hand van economische inzichten, technieken en begrippen, die een volledig nieuw geluid zijn in ons onrechtstreeks belastingrecht (5).

II. Het toepassingsgebied van de B.T.W.

De vijfde considerans van de eerste richtlijn stelt voorop dat «het stelsel van B.T.W. de grootste maat van eenvoud en neutraliteit verkrijgt wanneer de belasting zo algemeen mogelijk wordt geheven en het toepassingsgebied ervan alle fasen van productie en distributie, zomede het gebied van de diensten omvat». De stelregel wordt evenwel gematigd door de mogelijkheid voor de lidstaten vrijstellingen in te voeren, waar deze gerechtvaardigd zijn door dezelfde bekommernis van eenvoud in de praktische toepassing of waar de belasting (vooral van diensten) het intra-communautair verkeer niet kan vervalsen en daarom eigenlijk de gemeenschappelijke markt niet aanbelangt (Art. 10, 3).

In welke mate de Belgische B.T.W. het traditioneel toepassingsgebied der met het zegel gelijkgestelde takken zal wijzigen zal dus bepaald worden door het gebruik dat de Belgische wetgever van deze uitsluitingsmogelijkheid zal maken.

A. Leveringen te lande door belastingplichtigen

De zo algemeen mogelijke toepassing van de B.T.W. dient te worden verzekerd door de regel dat alle leveringen van goederen en diensten, die door belastingplichtigen in België worden verricht, aan de belasting zijn onderworpen. Daarbij zal zowel aan de belastingplichtige als aan zijn goederenleveringen en dienstverrichtingen een zeer ruime begripsomschrijving moeten gegeven worden.

1. Begripsomschrijving van «belastingplichtige».

Volgens Art. 4 dient als belastingplichtige te worden beschouwd ieder die zelfstandig en regelmatig handelingen verricht die behoren tot de werkzaamheden van een fabrikant, handelaar of dienstverrichter. Om de concurrentieneutraliteit te beveiligen zou de hoedanigheid van de belastingplichtige niet mogen beïnvloed worden door zijn juridisch statuut (rechtspersoon of fysisch persoon, op voorwaarde evenwel geen bezoldigde te zijn), door de economische eenheid van juridisch zelfstandige ondernemingen (althoewel uiteindelijk de belastingsschuld even groot zal zijn, zou toch een financieringsvoordeel ontstaan indien de onderlinge leveringen buiten de B.T.W. zouden vallen), door de eenmaligheid van de handeling (als de herhaling maar normaal kan vermoed worden), door de plaats waar de werkzaamheid geregeld wordt uitgeoefend (zodat een buitenlandse onderneming die één enkele belastbare handeling in België stelt kan belastingplichtig zijn), door het belang van de werkzaamheid (hoofd- of bijkomende bezigheid) of door het winstoogmerk of deficitair karakter van de levering.

Toch zullen sommige personen als niet-belastingplichtige kunnen worden aangemerkt :

— De Staat en publiekrechtelijke personen tenzij hun de hoedanigheid van belastingplichtige wordt toegekend uit hoofde van hun economische activiteiten (Bijlage A, 2).

— Of de kleinhandelaars en landbouwondernemers als belastingplichtigen moeten worden aangemerkt, is tegelijk de meest belangrijke en meest betwiste optie waarover België zal moeten beslissen (6). Het is bekend dat de voorlopige tekst van het B.T.W.-ontwerp hoofdzakelijk om redenen van praktische administratie de winkeliers en landbouwondernemers in regel niet als verplicht belastingplichtigen aanmerkt. In dat geval zullen deze ondernemers moeten kunnen opteren voor hun inschakeling volgens het normaal of volgens een forfaitair stelsel van B.T.W. (7).

2. Omschrijving van «levering van goederen»

(a) Goederen

Volgens Bijlage A, 3 is het gemeenschappelijk B.T.W.-stelsel op alle lichamelijke goederen, zo roerende als onroerende, toepasselijk.

De B.T.W. treft aldus op de eerste plaats de goederen die uit hun aard roerend zijn en komt aldus in de plaats van de overdrachtstaks, verschuldigd op «elke verkoop van koopwaren, elke overdracht onder de leverenden ten bezwarende titel van roerende goederen uit hun aard» (art. 1 van het wetboek van de met het zegel gelijkgestelde takken) doch insgelijks van het registratierecht op de openbare verkoop van roerende lichamelijke goederen waardoor de huidige concurrentieschefftrekking weggeruimd wordt.

Evenmin als de tweede richtlijn, zal het Belgisch stelsel een onderscheid maken naargelang de roerende of onroerende bestemming van het goed. Deze uitbreiding biedt een eenvormige, en voor de belastingplichtige interessante, oplossing voor de levering van bedrijfsuitrusting. Deze zal inderdaad aan B.T.W. en niet aan registratierecht onderworpen zijn, ongeacht of deze uitrustingsgoederen al dan niet samen met het bedrijfspand worden geleverd.

De Belgische overheid zou evenwel de bedoeling hebben om van haar vrijstellingsrecht gebruik te maken om de goederen die onroerend zijn van aard aan de B.T.W. te onttrekken en voort aan het registratierecht te onderwerpen. Doch gebouwen, die vervreemd worden wanneer ze nog op te richten of in opbouw zijn en die thans van het registratierecht zijn vrijgesteld (Art. 21-2, 2 van het wetboek der registratierechten), zouden vanzelfsprekend onderworpen worden aan de B.T.W. en aan het daaraan verbonden voordeel van de aftrekbaarheid der voorbelastingen, hetgeen de prijsvorming op de immobiliënmarkt ten goede zal komen. De B.T.W. zou zelfs op gelukkige wijze worden uitgebreid tot verkopen door personen die hun beroep maken van de aankoop van onroerende goederen met het oog op wederverkoop (art. 62 van hetzelfde wetboek) (8).

Doch het zou niet de bedoeling zijn dat de Belgische B.T.W. de aankoop zou dekken door een onderneming van een bedrijfsgebouw dat niet werd opgegrift of aangekocht met het oog op vervreemding (9). Daardoor blijft deze onderneming het niet aftrekbaar registratierecht van 12.5 % verschuldigd en komt aldus in fiscale ongelijkheid te staan tegenover de onderneming die zulk pand zelf zou opgericht (of laten oprichten) hebben of van een handelaar zou hebben aangekocht. Deze onderneming zou ook op ongelijke fiscale voet staan ten aanzien van de onderneming die haar bedrijfspand zou huren indien de onroerende verhuur zou in aanmerking komen voor B.T.W. en dus ook voor voorbelastingaftrek. Al deze ongelijke fiscale kostenfactoren beïnvloeden echter minder de communautaire dan de nationale concurrentieverhoudingen vermits

een gemeenschappelijke markt voor onroerende goederen eigenlijk niet bestaat.

(b) Levering

De levering wordt in Art. 5 bepaald als de overdracht van de macht om als een eigenaar over een zaak te beschikken. Aldus bepaald kan de levering nog tamelijk gemakkelijk worden achterhaald aan de hand van het burgerrechtelijke begrip van levering in uitvoering van een overeenkomst onder bezwarende titel tot eigendoms-overdracht (art. 1604 van het Burgerlijk Wetboek) dat evenwel onmiddellijk moet gewijzigd worden door verenging en verruimingen, die aan de economische oriëntatie van de B.T.W. uiting geven.

De verenging houdt verband met de fiscale fictie dat, bij inbreng van het geheel of van een gedeelte van een algemeenheid van goederen in een vennootschap, deze vennootschap geacht wordt de persoon van de inbrenger voort te zetten (Bijlage A, 3). België zal van deze vrijstellingsmogelijkheid willen gebruik maken om de verrichtingen van fusie, inbreng van bedrijfstak of splitsing van de betaling van de B.T.W. te ontlasten zonder dat, ingevolge deze opschorting van B.T.W., de aanspraak op de aftrek van de voorbelasting betreffende de ingebrachte activa zou verloren gaan.

Anderzijds dient het begrip van levering te worden uitgebreid tot de afgifte krachtens huurkoop (hetgeen reeds verworven is in ons burgerlijk en belastingrecht), de eigendomsoverdracht krachtens overheidsverordering en de overdracht ingevolge aan- of verkoopcommissieairs, zodat de tussenkomst van zulke commissieairs tot gevolg heeft dat de betaling van de belasting over de globale toegevoegde waarde van de transactie, in tegenstelling met het huidig taksstelsel, gefractionneerd wordt over de betrekking tussen de committent en de commissieair enerzijds en die tussen de commissieair en de klant anderzijds.

Nog een andere, economisch geïnspireerde uitbreiding van het burgerrechtelijk leveringsbegrip is de autoconsumptie van een belastingplichtige, hetzij deze aan zijn onderneming een goed onttrekt dat hij voor zijn privé-behoefte zal aanwenden of om niet verstrekt, hetzij hij voor bedrijfsdoeleinden een goed in gebruik neemt dat door hemzelf of voor zijn rekening werd vervaardigd of gewonnen.

Het eerste geval (Art. 5, 3 (a)) wordt geïllustreerd door de fabrikant van telefoonapparaten die een van zijn fabrikaten voor persoonlijk gebruik of als geschenk aan zijn bedrijfspatrimonium onttrekt. Wanneer de belastingplichtige voorafgaandelijk de voorbelasting op de vervaardiging aftrok lijkt de belasting van zulke onttrekkingen verantwoord omdat anders deze privé-verbruiker bevoordeeld zou zijn tegenover de belastingplichtige die deze telefoonapparaten rechtstreeks zou aankopen zonder aanspraak op aftrek. Doch het gevaar van scheef-trekkingen is gering — en de belastbaarheid dient daarom ook niet gehandhaafd — voor onttrekkingen die moeten dienen als geschenk van geringe waarde of als monster en welke fiscaal tot de algemene onkosten mogen worden gerekend (Bijlage A, 6).

Het tweede geval van onttrekking (Art. 5, 3 (b)) is dat van de fabrikant van telefoonapparaten die sommige van zijn fabrikaten zou aanwenden in zijn zaak. Zulke ingebruikneming wordt beschouwd als belastbare levering « ten einde te waarborgen dat aangekochte goederen welke bestemd zijn voor bedrijfsdoeleinden en waarvoor geen afspraak op onmiddellijke of volledige aftrek bestaat enerzijds, en de goederen welke door de belastingplichtige of voor diens rekening door een derde zijn

vervaardigd of gewonnen en die voor dezelfde doeleinden worden gebezigd anderzijds, in fiscaal opzicht gelijk worden behandeld (Bijlage A, 7). Uit de verdere bespreking van de (gedeeltelijke) afbrekregeling zal blijken dat deze taxatie als levering in feite alleen belang heeft wanneer een onderneming deze goederen zou gebruiken voor belastbare als voor niet-belastbare of vrijgestelde transacties.

3. Omschrijving van « dienstverrichtingen »

Als dienst wordt beschouwd alle prestaties die geen levering van een goed zijn (Art. 6). Deze residuële bepaling volgt de macro-economische bepaling van het nationaal produkt als de som van alle goederen en diensten en is ingegeven door de bedoeling in een zo algemeen mogelijk opgevatte belasting in beginsel de totale economische activiteit te betrekken.

Zoals voor de levering van goederen zou de Belgische wetgever nochtans van een meer inhoudelijke en juridisch-vertrouwde bepaling kunnen uitgaan en als diensten beschouwen alle intellectuele en materiële prestaties die in uitvoering van een overeenkomst onder bezwarende titel worden verstrekt. Doch deze « prestaties » zouden dan onmiddellijk moeten uitgebreid worden tot sommige voor zichzelf verrichte diensten, zoals vervoer voor eigen rekening, waarvan de belasting door overwegingen van concurrentiëneutraliteit gerechtvaardigd wordt (Bijlage A, 9).

Als belastbare « dienstverrichtingen » zouden eveneens moeten aangemerkt worden de overdracht en concessie van onlichamelijke zaken zoals octrooien, merken en know-how en verhuring van lichamelijke goederen (alhoewel, naar verluidt, de verhuring van goederen die onroerend zijn van aard in het toepassingsgebied van het registratierecht zou blijven). Het is normaal dat de oplevering van werk in roerende (maakloonwerk) of in onroerende staat als dienstprestatie en niet als levering wordt beschouwd doch om kunstmatige voorstellingen te voorkomen, schrijft Bijlage A, 5 voor dat het werk in roerende staat dan zou belast worden aan het tarief dat zou gelden indien het als levering zou beschouwd worden.

4. Territoriale omschrijving van levering « in België »

(a) Levering van goederen

Art. 1609 van het Burgerlijk Wetboek, dat voorschrijft dat de afgifte moet gebeuren op de plaats waar het verkochte goed zich bevond ten tijde van de verkoop is niet bruikbaar voor belastingdoeleinden.

Opdat de levering van een goed in het land zou plaatsvinden en aan de B.T.W. zou onderworpen zijn, moet het goed er zich bevinden op het ogenblik van de levering (Art. 4, b). De levering van roerende goederen zal nochtans vaak vervoer of verzending veronderstellen. De levering zal dan in fiscaal opzicht plaatsvinden op de plaats waar het goed zich bevindt op het tijdstip van de aanvang van de verzending of het vervoer naar de afnemer, onverminderd de uitvoervrijstelling voor goederen die naar het buitenland worden vervoerd of verzonden (Art. 4, a).

(b) Levering van diensten

Als plaats van de dienst wordt in beginsel aangemerkt de plaats waar van de verleende dienst of het verhuurde voorwerp gebruik gemaakt wordt of waar het overgedragen of verleende recht wordt uitgeoefend (Art. 6, 3).

Deze territoriale aanknopingsregel zal minder toepassingsmoeilijkheden uitlokken voor de situering van stofelijke diensten dan wel voor intellectuele prestaties. Voor zover hier dubbele belastingheffing of nietheffing van belasting mogelijk is en concurrentiestoornissen kan meebrengen, kondigt Bijlage A, 11 vóór 1970 communautaire interpretatieregels aan.

B. Leveringen door niet-belastingplichtigen

1. Leveringen van weeldegoederen

Naar verluidt zou de B.T.W. in België toegepast worden op leveringen van artikelen als automobielen, plezierboten, enz., door personen die dit doen al of niet tegen betaling en buiten het kader van een geregelde activiteit⁽¹⁰⁾. Deze inschakeling is geen natuurlijk luik van de B.T.W. doch wel een kunstmatige uitbreiding onder invloed van schatkijsverwegingen en illustreert het reël gevaar van een loodzware binding van de Belgische B.T.W. aan het huidige taksstelsel.

2. Invoerverrichtingen

Het binnenkomen van een goed in België is eveneens belastbaar ongeacht of deze invoer geschiedt in uitvoering van een contract onder bezwarende titel of in het kader van een geregelde activiteit (art. 7). Deze uitbreiding is noodzakelijk in een stelsel van B.T.W., die geheven wordt volgens het bestemmingslandbeginsel en het zal voorkomen dat niet-belastingplichtigen hun aankopen liever buiten dan binnen België verrichten.

België zal echter wensen gebruik te maken van de «bevoegdheid om het belastbaar feit en de opeisbaarheid van de belasting te verbinden met het belastbaar feit en de opeisbaarheid ter zake van invoerrechten» (art. 7). In aansluiting met de douanewetgeving en de extraterritorialiteitsfictie in de overdrachtakswetgeving, zal de invoer van een goed, dat niet voor binnenlands verbruik doch alleen voor doorvoer, opslag en overdracht in entrepôt of veredelingsverkeer aangegeven is, van de B.T.W. kunnen worden vrijgesteld.

Voor «invoer» van diensten blijkt een bijzondere bepaling overbodig te zijn ingevolge de binding van het nationaal belastingrecht aan het land waar de diensten worden gebruikt of ten nutte gebracht.

III. De berekening van de B.T.W.

A. Belastinggrondslag

De B.T.W. zal worden berekend over de tegenwaarde voor de levering van het goed of voor de dienst, met inbegrip van alle kosten en belastingen, doch met uitzondering van de B.T.W. zelf (art. 8). Indien België de B.T.W. slechts zou toepassen tot en met de groothandelsfase, zullen de kleinhandelsprijzen van een belastingplichtige met een forfaitair percentage moeten verlaagd worden ten einde concurrentiestoornissen te voorkomen (Bijlage A, 12). Omgekeerd mag men verwachten dat de administratie zich zal willen bedienen van de minimummaatstaven die zij in het huidige taksstelsel toepast voor de doelmatige beteugeling van belastingontduiking op bouw, automobielen, parfumerie-artikelen, enz.

Bij invoer zal, zoals thans, moeten uitgegaan worden van de douanewaarde, de invoerrechten, belastingen en heffingen, met uitzondering van de B.T.W. zelf. Doch indien de B.T.W. niet verder zou reiken dan de groothandelsfase, vereist de concurrentieneutraliteit dat het intern verlagingpercentage ook op de invoerprijs van

een in de kleinhandel verkocht goed zou toegepast worden.

B. Tarieven en vrijstellingen

Naar verluidt, zouden vier tarieven worden voorzien, waarvan vooralsnog alleen het verlaagd en het tussenliggend tarief definitief zouden zijn⁽¹¹⁾. De vrijstellingen kunnen als nultarief worden beschouwd.

1. *Een algemeen tarief*: Op basis van voorlopige berekeningen, verricht door een werkgroep in de schoot van het Ministerie van Financiën, zou het normaal tarief van de B.T.W., volgens vooropgezette modaliteiten (niet-verplichte onderwerping van kleinhandel, landbouw, enz.) 22 % moeten bedragen opdat de systeemwisseling neutraal zou zijn onder begrotingsopzicht en ruim 80 miljard frank per jaar zou blijven opbrengen. Volgens art. 9 zal hetzelfde tarief toepasselijk zijn op leveringen van goederen zoals op dienstverrichtingen en op inlandse leveringen zoals op invoerverrichtingen.

2. *Een verhoogd tarief*: Het zeer tijdsgebonden begrip van weeldeartikel dient aangepast te worden aan de hedendaagse levensstandaard zodat tenslotte nog zeer weinig artikelen aan het verhoogd tarief van 28 % zullen onderworpen zijn. Inachtgenomen hun geringe budgettaire betekenis en het tamelijk hoog peil van het algemeen tarief, is de bestaansreden van dit verhoogd tarief in een B.T.W.-stelsel in vraag gesteld geworden.

3. *Een verlaagd tarief*: Door de invoering van het verlaagd tarief van 6 % wordt de brug geslagen met de vrijstelling die in het huidige taksstelsel vooral om sociale overwegingen wordt toegekend aan goederen van massaverbruik. Daar de huidige vrijstelling niet toepasselijk is op de taksen in de vroegere stadia welke in een B.T.W.-stelsel wel aftrekbaar zijn, is het redelijk onder het nieuw stelsel deze goederen te onderwerpen aan een verlaagd tarief, dat evenwel volgens art. 9 hoog genoeg moet zijn om het normaliter mogelijk te maken de volledige aftrek van de voorbelastingen te werken (zogenaamd sponstarief).

De overheid zou bovendien de bedoeling hebben het verlaagd tarief aan te wenden in sommige basisnijverheden. Alhoewel het verlaagd tarief op de levering van basisgrondstoffen gecompenseerd wordt door een evenredig hogere belastingsdruk bij de afnemer, voorkomt het een te zware thesaurie-inspanning vanwege deze industrieën.

4. *Een tussenliggend tarief*: Voor vele artikelen van huishoudelijk verbruik, energie en andere produkten die thans aan een gereduceerde forfaitaire taks onderworpen zijn zal het tarief op 15 % worden vastgesteld. Het betreft hier dus terug een extrapolatie van een «verworven» toestand uit het huidige taksstelsel, die stoornissen en verwikkelingen — men denke aan het fiscaal probleem van de verkoopster die allerlei, verschillende getarifeerde, artikelen verkoopt in een grootwarenhuis dat verplicht of vrijwillig belastingplichtig is — in het B.T.W.-stelsel dreigt te scheppen. De toepassing van dit tussenliggend tarief is daarom alleen gewettigd indien de redenen die oorspronkelijk aanleiding waren tot dit preferentieel forfaitair regime nog voldoende doorslaggevend zijn⁽¹²⁾.

5. *Andere tarieven*: Onder het huidige Wetboek van de met het zegel gelijkgestelde taksen (artt. 21 en 202-1) worden aan de Koning sommige tarificatiemachten toegekend waar economische toestanden dit vereisen. Zelfs

in zulke omstandigheden zou het invoeren van een volledige gamma van nieuwe tarieven strijdig zijn met de opvatting van de B.T.W. als algemene verbruiksbelasting en met de eenvoud van haar toepassing en controle. Deze macht zal daarom moeten beperkt blijven tot de toepassing op sommige leveringen of diensten van het tussenliggend of het verlaagd tarief.

Om dezelfde redenen zou ook elke verdere tarieven-uitbouw in het teken van de familiale of sociale modalisatie en van de voortzetting van het huidig taksstelsel moeten worden verworpen en voorbehouden aan de personenbelasting ⁽¹³⁾.

6. *Vrijstellingen (multitarief)*: Uit de aftrekregeling zal het belang blijken van het onderscheid tussen de uitvoer- en de andere vrijstellingen.

a) Vrijstellingen bij uitvoer

Wij zagen reeds dat de levering van een goed, dat door de leverancier in het buitenland ter beschikking van de koper wordt gesteld, niet in aanmerking komt voor de B.T.W. Doch wanneer voor zulke terbeschikkingstelling het goed dient vervoerd of verzonden te worden, geschiedt de levering in België en moet daarom vrijgesteld worden krachtens een bijzondere bepaling (art. 10, 1 (a)).

Zulke vrijstelling zou overigens niet beperkt mogen zijn tot de uitvoerverzending of vervoer door de leverancier zelf. Naar het voorbeeld van art. 23, 1°, van het Wetboek der met het zegel gelijkgestelde taksen, zou het moeten volstaan dat hij aan zulke verzending of vervoer deelneemt in omstandigheden die elke twijfel omtrent de buitenlandse bestemming van de goederen wegnemen.

Het zou voorts ook wenselijk zijn, naar het voorbeeld van art. 23, 2°, van datzelfde wetboek en in toepassing van de bevoegdheid verleend door Bijlage A, 16, de vrijstelling mits vergunning uit te breiden tot de onrechtstreekse uitvoer ten einde de thesaurielast te verlichten van uitvoerders die, in of buiten België, goederen aanschaffen die bestemd zijn voor wederuitvoer of die dienen voor de vervaardiging van voor uitvoer bestemde goederen. Om dezelfde reden en met het oog op de aantrekking van internationaal handelsverkeer, zou het aanbeveling verdienen de opschorting van de B.T.W. zelfs uit te breiden tot stadia die voorafgaan aan dat van de uitvoerder althans voor goederen in tijdelijke invoer ⁽¹⁴⁾.

Ook het vervoer en andere diensten die betrekking hebben tot goederen in invoer, uitvoer, doorvoer of opslag in entrepôt zullen of kunnen genieten van een vrijstelling (art. 10, 1b en 2).

b) Andere vrijstellingen

De toepassing van de B.T.W. is verplichtend met betrekking tot diensten waarvan de fiscale behandeling kan leiden tot verstoring van de mededingingsvoorwaarden tussen de lidstaten (art. 6, 2 en Bijlage B) en is wenselijk met betrekking tot de meeste andere diensten om reden van fiscale techniek (verwikkelingen eigen aan het gemengd bedrijf), bezwarende tarief- en cascade-effecten en het karakter van algemene verbruiksbelasting.

België heeft nochtans de bevoegdheid om sommige diensten, die gewoonlijk worden verstrekt aan particuliere verbruikers vrij te stellen waar dit noodzakelijk wordt geacht, bijvoorbeeld om sociale of culturele redenen (persoonverzorging, onderwijs). Andere vrijstellingen kunnen ingegeven zijn door praktische en economische beweegredenen (financiële verrichtingen van kredietinstellingen, levensverzekeringen). Tenslotte mag

men verwachten dat nog andere vrijstellingen zullen gecopiëerd worden van de huidige vrijstellingen van factuurtaks of aannemingscontracten (prestaties van horeca- en kappersbedrijven, notarissen, advocaten, deurwaarders, enz.).

C. Aftrek

1. Methode van aftrek

De toegevoegde waarde kan rechtstreeks bepaald worden aan de hand van de optelling van bezoldigingen, afschrijvingen, interesten en winsten welke door de boekhouding worden opgeleverd en voor de inkomstenbelasting worden aangewend. Het gemeenschappelijk B.T.W.-stelsel weerhoudt evenwel de onrechtstreekse methode van aftrek. Deze wordt toegepast volgens de formule «aftrek van voorbelasting» (waarbij de over de vorige stadia afgedragen belasting wordt afgetrokken) en niet volgens de formule «aftrek van vooromzet» (waarbij de omzet van de vorige stadia op de belastbare omzet in mindering wordt gebracht) omdat de eerste methode beter de concurrentiestorende verschillen ingevolge meervoudige aanslagvoeten en vrijstellingen in vorige omzetzfasen neutraliseert (zgn. «inhaal-effect»).

2. Voorwaarden van aftrek

De algemene aanspraak van de belastingplichtige om de voorbelastingen, voldaan terzake van de hem geleverde, of door hem ingevoerde of ingebruikgenomen goederen of diensten, af te trekken van de belasting op de door hem verrichte leveringen is een essentieel bestanddeel van de zuivere B.T.W., geheven volgens de voorbelastingaftrekmethode.

Bij wijze van uitzondering voorziet het gemeenschappelijke stelsel (art. 11) dat de belastingplichtige geen recht op aftrek kan laten gelden voor:

(1) goederen en diensten die worden aangewend voor andere doeleinden dan bedrijfsbehoeften. Gebruikelijk zou aan bedrijfsdoeleinden een ruime begripsomschrijving kunnen worden gegeven doch anderzijds zou België ook kunnen gebruik maken van de bevoegdheid om leveringen uit te sluiten die uitsluitend of gedeeltelijk gebruikt worden voor privé-behoeften van de belastingplichtige of van zijn personeel.

(2) goederen en diensten aangewend bij handelingen die niet in het toepassingsgebied van de B.T.W. vallen of die vrijgesteld zijn. Doch de aftrek blijft gehandhaafd voor de leveringen en diensten in verband met uitvoer. Anderzijds kan de belastingplichtige geen aanspraak op aftrek en terugbetaling van voorbelasting laten gelden voor diensten die in het buitenland verricht (gebruikt) worden en die geen betrekking hebben tot uit- of doorvoergoederen.

(3) investeringsgoederen wanneer België zou gebruik maken van de bevoegdheid «om conjuncturele redenen de investeringsgoederen geheel of gedeeltelijk van de aftrekregeling uit te sluiten dan wel om voor die goederen in plaats van de methode van onmiddellijke aftrek de methode van aftrek in jaarlijkse gedeelten toe te passen». Ten einde een wezenlijk bestanddeel van de B.T.W. zo weinig mogelijk aan te tasten verdient een uitzonderlijk gehanteerd, tijdelijk aftrekuiststel aanbeveling boven een definitieve uitsluiting.

In uitvoering van het voorgaand onderscheid tussen handelingen waarvoor wél en handelingen waarvoor geen afrekaanspraak bestaat, zal de aftrek van de voorbelasting slechts worden toegestaan voor dat gedeelte dat evenredig is aan het bedrag van de eerstbedoelde han-

delingen (art. 11, 2). Deze gedeeltelijke of pro-rata aftrek en de verder beschreven herziening van haar bedrag in de tijd dreigen zich veelvuldig voor te doen in ondernemingen en schepen er onzekerheid en boekhoudkundige verwickelingen. Het zou daarom aanbeveling verdienen haar toepassing te matigen door het invoeren van een getolereerd minimum of drempelpercentage beneden hetwelk de aftrek integraal behouden blijft ⁽¹⁵⁾.

3. Periode van aftrek

Met het oog op vereenvoudiging wordt de aftrek niet toegepast verrichting per verrichting doch wel globaal door alle voorbelastingen, betaald tijdens een periode (in beginsel één maand) af te trekken van de B.T.W., die over dezelfde periode verschuldigd is. Zo zullen, volgens de regels van de opeisbaarheid en het belastbaar feit, de voorbelastingen op leveringen en diensten afgezet worden tegen de belasting verschuldigd tijdens de maand waarin deze aftrekbare belastingen aan de belastingplichtige werden gefactureerd voor hem geleverde goederen en verrichte diensten ⁽¹⁶⁾, en zal de belasting op invoer aangerekend worden op de B.T.W. die verschuldigd is tijdens de maand waarin de belasting op de invoer werd betaald.

Minstens in normale conjuncturomstandigheden zal de aftrek dus onmiddellijk zijn. Doch de gedeeltelijke aftrek in een maand kan soms het voorwerp uitmaken van herzieningen in de volgende maanden ingevolge de regel dat de verhouding tussen belastbare en andere handelingen, die het aftrekbaar gedeelte zal bepalen, eerst definitief na het verstrijken van het kalenderjaar zal worden vastgesteld zodat de aftrek tijdens de maand van facturatie of invoer een voorlopig karakter heeft. Voor bedrijfsmiddelen met gebruiksduur van meer dan één jaar wordt de gedeeltelijke aftrek zelfs geregulariseerd over vijf jaar, waarbij elk jaar de aftrek van één vijfde van de belasting wordt herzien aan de hand van de wijzigingen in het verhoudingsgetal tijdens dat jaar (art. 11, 3).

4. Terugbetaling

Alhoewel de tweede richtlijn over teruggavemodaliteiten stilzwijgend is, wordt verwacht dat België zich zal richten naar de tekst die door de E.E.G.-Commissie oorspronkelijk werd voorgesteld ⁽¹⁷⁾.

Indien in een maandelijks aangifte het bedrag van de aftrek meer beloopt dan de over de omzet berekende belasting, wordt het overschot overgedragen naar de volgende maand. Eerst op het einde van het kalenderjaar zal aan de belastingplichtige de overschotbelasting worden terugbetaald evenals de overbelasting, na regularisatie van vergissingen in facturering of aangifte, prijsverminderingen, kredietnota's, ontbinding van overeenkomst, enz.

Tenzij gevolg zou worden gegeven aan de formule van terugbetaling aan het einde van ieder kwartaal, zoals door het bedrijfsleven wordt voorgesteld, zou de vervroegde terugbetaling dienen te worden voorzien ten behoeve van de uitvoerders en van ondernemingen, die nieuw opgericht zijn of die investeringen doen zonder hoop of rendement op min of meer korte termijn ten einde de last van een te lange belastingfinanciering te verlichten ⁽¹⁸⁾.

IV. Verplichtingen en controle

Verschillend van het huidige taksstelsel, omdat zij eigen zijn aan de B.T.W., zijn: het voeren van een bijzondere

boekhouding, het indienen van en de betaling volgens een periodische aangifte en de aanstelling van een plaatselijk vertegenwoordiger van belastingplichtigen zonder vestiging in België; anderzijds verkrijgt de facturatie er een nieuwe betekenis.

A. Boekhouding

Iedere belastingplichtige moet een boekhouding voeren die gegevens oplevert inzake de omzetelementen (aan prijzen exclusief belasting) en de bijhorende belastingen of vrijstellingen.

Deze B.T.W.-boekhouding zal relatief eenvoudig zijn en gelijkvormig aan de bedrijfsboekhouding in de mate dat zij niet ingewikkeld gemaakt wordt door het aantal tarieven, vrijstellingen en gedeeltelijke aftrekregeling. Toch stelt zij een moeilijke opgave voor kleine ondernemingen die een gebrekkige of vaak geen bedrijfsboekhouding hebben. Door een forfaitaire vaststelling van de heffingsgrondslag kunnen deze ondernemingen van de verplichting van een bijzondere boekhouding worden ontslagen en slechts tot het uitreiken en bijhouden van facturen worden gehouden.

B. Facturatie

Elke belastingplichtige moet voor de door hem verrichte leveringen een factuur uitreiken met afzonderlijke aanduiding van prijs (exclusief belasting) en van de belasting per afzonderlijk tarief of vrijstelling. De factuur zal de belastingplichtige klant moeten toelaten het bedrag te kennen van de B.T.W. waarvoor hij schuldenaar is tegenover zijn leverancier of dienstverrichter die de betaling verrichte en waarvoor hij tegelijk aftrekgerechtigd wordt tegenover de fiscus.

C. Aangifte

Iedere belastingplichtige is verplicht elke maand een aangifte in te dienen met vermelding van alle gegevens die nodig zijn voor de berekening van de verschuldigde belasting en de erop te verrekenen aftrek met betrekking tot de handelingen van de vorige maand. Aan bepaalde belastingplichtigen kan evenwel de vergunning verleend worden om eens per kwartaal, halfjaar of jaar hun aangiften in te dienen.

D. Betaling

Het bedrag, dat volgens de aangifte opeisbaar is, zal binnen de termijn van indiening van de aangifte worden voldaan door de belastingplichtige die zowel het bedrag van de belasting als dat van de prijs aan zijn klant factureert.

E. Aanstelling van vertegenwoordiger

De belastingplichtigen die geen vestiging in België hebben, zullen naar Frans voorbeeld ⁽¹⁹⁾ vóór elke levering van goederen of diensten in België een vertegenwoordiger moeten laten erkennen die hoofdelijk aansprakelijk zal zijn voor de voldoening van de verschuldigde belasting en in de plaats zal gesteld worden voor het vervullen van de verplichtingen.

F. Controlemaatregelen

De met het zegel gelijkgestelde taksen worden thans in niet geringe mate ontdoken ingevolge het niet uitreiken van factuur of door het niet aanbrengen van voldoende plakzegels. Het is zeker dat de B.T.W. deze

« zwarte » of « parallele » markt slechts gedeeltelijk zal kunnen uitschakelen. Vooral in de laatste belastingfase en ten aanzien van goederen, die slechts een korte omloop hebben of wederzijds geleverd worden, bestaat het gevaar dat de medecontractant bij de leverancier of de dienstverrichter niet aandringt op de betaling van B.T.W. (en op de daaraan verbonden aftrek van voorbelasting) wanneer hij op zijn beurt de mogelijkheid ziet zijn goederen en diensten vrij van B.T.W. (en van inkomstenbelasting) te leveren.

Om deze fraude te bestrijden en een doeltreffende controle door de administratie mogelijk te maken, kunnen de volgende bepalingen aan de huidige taks wetgeving worden ontleend : verplichte voorlegging ter inzage en bewaring van facturen en boeken ; onderzoeksrecht van belastingdiensten bij rijksadministraties, parketten en griffies bij rechtbanken en hoven ; controle op vervoer over de weg en vrije toegang tot fabrieken en magazijnen als de boekhouding niet betrouwbaar lijkt ; vermoeden dat pas opgerichte gebouwen ingevolge belastbare dienstverrichtingen zijn opgericht, enz.

Anderzijds kan de B.T.W.-boekhouding op een voor de administratie zeer doelmatige wijze worden benutted wanneer de verdere bewijslast ingevolge een vermoeden juristatum aan de belastingplichtige wordt opgedragen. Wanneer bijvoorbeeld de opsporingsdienst uit het vastgestelde verschil tussen kopen en verkopen en aan de hand van de vermoedelijke exploitatierekening tot het besluit komt dat nog andere goederen moeten zijn verkregen of vervaardigd of nog andere diensten verricht, dan zouden deze goederen en diensten kunnen vermoed worden geleverd te zijn. Wanneer niet belaste aankopen, verkopen of diensten aan het licht komen, zou van de belastingplichtige ook méér vereist zijn dan een eenvoudige bewering dat deze goederen of diensten in het buitenland werden geleverd indien vermoed zou worden dat tot tegenbewijs de levering van een goed en het gebruik van een dienst in België plaatsvonden. Omgekeerd zou de taak van de controleur die in de boeken facturen terugvindt voor in het buitenland gekochte goederen aanzienlijk verlicht worden indien hij tot tegenbewijs zou mogen aannemen dat deze goederen in België werden geleverd.

V. Problemen van systeemwisseling

Men begrijpt dat de bedrijfsorganisaties op een vroegere inwerkingtreding van de hervorming aandringen, inachtgenomen de voordelen van het B.T.W.-stelsel ten opzichte van ons huidig stelsel en de door de overige lidstaten gekozen datum en de wijziging van de internationale ruilvoeten die eruit voortvloeit ⁽²⁰⁾.

De regering heeft nochtans geoordeeld dat een degelijk voorbereide B.T.W. op 1 januari 1970 de voorkeur verdient op de vroegere inwerkingtreding van een geïmproviseerde B.T.W. ⁽²¹⁾. Dit besluit is ingegeven door de tijd die nodig is voor de oppuntstelling van de administratieve diensten, de traagheid en wisselvalligheid van het parlementair apparaat (alhoewel de richtlijnen het politiek debat in belangrijke mate zullen beperken), de inwijding van de belastingplichtige (die nodig is om hem tot netto-kostprijsberekening en geordende prijsgedragingen aan te zetten) en het opstellen van de Koninklijke Besluiten.

De meest dringende opgave is nochtans de bepaling van de overgangsmaatregelen. Zij zouden betrekking hebben op :

— een aftrekregeling voor voorraden, die bestaan op de dag van inwerkingtreding van de B.T.W. De aftrek is vereist om speculatieve destocking en prijsstijgingen

ingevolge takscumulatie te voorkomen en zou rekening kunnen houden met de taks betaald bij de aanschaffing evenals met deze betaald in de vroegere stadia, gebeurlijk forfaitair te schatten aan de hand van de huidige percentages van uitvoerteruggaaf ;

— een aftrekregeling voor investeringsgoederen, die bij de inwerkingtreding van de B.T.W. nog niet volledig zijn afgeschreven, eveneens om een doortij van investeringen in de voorafgaande periode en prijsstijgingen te voorkomen. Een zekere ongerustheid is ontstaan bij het bedrijfsleven over de al dan niet toepassing van zulke forfaitaire aftrek waartoe door art. 17 aan België de bevoegdheid wordt verleend ;

— een compensatieregeling voor contracten die vóór de afkondiging van het wetboek werden afgesloten waardoor voorkomen zou worden dat één der partijen ernstig wordt benadeeld door de systeemwisseling ;

— de vervroegde betaling van de B.T.W. Immers zonder zulke vooruitbetaling dreigt de regelmatige belastingopbrengst twee tot zes weken opgeschoven te worden ingevolge de overgang van een stelsel, waar de taks betaald wordt aan de hand van plakzegels die op voorhand door de belastingplichtige worden aangekocht, naar een B.T.W. die normaal eerst betaald wordt binnen de twee weken na de maand waarin de belastbare handelingen plaatsvonden.

(1) C. Scailteur, *L'harmonisation des taxes sur les affaires dans le Marché Commun*, Rec. gén. enr. et not., mei 1967, p. 167.

(2) Eerste richtlijn 67/227/E.E.G., Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen, 1301/67 van 14 april 1967 en tweede richtlijn 67/228/E.E.G., Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen, 1303/67. Elke hiernavolgende citering van artikelen en bijlagen zal betrekking hebben tot deze tweede richtlijn, tenzij anders zou worden aangegeven.

(3) C. Scailteur, loc. cit., p. 166.

(4) Verslag namens de Commissie voor de Financien, Doc. Sen. 266 (zitting 1961-1962), p. 7.

(5) Het wezen, wordingsgeschiedenis, techniek, belastbaar feit en belastingsschuld worden in een ander pre-advies behandeld.

(6) Voor de controverse betreffende de uitbreiding van de B.T.W. tot de kleinhandel in België, zie : R. Goffin, *La T.V.A. au stade du commerce de détail. Pour ou Contre ?* Rép. Fisc. juni-juli 1967, p. 193 ; Industrie en B.T.W., Verbond der Belgische Nijverheid, jan. 1968, p. 19 ; De Chemische Nijverheid van België en de Belasting over de Toegevoegde Waarde, Federatie der Chemische Nijverheid van België, 15 dec. 1967, p. 4.

(7) Een ontwerp van derde richtlijn heeft betrekking tot het gemeenschappelijk B.T.W.-stelsel voor handelingen betreffende landbouwproducten.

(8) S. Hougardy, *Mémoire sur la T.V.A.*, Fécémie, 15 sept. 1967, p. 10.

(9) De verschillende belasting van zulk gebouw en zijn uitrusting zal ook een nadere bepaling van gebouwen nodig maken, hetgeen zoals voor de wet van 9 mei 1967 (art. 62, par. 2 van het wetboek der met het zegel gelijkgestelde taksen) zou kunnen geschieden aan de hand van de kadastrale wetgeving en reglementering.

(10) S. Hougardy, *Mémoire sur la T.V.A.*, Fécémie, 15 sept. 1967, p. 9.

(11) Bestendig vademecum van de Belgische B.T.W., Fabrimetal, nr. 00/43.

(12) Industrie en B.T.W.... p. 28 ; De Chemische Nijverheid... p. 8 ; Bestendig vademecum... nr. 000/18.

(13) Contra : M. Frank, *Etude quantitative de certaines incidences de l'instauration d'une T.V.A. en Belgique*. Cah. éc. Brux., 1967, p. 401.

(14) Industrie en B.T.W...., p. 41 ; De Chemische Nijverheid..., p. 13.

(15) Industrie en B.T.W.... p. 32 ; S. Hougardy... p. 29.

(16) Volgens artikels 55 en 64 kan het belastbaar feit reeds vóór de levering en vóór de verrichting plaatsvinden bij het uitreiken van de factuur of het ontvangen van de

vooruitbetaling ten aanzien van leveringen en diensten waarvoor vooruitbetalingen worden gedaan en ten aanzien van diensten die over een onbepaalde tijdsduur worden verricht.

(17) Art. 9 van de door de E.E.G.-Commissie voorgestelde tekst en Bijlage 23, hieraan.

(18) Industrie en B.T.W... p. 35; De Chemische Nijverheid... p. 10.

(19) J. Wilmart, Le nouveau régime de la taxe sur la valeur ajoutée en France, Journ. Prat. Droit Fisc. et Fin., Oct.-nov. 1967, p. 332.

(20) Industrie en B.T.W..., p. 7; De Chemische Nijverheid... p. 24; Memorandum van Werkgroep B.T.W., Kamer van Koophandel van Antwerpen, 13 jan. 1968, p. 10.

(21) Naar het oordeel van de verslaggever van de E.E.G.-Commissie voor de interne markt « dienen de bedoelde (nationale) wetten één of twee jaar vóór hun inwerking-treding te worden afgekondigd, opdat de administratieve diensten een vlotte toepassing kunnen voorbereiden en het bedrijfsleven zich erop kan instellen ». Europees Parlement, Zittingsdocumenten 1966-1967, Doc. 1, 18 februari 1966, p. 8.

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 5 januari 1968.

Raadsheer-verslaggever: M. Neven.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Advocaten: Mrs. Van Ryn en Struye.

Overeenkomst. — Verbindende kracht. — Verplichting plannen goed te keuren. — Als uitvoering van een overeenkomst. — Geen vrije beoordeling van een der partijen. — Bevoegdheid van de rechtbanken om over de betwisting te oordelen. — Wanprestatie. — Verbintenis om iets te doen. — Uitvoering in natura. — Beslissing van de rechter geldend als goedkeuring van de plannen.

Op grond van de overeenkomsten van partijen heeft het bestreden arrest beslist dat de uitvoering te goeder trouw van de overeenkomsten eiseres tot cassatie ertoe verplichtte haar toestemming voor bepaalde plannen te geven binnen een redelijke termijn.

Nu de rechten van partijen uit overeenkomsten voortvloeien, kan de beslissing omtrent het goedkeuren of het niet-goedkeuren van de plannen niet aan de vrije beoordeling van een van de partijen overgelaten worden, wijl beide partijen gebonden zijn door de in art. 1134 B.W. gestelde regel, luidens welke alle overeenkomsten die wettig zijn aangegaan, degenen die deze hebben aangegaan tot wet strekken en te goeder trouw moeten ten uitvoer gebracht worden. Daar de betwisting burgerlijke rechten betreft, behoort zij, naar luid van art. 92 Grondwet, bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken.

Art. 1142 B.W. belet niet dat de uitvoering van de verbintenis in natura zou worden gevorderd en door de rechter bevolen wanneer zij nog mogelijk is; op de persoon van de schuldenaar mag nochtans geen dwang worden uitgeoefend ten einde hem die uitvoering op te dringen. Wjl het ten deze gaat om een verbintenis om iets te doen die alleen het goedkeuren van een bouwplan tot voorwerp heeft, kan de rechter het niet-goedkeuren ervan verhelpen door te verklaren dat zijn beslissing als toestemming zal gelden.

N.V. Compagnie mobilière et foncière t./ Jacxsens e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 maart 1966 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eiseres veroordeelt tot het goedkeuren van plannen haar op 7 augustus 1963 toegestuurd; verklaart dat indien zij met deze goedkeuring langer zou wachten dan veertien dagen na de betekening van het arrest, dit laatste als goedkeuring zal gelden, en eiseres in de drie vierden van de kosten van beide aan-

leggen veroordeelt, zonder te antwoorden op het middel door eiseres in haar hoger beroep regelmatig neergelegde conclusie opgeworpen, luidens hetwelk « appellante (thans eiseres) en met haar de Belgische Staat dan ook terecht, op grond van de artikelen 8, 9, 1° en 2° van het algemeen lastenkohier en van de bijzondere bedingen, gebruik makende van hun vrije beoordelingsmacht, beslist hebben dat de ontworpen bouw niet voldeed aan de overeengekomen bedingen en aan de opgelegde vereisten, waarmee trouwens rekening gehouden was bij de vaststelling van de afgestane cijnsrecht (door appellante) en van de prijs van het eigendomsrecht (in hoofde van de Belgische Staat)...; en verder « de eerste rechter bovendien, zelfs indien zijn standpunt ten opzichte van appellante juist ware, quod non, geen bevoegdheid had om zich in de plaats te stellen van de daartoe aangestelde diensten door, in hun plaats, te zeggen dat de geïntimeerden de betwiste bouwplannen mogen uitvoeren », zodat het arrest voorkomt als niet gemotiveerd naar de eis van de aangeduide grondwettelijke bepaling:

Overwegende dat naar zijn context de eerste in het middel aangehaalde passus van de conclusie het besluit is van een geheel van overwegingen waarin eiseres de overeenkomsten van partijen en de feiten ontleedde ter rechtvaardiging van haar weigering de plannen goed te keuren;

Overwegende dat het arrest, dat de overeenkomsten van partijen nagaat, beslist dat de reden, die eiseres laat gelden om de plannen te weigeren, uitgaat van een verkeerde interpretatie van de besproken bedingen en dat de uitvoering te goeder trouw van de overeenkomsten eiseres ertoe verplicht haar toestemming te geven; dat het arrest aldus dit gedeelte van de conclusie op passende wijze beantwoordt;

Overwegende dat, als antwoord op de tweede in het middel aangehaalde passus van de conclusie, waarin eiseres betwistte dat de rechter bevoegdheid had om zich in de plaats te stellen van de daartoe aangestelde diensten en om, in hun plaats, te zeggen dat de verweerders de plannen mogen uitvoeren, het arrest erop wijst, met betrekking tot de Belgische Staat, dat deze geen partij in het geding is, zodat vooralsnog niet kan uitgemaakt worden of deze geen reden heeft om de goedkeuring en bouwtoelating te weigeren, en, met betrekking tot eiseres, dat deze ertoe verplicht is de overeenkomsten van partijen te goeder trouw ten uitvoer te brengen; dat dit antwoord, hetwelk impliceert dat eiseres verbintenissen had aangegaan welke ten uitvoer moesten gebracht worden, een passend antwoord is;

Overwegende dat het middel feitelijke grondslag mist;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1131, 1134, 1142 tot 1145 van het Burgerlijk ethboek, 9, 25 en, voor zoveel als nodig, 97 van de Grondwet;

doordat het bestreden arrest eiseres veroordeelt tot het goedkeuren van de plannen haar op 7 augustus 1963 toe-

gestuurd, verklaart dat, indien zij met deze goedkeuring langer zou wachten dan veertien dagen na de betekening van het arrest, dit laatste als goedkeuring zal gelden, en eiseres in de drie vierden van de kosten van beide aanleggen veroordeelt;

terwijl, eerste onderdeel, de rechter zijn beslissing niet, zonder machtsverschrijding, in de plaats kan stellen van die welke, ingevolge de overeenkomst van partijen, aan de vrije beoordeling van een onder hen wordt overgelaten (schending van alle aangeduide bepalingen, inzonderheid de artikelen 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 9 en 25 van de Grondwet),

tweede onderdeel, iedere verbintenis om iets te doen, in geval van niet-nakoming ervan, eventueel kan aanleiding geven tot schadevergoeding, doch nooit tot vervanging, door een rechterlijke beslissing, van de daad die door een van de contracterende partijen moet worden gesteld, wanneer deze daad erin bestaat zijn vrije toestemming tot het tot standbrengen van een bepaalde toestand te verlenen (schending van alle aangeduide bepalingen, inzonderheid de artikelen 1134 en 1142 van het Burgerlijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest, op grond van de overeenkomsten van partijen en van feitelijke bestanddelen, beslist dat de redenen die eiseres laat gelden om de plannen te weigeren, uitgaan van een verkeerde interpretatie van de besproken bedingen en dat de uitvoering te goeder trouw van die overeenkomsten eiseres ertoe verplicht haar toestemming te geven binnen een redelijke termijn; dat het arrest nog beschikt dat, wijl niemand kan gedwongen worden een bepaalde daad te stellen, de eventualiteit moet worden voorzien dat eiseres zich naar de uitspraak niet zou schikken en beslist dat, in dat geval, het arrest als toestemming van eiseres zal gelden;

Overwegende dat, nu de rechten van partijen uit overeenkomsten voortvloeien, de beslissing omtrent het goedkeuren of het niet-goedkeuren van de plannen niet aan de vrije beoordeling van een van de partijen kan overgelaten worden, wijl beide partijen gebonden zijn door de in artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek gestelde regel, luidens welke alle overeenkomsten die wettig zijn aangegaan, degenen die deze hebben aangegaan tot wet strekken en te goeder trouw moeten ten uitvoer gebracht worden;

Overwegende dat, daar de betwisting burgerlijke rechten betreft, zij, naar luid van artikel 92 van de Grondwet, bij uitsluiting tot de bevoegdheid van de rechtbanken behoort;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 1142 van het Burgerlijk Wetboek, hetwelk bepaalt dat iedere verbintenis om iets te doen opgelost wordt in schadevergoeding ingeval de schuldenaar de verbintenis niet nakomt, niet belet dat de uitvoering van de verbintenis in natura zou worden gevorderd en door de rechter bevolen wanneer zij nog mogelijk is; dat op de persoon van de schuldenaar nochtans geen dwang mag worden uitgeoefend ten einde hem die uitvoering op te dringen;

Overwegende dat, wijl het ten deze gaat om een verbintenis om iets te doen die alleen het goedkeuren van een bouwplan tot voorwerp heeft, de rechter het niet-goedkeuren ervan kan verhelpen door te verklaren dat zijn beslissing als toestemming zal gelden;

Overwegende dat geen van beide onderdelen kan aangenomen worden;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1107, 1134, 1135, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden arrest, na in zijn overwegingen

te hebben verwezen naar de bepaling van de akte van 4 september 1935, luidens welke «L'acquéreur est obligé de bâtir une villa sur ledit terrain, endéans les deux ans, à partir des présentes. Il est strictement interdit au concessionnaire d'exercer dans la villa à construire sur ledit terrain n'importe quelle industrie et n'importe quel commerce», en ook naar de gelijkaardige bepaling van de akte van 20 juli 1939, luidens welke «Il ne peut être établi sur chacun des terrains vendus par le présent acte qu'une seule construction du type villa ou cottage», uit deze bepalingen afleidt dat in de tekst van 4 september 1935 een termijn wordt gesteld voor het bouwen van een villa en tevens elke nijverheids- of handelsbedrijvigheid wordt geweerd, maar dat het noch de bedoeling van partijen is geweest, noch de draagwijdte is van die bedingen dat slechts een enkele villa zou mogen gebouwd worden en een tweewoonst, meer bepaald een dubbele villa, werd uitgesloten, onder voorwendsel «dat in het onderhavig geval enkel van belang zijn de woorden «une seule construction du type villa ou cottage», dat appellante (thans eiseres) haar weigering geenszins steunt op het feit dat het niet zou gaan om een gebouw van het type «villa» en appellante zelf het ontworpen gebouw als een dubbele villa betitelt»,

terwijl, door te beslissen dat eiseres gehouden is de haar voorgelegde plannen voor een dubbele villa goed te keuren, hoewel de aangehaalde bedingen van voormelde akten de verplichting opgelegd hebben, welke door de verweerdens werd aanvaard, slechts op het verkochte perceel één villa te bouwen of «une seule construction du type villa», bewoordingen welke juist de beperking bedingen volgens het bedoelde onderscheid tussen «constructions isolées ou accolées deux à deux» (lastenkohier, artikel 9, 2), het arrest aan deze contractuele stipulaties een betekenis en een draagwijdte geeft welke onverenigbaar zijn met hun duidelijke en precieze termen, en aldus de bewijskracht van voormelde authentieke akten en lastenkohier miskent (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek) en de verbindende kracht, tussen partijen, van de in die akten vastgestelde overeenkomsten miskent (schending van de artikelen 1107, 1134, 1135 van het Burgerlijk Wetboek);

Overwegende dat de rechter door aan de in het middel bedoelde uitdrukkingen van de akten «l'acquéreur est obligé de bâtir une villa... dans la villa à construire... une seule construction du type villa ou cottage...», de betekenis te geven luidens welke het niet uitgesloten is dat de op te richten villa een dubbele woongelegenheden oplevert, eensdeels, van die uitdrukkingen geen interpretatie geeft die onverenigbaar is met hun betekenis in de context van de akten en, anderdeels, de verbindende kracht van de overeenkomsten van partijen niet miskent;

Dat het middel feitelijke grondslag mist;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT: Zie over de uitvoering in natura: Cass. 12 september 1958, R.W. 1958-69, 483; Cass. 27 april 1963, R.W. 1962-63, 57 met conclusie van advocaat-generaal F. Du-mon; Cass. 30 januari 1965, R.W. 1964-65, 1553.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 12 januari 1968.

Eerste voorzitter : M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever : M. Rutsaert.

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advocaten : Mrs. Philips en Bayart.

Pacht. — Recht van verkoop. — Verkoop uit de hand. — Art. 1778ter B.W. — Verkoopovereenkomst gesloten vóór het verlijden van de authentieke akte. — Recht van de pachter. — Erkenning door de vrederechter als bouwgrond. — Tijdstip.

Uit art. 1778 ter B.W. blijkt dat geenszins vereist wordt dat de verkoop van het verpachte goed aan een derde bij authentieke akte zou vastgesteld zijn opdat er schending van het recht van verkoop van de pachter zou kunnen voorhanden zijn.

De pachter bezit geen recht van verkoop indien het om gronden gaat die in de pachtovereenkomst zijn opgegeven als gronden voor industrieel gebruik bestemd of door de vrederechter als zodanig werden erkend. Maar wanneer de koopovereenkomst vóór het verlijden van een authentieke akte werd gesloten, volstaat het niet dat die erkenning door de vrederechter aan het verlijden van de authentieke akte zou voorafgaan : zij moet vóór het sluiten van de koopovereenkomst zelf geschieden.

Destoop t./ van Pottelberghe de la Potterie
en N.V. Textielfabrieken Valère Devos.

Gelet op het bestreden vonnis, op 24 juni 1966 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Gent;

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door de verweerders hieruit afgeleid dat eiser in het bestreden vonnis, dat uitspraak doet over zijn beweerd recht van verkoop, zou hebben berust daar hij geen rechtsmiddel instelde tegen het latere, hem betekende, vonnis van 16 september 1966 van de Vrederechter te Kruishoutem, dat geldig verklaarde de door verweerder aan eiser gegeven opzegging van de pacht met betrekking tot de onroerende goederen waaromtrent een recht van verkoop door eiser ingeroepen wordt;

Overwegende dat een stilzwijgende berusting in een vonnis of een arrest slechts kan afgeleid worden uit daden of feiten die op een zekere en niet dubbelzinnige wijze van het inzicht van een partij doen blijken om zich aan de beslissing te onderwerpen;

Overwegende dat uit het niet-instellen van een rechtsmiddel tegen een rechterlijke beslissing, waarbij een door de koper van een onroerend goed gegeven pacht-opzegging geldig wordt verklaard nadat de pachter tijdens de procedure verklaard had zich te gedragen aan de wijsheid van de rechter, niet noodzakelijk volgt dat deze pachter tevens zou hebben afgezien van zijn recht op verkoop van ditzelfde goed, wat het voorwerp uitmaakte van een andere procedure op grond van art. 1778 quinquies van het Burgerlijk Wetboek;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan aangenomen worden;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artt. 1142, 1144, 1583, 1774, par. 3, 3e lid, 1778, bis tot sexies, in het bijzonder 1778, quinquies en sexies, 8e lid, van het Burgerlijk Wetboek (de artt. 1778, bis tot sexies, in het gemeld wetboek ingelast bij de wet van 1 februari 1963) en 97 van de Grondwet, doordat het bestreden vonnis de vordering van eiser tot indeplaatsstelling van verweerder als koper van het be-

twist perceel niet ontvankelijk verklaart om de redenen dat het de regeling van de sancties bij overtreding van de wet betreffende het recht van verkoop als uitgangspunt neemt, om vast te stellen of en in hoever de rechten van de pachter miskend werden, de authentieke akte van verkoop, die onontbeerlijk is tot bewijs van de verscheidene voorwaarden van de verkoop, en het de vordering als voortijdig afwijst daar ze werd ingesteld bij dagvaarding van 9 maart 1966, wijl de verkoopakte slechts op 5 mei 1966 (verlijden van de authentieke akte) tot stand kwam,

terwijl, eerste onderdeel, die redenen geen voldoende antwoord uitmaken op de middelen door eiser afgeleid uit de bijzondere omstandigheid : dat hij op 29 januari 1966 door beide verweerders zelf in kennis werd gesteld van het bestaan van die verkoop, kennisneming die hem de verkoop tegenstelbaar maakte, en uit het feit dat hij voor een gedeelte van het perceel reeds buiten bezit was gesteld, en de rechter aldus te kort is gebleven aan de verplichting zijn beslissing met redenen te omkleden (schending van art. 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, degene, wiens rechten miskend werden, gerechtigd is onmiddellijk aan die miskenning een einde te laten stellen en de herstelling daarvan te vorderen, in het bijzonder de pachter, aan wie verkoper en koper kennis hebben gegeven van een verkoop gesloten zonder inachtneming van zijn recht van verkoop, en die zelfs reeds gedeeltelijk buiten bezit is gesteld, geen verdere verzwarende van die toestand heeft af te wachten alvorens de rechten die hem door de wet zijn verleend te laten gelden, en zijn vordering tot naasting en indeplaatsstelling in elk geval ontvankelijk dient verklaard te worden wanneer de rechter slechts uitspraak doet na het verlijden van de authentieke akte en also van al de voorwaarden en verplichtingen van de verkoop kennis kan krijgen (schending van al de aangeduide wetsbepalingen);

Overwegende dat het vonnis, tot afwijzing van de vordering van eiser om zijn recht van verkoop te doen erkennen en om in de plaats van de koopster gesteld te worden, op de reden steunt dat de wettelijke regeling van het voorkeepsrecht de authentieke akte van verkoop als uitgangspunt neemt om vast te stellen of en in hoever de rechten van de pachter miskend werden; dat uit de context van dit vonnis blijkt dat, zoals door eiser was opgeworpen, tussen de verweerders reeds de eigendomsoverdracht was tot stand gekomen, welke echter slechts op 5 mei 1966, weze na het instellen van de vordering van eiser, bij authentieke akte werd vastgesteld;

Overwegende dat, luidens art. 1778ter van het Burgerlijk Wetboek, de eigenaar het goed aan iemand anders dan de pachter uit de hand slechts mag verkopen nadat hij aan deze de gelegenheid heeft gegeven zijn recht van verkoop uit te oefenen en te dien einde hem moet kennis geven van de prijs en de voorwaarden waartegen hij bereid is het goed te verkopen, kennisgeving die geldt als aanbod van verkoop; dat luidens zelfde wetsbepaling, indien de pachter het aanbod aanvaardt, hij daarvan binnen dertig dagen aan de eigenaar moet kennis geven, in welk geval de verkoop overeenkomstig art. 1583 van het Burgerlijk Wetboek tussen partijen voltrokken is, zodra de aanvaarding van de pachter ter kennis van de eigenaar is gekomen;

Overwegende dat uit voormeld art. 1778ter blijkt dat geenszins vereist wordt dat de verkoop van het goed aan een derde bij authentieke akte zou vastgesteld zijn opdat er schending van het recht van verkoop van de pachter zou kunnen voorhanden zijn;

Dat het tweede onderdeel van het middel dienvolgens gegrond is;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artt. 1582, 1583, 1774, paragraaf 3, 3e lid, 1778bis tot 1778 septies, meer bepaald 1778ter en 1778 sexies, 8e lid, van het Burgerlijk Wetboek (de artt. 1778bis tot septies ingevoegd bij de wet van 1 februari 1963),

doordat het bestreden vonnis de vordering van eiser tot erkenning van zijn recht van voorkoop ongegrond verklaart om de redenen dat de erkenning door de vrederechter van de industriële bestemming van het bedoeld landeigendom (vonnis van 22 april 1966), hoewel gebeurd nadat de verweerders eiser kennis hadden gegeven van de tussen hen definitief gesloten verkoop en in de loop van het geding door eiser desbetreffend ingeleid (dagvaarding van 9 maart 1966), niettemin tijdig is, daar ze voor het verlijden van de authentieke akte (5 mei 1966) plaatsvond,

terwijl de erkenning door de vrederechter van de industriële bestemming van verpachte landeigendommen aan de verkoop moet voorafgaan, opdat de uitzondering van toepassing weze, en er, ten aanzien van dit voorschrift, geen verschil bestaat tussen een authentieke akte van verkoop en een op een andere wijze gesloten, maar voltrokken verkoop, waarvan het bestaan door de belanghebbenden ter kennis van de pachter wordt gebracht op zulke wijze dat deze voor de rechtbanken de erkenning van zijn recht moet vorderen, vermits in dit laatste geval de pachter eveneens in de onmogelijkheid wordt gesteld zijn recht van voorkoop normalerwijze uit te oefenen, zodat bedoelde beslissing van de vrederechter niet tijdig werd gewezen:

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste middel volgt dat geen verkoop tussen de eigenaar van het goed en een derde mag gesloten worden, zonder dat de pachter vooraf in de gelegenheid werd gesteld zijn recht van voorkoop uit te oefenen;

Overwegende, weliswaar, dat luidens de artt. 1778 sexies, 8e lid, en 1774, par. 3, 3e lid, van het Burgerlijk Wetboek, de pachter geen recht van voorkoop bezit indien het om gronden gaat die in de pachtovereenkomst zijn opgegeven als gronden voor industrieel gebruik bestemd of die door de vrederechter als zodanig werden erkend;

Doch overwegende dat wanneer de koopovereenkomst, zoals ten deze, vóór het verlijden van een authentieke akte werd gesloten, het niet volstaat dat voormelde erkenning door de vrederechter aan het verlijden van de authentieke akte zou voorafgaan; dat zij vóór het sluiten van de koopovereenkomst zelf moet geschieden; Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zover het beslist:

1. dat de vordering strekkende tot het stellen van eiser in de plaats van de koopster niet ontvankelijk is;

2. dat de vordering van eiser strekkende tot erkenning van zijn recht van voorkoop niet gegrond is;

3. dat de erkenning door de vrederechter van de industriële bestemming van de gronden tijdig gebeurde, en in zover het uitspraak doet over de kosten;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Veroordeelt de verweerders in de kosten;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, rechtdoende in hoger beroep.

NOOT : Verg. Rb. Brussel, 30 mei 1967, R.W. 1967-68, 1325.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 16 november 1966.

Voorzitter : M. Dellois.

Raadsheren : M.M. Sury en Screvens.

Advocaat-generaal : Mr. Dykmans.

Advocaten : Mrs. F. Van Isacker en E. Boonen.

Auteursrecht. — Art. 13 van de wet van 22 maart 1886. — Citaatrecht. — Beperkt door het doel van kritiek, polemie of onderwijs. — Toepassing op een bloemlezing.

Een uitgever heeft uit vier romans van Willem Elsschot vier uitvoerige verhalen overgenomen in een boek met de titel « Willem Elsschot - Vierspan ». Hij beweert dat het boek een didactisch doel heeft en hij beroept zich op art. 13 van de wet van 22 maart 1886.

Ofschoon de omvang ervan in se geen criterium uitmaakt, moeten de citaten, bedoeld door art. 13, binnen de perken van het beoogde doel (kritiek, polemie of onderwijs) blijven.

Ten deze schijnt de didactische bedoeling van de bloemlezing te zijn een « beeld » te geven van de schrijver zowel aan Nederlandssprekende als aan Franssprekende leerlingen. Dit doel rechtvaardigt echter niet de uitgebreide citaten van 25, 31, 21 en 13 bladzijden : in de voorstelling en in de keuze van deze teksten komt er geen bijzondere methode of plan voor, evenmin enige indeling naargelang van de intellectuele ontwikkeling of de taalkennis van de leerlingen, zodat de aanhalingen slechts gekozen blijken te zijn om vier onderscheiden novellen voor te stellen. De uitgever kan derhalve de toepassing van voormeld art. 13 niet inroepen.

N.V. De Nederlandse Boekhandel t./ De Ridder.

Gelet op de door de wet vereiste stukken, in regelmatige vorm overgelegd ;

Overwegende dat het beroep, regelmatig naar de vorm, binnen de wettelijke termijn ingesteld werd ;

Overwegende dat de eerste rechter de door geïntimeerden ingestelde eis nauwkeurig heeft omschreven ;

Overwegende dat appellante een boek onder de titel « Willem Elsschot - Vierspan » uitgegeven heeft zonder de door artt. 1 en 2 van de wet van 22 maart 1886 vereiste toestemming ;

Dat dit boek in de reeks « Nederlandse keurboeken voor het secundair onderwijs » verschenen is ;

Dat de titel « Vierspan », die in grote lettertekens onder de naam « Willem Elsschot » gedrukt is en alzo de aandacht bijzonder aantrekt, in de werken van deze auteur niet voorkomt ;

Overwegende dat geïntimeerden beweren dat deze uitgave een schending van hun auteursrecht uitmaakt ;

Overwegende dat appellante zich beroept op de door artikel 13 van de wet van 22 maart 1886 voorziene uitzondering op de auteursrechten, luidens dewelke het auteursrecht geenszins het recht citaten te maken uitsluit wanneer deze de kritiek, de polemie of het onderwijs tot doel hebben ;

Overwegende dat zo hun omvang in se geen criterium uitmaakt, de citaten binnen de perken van het beoogde doel (kritiek, polemie of onderwijs) dienen beperkt te blijven ;

Overwegende dat uit de bevoegde nota's, o.m. biografische inleiding, bibliografie en verklarende woordenlijst, blijkt dat het litigieuze werk ten minste hoofdzakelijk voor het onderwijs bestemd is ;

Dat zulks nochtans niet impliceert dat de citaten binnen de perken van het didactisch doel zijn gebleven ;

Overwegende dat het eigenlijke doel van de bloemlezing «Vierspan» nogal onduidelijk voorkomt; dat zij schijnt een «beeld» van de schrijver Willem Elsschot te willen geven zowel aan Nederlandssprekende als aan Franssprekende leerlingen (zie «Ter verantwoording» blz. 5 en «Verklarende woordenlijst» op het einde van het boek);

Dat dit didactische doel de uitgebreide citaten van respectievelijk 25, 31, 21 en 13 bladzijden zoals verschenen in het «verzameld werk» van de schrijver, — het eerste bestaande uit drie uittreksels en de drie laatsten uit een enkel ononderbroken uittreksel — niet rechtvaardigt;

Dat in de voorstelling en in de keus van deze teksten er o.m. geen bijzondere methode of plan voorkomt, evenmin als enige indeling naar gelang van de intellectuele ontwikkeling of de taalkennis der leerlingen, zodat de aanhalingen blijken slechts gekozen te zijn om vier onderscheidene novellen voor te stellen, die trouwens in twee dezer onder een in de oorspronkelijke werken niet bestaande titel gepubliceerd worden;

Overwegende dat appellante dienvolgens ten onrechte de toepassing van voormeld artikel 13 inroept en het auteursrecht van de rechtsoptvolgers van Willem Elsschot geschonden heeft;

Om deze redenen,

Het Hof,

gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, waarvan toepassing werd gedaan;

alle verdere of meer uitgebreide conclusies van de hand wijzende als ongegrond;

Ontvangt het beroep; verklaart het ongegrond;

Bevestigt het bestreden vonnis.

NOOT: Zie hieronder het vonnis a quo van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen van 25 november 1965, met noot.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e Kamer. — 25 november 1965.

Voorzitter: M. Janssens.

Rechters: M.M. Hernould en De Vocht.

Advocaten: Mrs. E. Boonen en F. Van Isacker.

Auteursrecht. — Art. 13 van de wet van 22 maart 1886. — Citaat. — Begrip. — Bloemlezing. — Met het doel van onderwijs. — Begrip.

Een uitgever heeft uit vier romans van Willem Elsschot vier uitvoerige verhalen overgenomen in een boek met de titel «Willem Elsschot - Vierspan». Hij beweert dat het boek een didactisch doel heeft en beroept zich op art. 13 van de wet van 22 maart 1886.

Het in dit artikel bedoelde begrip «citaat» beperkt zich niet tot een aanhaling om een bewering, een stelling of een bewijsvoering te staven, maar dekt de uitgave van een bloemlezing uit het werk van een of meer auteurs. Anderzijds is het citaatrecht afhankelijk van zijn gebruik met het oog op kritiek, polemie of onderwijs. Het begrip «met het doel van onderwijs» moet beperkend opgevat worden, anders wordt de door de wetgever beoogde bescherming onmogelijk gemaakt.

Het litigieuze boek, dat voorzien is van een inleiding over de auteur, een bibliografie en een woordenlijst, is zeker bruikbaar in het onderwijs, maar het komt de

Rechtbank voor dat het veeleer, minstens insgelijks, uitgegeven werd om, bij wijze van vulgarisatie, het grote publiek in de gelegenheid te stellen, zonder ernstige geldelijke of geestelijke inspanning, iets te lezen en te begrijpen van de beste werken van de schrijver ofwel om het grote publiek te doen geloven in een voorheen niet uitgegeven zelfstandig werk «Vierspan». De uitgever kan derhalve voormeld art. 13 niet inroepen.

De Ridder t./ N.V. De Nederlandse Boekhandel

Overwegende dat de oorspronkelijke derde aanlegger — de heer Willem De Ridder — overleden is op 16 februari 1965; dat zijn erfgenamen Ghilain, Lise, De Ridder Louise en De Ridder Karel gedagvaard werden in gedingherneming; dat zij in feite ook in die hoedanigheid het geding hernemen; dat beide zaken, ingeschreven op de algeme rol onder nummers 91.381 en 1.104 derwijze verknocht zijn dat zij moeten samengevoegd worden;

Overwegende dat aanleggers, — handelend als rechtsoptvolgers van wijlen de heer Alfons De Ridder, en drager van diens auteursrechten op de door hem onder de deknaam «Willem Elsschot» geschreven werken «Villa des Roses», «Lijmen», «Tsjip» en «De Leeuwentemmer» — voorhouden dat verweerster, zonder hun toestemming en in schending van hun auteursrechten, een boek uitgegeven heeft onder de titel «Willem Elsschot - Vierspan» waarin vier uitvoerige verhalen uit voornoemde romans opgenomen zijn onder de respectieve hoofdingen «Madame Gendron», «Korthals XIV en XV», «De Pool» en «De Leeuwentemmer»; dat de eis er dan ook substantieel toe strekt verweerster verbod te horen opleggen het boek «Willem Elsschot - Vierspan» nog verder te laten drukken en verspreiden en haar te veroordelen tot het betalen van een schadevergoeding;

Overwegende dat verweerster de weerhouden feiten als zodanig niet ontkent; dat zij echter de beweerde schending van auteursrechten betwist en zich te dien einde beroept op de bepalingen van art. 13 van de wet van 22 maart 1886;

Overwegende dat art. 13 van de wet van 22 maart 1886, waarvan geen officiële Vlaamse tekst voorhanden is, luidt: «Le droit d'auteur n'exclut pas le droit de faire des citations lorsqu'elles ont lieu dans un but de critique, de polémique ou d'enseignement»;

Overwegende dat op grond van de voorbereidende besprekingen van de aangehaalde wetsbeschikking met absolute zekerheid vaststaat dat de bedoeling van de wetgever is geweest, aan het begrip «citations» een zeer uitgebreide betekenis te geven; dat het citaatrecht zich niet beperkt bij het recht tot aanhaling van enkele woorden of lijnen tekst, maar integendeel de overname van brede uittreksels en zelfs van gehele stukken toelaat; dat letterlijk gezegd werd: «Nous sommes d'accord que le mot 'citation' ne doit pas être interprété restrictivement... Nous voulons que l'on ait le droit de citer, même en reproduisant des passages entiers» (Minister Beernaert. Bespreking in de Kamer Zitting 25 november 1885. Benoit & Descamp Comm. Législatif de la loi du 22 mars 1886 pagina 194 - 195) «Tout le monde était d'accord pour reconnaître que la citation pouvait être courte ou étendue, qu'il n'y avait pas dans la loi de limitation à cet égard. Dans ces conditions il me paraît absolument inutile d'ajouter à cette disposition le mot 'extraits' qui ne change rien à la portée véritable de la loi» (Minister van Justitie De Volder. Bespreking Kamer. Zitting van 8 december 1885. Op. Cit. p. 284); «Il est entendu que ces citations peuvent être courtes ou étendues, et qu'il n'y a pas, dans la loi, de limitation à cet égard» (Verslag aan de Senaat; Zitting 22 december 1885, Op. Cit. p.346);

Overwegende dat uit de tussenkomst van de heer

Woeste, en uit het antwoord van de heer Minister Beernaert (zitting d.d. 25 november 1885 aangehaald) zelfs blijkt dat het begrip 'citaat' zich niet beperkt bij een aanhaling tot staving van een bewering, van een stelling of van een bewijsvoering, maar de uitgave van bloemlezingen uit het of de werken van een of meerdere schrijvers dekt (...«de publier... sous le titre de choix de morceaux de morale ou de leçons de littérature ou sous tout autre titre du même genre, dans des ouvrages spéciaux, des extraits... de poètes ou de prosateurs... contemporains.» (Woeste) ... «Nous sommes d'accord au fond» (Beernaert);

Overwegende dat de wet ook geen beperkingen bevat van het aantal toegelaten aanhalingen van eenzelfde werk of schrijver (Brussel 20 juli 1949; Pas. 1949 III p. 40 e.v.);

Overwegende dat het anderzijds evenzo vaststaat dat het citaatrecht afhankelijk is van zijn gebruik met het oog op kritiek, polemie of onderwijs; dat het ieder gebruik met het inzicht van namaak uitsluit;

Overwegende dat de besproken uitgave, volgens verweerster, bestemd is voor het onderwijs;

Overwegende dat, waar enerzijds het begrip «citaat» in zijn breedste betekenis dient genomen te worden, het begrip «met de bedoeling van onderwijs waarvan de draagwijdte tijdens de voorbereidende werken van de wet niet in het bijzonder ter sprake is gekomen, beperkt moet worden opgevat, indien men wil vermijden dat langs deze weg, de door de wetgever beoogde bescherming van de rechten van de auteur, totaal zou ontzenuwd worden;

Overwegende dat het inderdaad voor de hand ligt dat het zo breed opgevat citaatrecht, de mogelijkheid zou bieden voor toepassingen — rechtstreeks in strijd met het opzet van de wetgever van 1886 — indien de door de voorwaarde van «onderwijsdoeleinden» gestelde grens, niet streng zou gesloten worden tegen iedere ontduiking van de geest dezer voorwaarde;

Overwegende dat de door de wetgever niet nader bepaalde termen van de wetteksten dienen begrepen te worden in hun gebruikelijke zin en in functie van de bedoeling van de wetgever, in zover deze niet strijdig zijn;

Overwegende dat, waar partijen in de debatten de beginselbespreking van dit onderwerp onaangeroerd hebben gelaten, het niet past, zonder waarborg van tegenspraak, in een vonnis een nadere, welomlijnde en algemeen geldende omschrijving van het begrip «met het doel van onderwijs» te wagen;

Overwegende dat echter in casu wel dient gezegd te worden dat een uitgave welke in het onderwijs kan gebruikt worden, daarom nog niet moet aanzien worden als zijnde uitgegeven met het doel van onderwijs, en dat anderzijds een uitgave met het oog op vulgarisatie, niet beantwoordt aan het doel van onderwijs;

Overwegende dat de besproken uitgave «Willem Elsschot - Vierspan» met zijn inleiding over Willem Elsschot als mens en als schrijver (14 bladzijden), met zijn bibliographie (1 bladzijde), met zijn verklarende en/of vertalende woordenlijst (9 bladzijden) en met zijn sporadische en meestal nutteloze voetnota's, zeker bruikbaar is in het secundair onderwijs, zoals vormelijk bestempeld; dat het de rechtbank — welke hierover in feite oordeelt — echter voorkomt dat zij veeleer, minstens insgelijks, blijkt uitgegeven te zijn, om, zoals de meeste overige uitgaven van deze reeks, bij wijze van vulgarisatie, het grote publiek, buiten het onderwijskader, in de gelegenheid te stellen, zonder ernstige geldelijke of geestelijke inspanning, «iets» (101 blz.) te lezen en te begrijpen van de beste werken van deze schrijver, ofwel om het grote publiek te doen geloven in een voorheen niet uitgegeven zelfstandig werk «Vierspan»;

Overwegende dat de vordering in deze omstandigheden, in beginsel gegrond voorkomt;

Overwegende dat aanleggers wegens deze schending van hun auteursrechten een schade vooropzetten van Fr. 100.000; dat er nochtans geen enkel element ter waardering van deze schade voorligt; dat aanleggers in ondergeschikte orde hiertoe een deskundig onderzoek vorderen; dat dergelijk onderzoek zich opdringt.

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Rechtdoende op tegenspraak,

Na erover beraadslaagd te hebben,

Alle andere en strijdige besluiten verwerpend,

Voegt de zaken ingeschreven onder nummers 91.381 en 1.104 van de algemene rol als verknocht samen.

Verklaart de vordering in beginsel gegrond.

Legt aan verweerster verbod op het boek «Willem Elsschot - Vierspan» nog verder te laten drukken, verspreiden en/of verkopen.

Beveelt dat alle nog te koop gestelde en/of voorradige exemplaren van dit boek, onder toezicht van gerechtsdeurwaarder A. Verheyden te Antwerpen zullen worden teruggedroefd en vernietigd.

En alvorens recht te doen op de vordering van schadevergoeding, beveelt een deskundig onderzoek door een boekhouder, met opdracht de schade te bepalen en te begroten, onder meer door de oplage van het boek «Vierspan» na te gaan en het aantal der verkochte exemplaren, zijn bevindingen neer te schrijven in een schriftelijk deskundig verslag ter griffie dezer rechtbank neer te leggen en waarvan de handtekening zal worden voorafgegaan van de eed zoals bepaald bij artikel 317 W.B.R. (K.B. nr. 300 van 30 maart 1936).

Zegt dat bij gebreke van partijen zich binnen de vijftien dagen vanaf heden akkoord te stellen over de aanduiding van een deskundige boekhouder, tot voormelde opdracht zal worden overgegaan door de heer Peeters V., bedrijfsrevisor, Groenstraat 55 te Borgerhout, hiertoe van ambtswege aangesteld.

Om nadien besloten en gevonnist te worden als in rechte zal behoren.

Kosten tot heden gerezen ten laste van verweerster.

NOOT: Zie elders in dit nummer het arrest van het Hof van Brussel d.d. 16 november 1966.

De grote verdienste van het vonnis is nogmaals, na het vonnis van de rechtbank te Brussel van 20 juli 1949 (Pas. 1949, III, 40), klaar en aan de hand van uitgebreide citaten de duidelijke wil van de wetgever te hebben aange-toond op twee punten: 1° de geoorloofde lengte van het citaat wordt bepaald door de behoefte van het nagestreefde doel van polemie, kritiek of onderwijs; 2° de term «citations» dient men te verstaan in een uitgebreide betekenis, die ook het samenstellen van bloemlezingen toelaat met het doel van onderwijs, doch zonder dat de citaten worden aangehaald in een bijgaande context, dus zonder dat ze een bewering, stelling of bewijsvoering hoeven te staven.

De stelling van het vonnis, dat het begrip «met het doel van onderwijs» beperkend moet worden geïnterpreteerd schijnt niet helemaal in overeenstemming te zijn met de geschiedenis van de totstandkoming van de wet: «L'honorable M. de Kerckhove ajoute encore le mot 'scientifique'; il me (eerste minister Beernaert in de Kamer) paraît inutile. Une citation d'un caractère 'scientifique' ne peut qu'avoir un des buts indiqués: elle se fera toujours dans une pensée de critique, de polémique ou d'enseignement» (Benoidt & Descamps, Commentaire législatif de la loi du 22 mars 1886, Brussel 1886, 2de dl., III, nr. 106). De toevoeging van de term «scientifique» was dus niet no-

dig, omdat hij werd gedekt door de drie andere of één daarvan, dus ook door « onderwijs », wat toch een zekere uitbreidende betekenis inhoudt van deze term (zie Van Isacker, De exploitatierechten van de auteur, Brussel 1963, nr. 383). Er schuilt ook een zekere kontradiktie in de houding van de rechtbank, door enerzijds voor te houden dat het begrip « met de bedoeling van onderwijs » beperkt moet worden opgevat en het anderzijds niet passend te oordelen zich te wagen aan een « welomlijnde en algemene omschrijving » van dit begrip.

Het Hof onderzocht niet, zoals de eerste rechter dit deed, de eventuele intenties van de uitgever maar stelt vast dat het beoogde doel van onderwijs, zoals het door de uitgever zelf werd aangegeven in een woord vooraf, de uitgebreidheid van de citaten in casu niet kan verrechtvaardigen. Hierdoor blijft het Hof niet alleen binnen het kader der soeverein te beoordelen feiten, maar tevens in de lijn van de heersende rechtsleer en rechtspraak.

Zowel het vonnis als het arrest wijzen op de ontoelaatbaarheid de bloemlezing van een enkel auteur te laten verschijnen, onder een titel, zonder daarbij door een ondertitel te wijzen op het feit dat het om een bloemlezing gaat, wat bij het publiek de verwarring kan doen ontstaan, dat het om een nieuw of een ander werk van de betrokken auteur zou gaan. Impliciet wordt daarbij toegegeven dat de bepalingen van art. 13 der wet van 22 maart 1886 zowel het samenstellen van bloemlezingen (op geoorloofde wijze en bestemd voor het onderwijs) toelaat van één enkel als van meerdere auteurs (vergelijk Van Isacker, Ibid., en ook nr. 384 en de lege ferenda in verband met het citaatrecht in Nederland en België, R.W. 1961-62, p. 2191, nr. 3). Het Hof heeft toelaatbaarheid van het samenstellen van bloemlezingen voor het onderwijs, en zeker als het om de bloemlezing van één enkel auteur gaat, op strengere en meer beperkende wijze ondergeschikt gemaakt en afgewogen aan het gestelde doel, dan tot nog toe het geval was. Terecht geloven wij, immers van verschillende kanten werd er reeds sinds lang op gewezen dat de heersende praktijken soms krasse onrechtvaardigheden in het leven riepen. In de middens van de auteurs, en van hen die hun belangen behartigen, zal deze jurisprudentie dan ook met vreugde worden begroet.

I.

SCHEIDSRECHTERLIJKE UITSPRAAK

Antwerpen. — 24 november 1967.

Scheidsrechters: M.M. E. Ooms en A. Le Paige.

Advocaten: Mrs. Van de Vyver en Langohr.

Nietigheid van verzekering wegens verzwijging volgens art. 9 wet van 11 juni 1874. — Verval van dekking wegens gebrek aan aangifte volgens art. 6 § 1 van de polis brandverzekering. — Misleiding van verzekeraar door bemiddelaar. — Geen verval na contractueel bedongen inspectie volgens art. 6 § 1. — Bewijs van niet-verzwijging en aangifte door getuigen.

1. Indien de verzekerde het bestaan en vooral de opzegging van een vroegere brandverzekeringpolis bij een andere maatschappij niet ter kennis heeft gebracht van de verzekeraar, heeft deze het recht op grond van art. 9 wet van 11 juni 1874 de nietigheid van de gesloten verzekering in te roepen; de verzekerde had een spontane verklaringplicht en de verzekeraar had geen navraag te doen; de opzegging van een vroegere polis was van aard de waardering van het risico te wijzigen.

2. Het tekortkomen aan de plicht zonder verzwijging alle nuttige gegevens te verstrekken, en de andere verze-

keringen tegen zelfde risico's evenals hun opzegging aan te geven (volgens art. 6 § 1 van de polis brandverzekering) is een contractuele uitbreiding van art. 9 van de wet, en brengt verval mee volgens art. 27 van de polis.

3.-4. De klaarblijkelijke misleiding van de verzekeraar door een bemiddelaar die zelfstandig makelaar en tevens ook boekhouder is van de verzekerde, kon de verzekerde niet ontheffen van zijn eigen wettelijke en contractuele verplichtingen, zelfs indien hij niet zou moeten instaan voor het foutief optreden van de bemiddelaar.

5.-7. De verzekerde mag meer dan drie jaar na de feiten, ook door getuigen, bewijzen zich niet aan verzwijging te hebben plichtig gemaakt, maar integendeel het bestaan en de opzegging van de andere polis aan de verzekeraar te hebben aangegeven vóór het sluiten van de nieuwe verzekering.

6. De verzekerde kan zich niet beroepen op art. 6 § 1 van de polis (geen verval wegens onvrijwillige verzwijging wanneer in de bijzondere voorwaarden is bepaald dat de maatschappij de inspectie van het risico heeft gedaan), wanneer er in feite inspectie van het risico gebeurde, maar dat dit in de bijzondere voorwaarden niet bepaald is geworden.

D.K. t./ Verzekeringsmaatschappij X.

Gezien de scheidsrechterlijke overeenkomst van 22 april 1965 gesloten tussen de heer D.K. en de N.V. X, algemene verzekeringsmaatschappij;

Gezien op 24 december 1966 dhr. D.K. voornoemd, werd failliet verklaard;

Overwegende evenwel dat de Curator de scheidsrechterlijke overeenkomst, die vóór de faillietverklaring door de gefailleerde werd gesloten, moet uitvoeren (R.P.D.B. V° Arbitrage, n° 51, V° Faillite et Banqueroute, n° 1790; André Cloquet in « La Faillite et les Concordats » uit Les Nouvelles « Droit Commercial », T. IV, n° 1196; contra: Alfred Bernard: « l'Arbitrage Volontaire et droit privé », n° 128, maar in afwijking van de rechtspraak en de rechtsleer door hem zelf aangehaald);

Overwegende dat de eiser vordert:

— in hoofdde: de veroordeling van verweerster tot betaling aan hem van 2.863.832 F, te vermeerderen met de wettelijke intresten tegen 5,5 % vanaf 5 januari 1965, de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding;

— in ondergeschikte orde: hem toe te laten drie (3) feiten, door hem gequoteerd, door alle middelen van recht, getuigen inbegrepen, te bewijzen en tevens te bevelen dat de gefailleerde in persoon nopens de gequoteerde feiten en omstandigheden door ons zou worden gehoord;

Overwegende dat verweerster ertoe besluit de eis onontvankelijk, minstens ongegrond te verklaren en de eiser ervan af te wijzen, verder te zeggen in rechte:

— dat de ingeroepen verzekeringsovereenkomst nietig is wegens wettelijke of minstens conventionele verzwijging, bij toepassing van art. 9 der verzekeringswet;

— dat eiser van alle rechten op vergoeding wegens onderhavig schadegeval vervallen is, wegens verzwijging en gebrek aan aangifte van essentiële elementen, bij toepassing van art. 6, par. 1, en 27 van de algemene polisvoorwaarden;

Overwegende dat de vordering van de eiser en het verweer van de verweerster worden gegrond op een brandverzekeringsovereenkomst, tussen de partijen gesloten op 29 juli 1964 onder het nr. 254.249, de brand die uitgebroken is in de nacht van 10 op 11 november 1964, de nietigheid van de overeenkomst bij toepassing van art. 9 van de wet van 11 juni 1874, die de titel X van het eerste boek van het Wetboek van Koophandel uitmaakt, wegens verzwijging, en ten slotte op het verval van de rechten welke

door de eiser uit deze overeenkomst voortspruiten, bij toepassing van art. 6, par. 1, en art. 27 van de verzekeringspolis;

Overwegende dat op 29 juli 1964 door verzekeringsovereenkomst nr. 254.249, de verweerster er zich toe verbond, onder de voorwaarden van de polis, de gefailleerde schadeloos te stellen voor de schade welke aan de, in het contract opgegeven goederen veroorzaakt zou worden door brand;

Overwegende dat in de nacht van 10 op 11 november 1964 de verzekerde goederen grotendeels verbrandden en partijen het eens zijn om te erkennen dat, afgezien van de nietigheid van de overeenkomst en het verval door de eiser opgelopen, gelet op de waarde van de verzekerde goederen en het bedrag van de schade door de brand veroorzaakt, aan de eiser 2.863.832 F toekomt;

Overwegende dat volgens de verweerster de onderwerpelijke brandverzekeringsovereenkomst nietig is, bij toepassing van art. 9 van de wet van 11 juni 1874 voornoemd, minstens de eiser van het voordeel vervallen is, bij toepassing van art. 6, par. 1, en 27 van de polis, doordien de gefailleerde, uit wiens naam en voor wiens rekening de eiser wettelijk handelt en optreedt (R.P.D.B. V° Faillite et Banqueroute, n° 1572), bij het tot standkomen van de verzekeringsovereenkomst aan de verweerster niet heeft verstrekt alle gegevens die het mogelijk maakten de zwaarte en de omvang van de gevaren te beoordelen en inzonderheid niet heeft medegedeeld:

— de andere verzekeringen tegen dezelfde gevaren en betreffende dezelfde risico's;

— de verzekerde bedragen en door welke verzekeraars deze gedekt zijn;

— de weigeringen, verminderingen of opzeggingen van verzekeringen tegen dezelfde gevaren en betreffende dezelfde risico's;

Overwegende dat de eiser niet ontkent dat de gefailleerde vóór 29 juli 1964, nl. op 14 februari 1963, met de Antwerpse Verzekeringsmaatschappij «Securitas» N.V., onder het nr. 2.808.079, een brandverzekeringsovereenkomst betreffende dezelfde gevaren en dezelfde risico's had gesloten, welke overeenkomst op 20 juli 1964 door de verzekeraar tegen 20 augustus daaropvolgend werd opgezegd omdat «uit een inspectie-verslag bleek dat het risico zich» alsdan «in minder gunstige voorwaarden» voordeed.

1. - Overwegende dat, indien de gefailleerde het bestaan en vooral de opzegging van de bewuste brandverzekeringsovereenkomst niet ter kennis van de verweerster had gebracht, deze laatste het recht heeft op grond van art. 9 van de wet van 11 juni 1874 voornoemd tot de nietigheid van de brandverzekeringsovereenkomst op 29 juli 1964 onder het nr. 254.249 gesloten te besluiten;

Overwegende inderdaad dat, volgens artikel 9 voornoemd, elke verzwijging, elke valse verklaring door de verzekerde gedaan, zelfs zonder kwade trouw, wanneer zij de waardering van het risico vermindert of het voorwerp ervan wijzigt, derwijze dat de verzekeraar, had hij ervan kennis gedragen, niet aan dezelfde voorwaarden zou gecontracteerd hebben, de verzekering nietig maken;

Overwegende dat de verzekerde, de gefailleerde ten deze, een spontane verklaringplicht heeft (Frédéricq: «Handboek van Belgisch Handelsrecht», Band III, nr. 1194 en 1196 met noot; Louis Frédéricq: «Traité de droit commercial Belge», T. III, n° 220; Cass. 21-3-1957, R.C.J.B. blz. 163 met noot; J. Van Ryn: «Principes de droit commercial» T. IV, n° 2443.2);

Overwegende dat ongetwijfeld elke verzwijging enkel de verzekering nietig maakt, wanneer zij de waardering van het risico vermindert;

Overwegende dat de al of niet vervulling van deze

voorwaarde een feitelijke aangelegenheid is en door alle middelen van recht, ook door vermoedens, mag worden bewezen (Cass. 21-10-1960, Pas. 1961; I; 195);

Overwegende dat de verweerster bij het tot standkomen van de brandverzekeringsovereenkomst geen navraag had te doen (Cass. 21-3-1957 voornoemd);

Overwegende dat de opzegging van de brandverzekeringsovereenkomst door de gefailleerde op 14 februari 1963 met de Antwerpse Verzekeringsmaatschappij «Securitas» N.V. tegen dezelfde gevaren en betreffende dezelfde risico's gesloten, van aard was om de waardering van het risico door de verweerster te verzekeren te wijzigen;

Overwegende dat indien de verweerster van deze opzegging op de hoogte ware geweest, zij vermoedelijk zou getracht hebben mededeling te bekomen van het inspectie-verslag, waarop de vorige verzekeraar zich had gesteund om de brandverzekeringsovereenkomst van 14 februari 1963 op te zeggen, in ieder geval tot het bijzonder grondig en ver doorgedreven onderzoek van de gevaren en van de risico's waaraan de verzekerde goederen bloot stonden zou hebben doen overgaan.

2. - Overwegende bovendien dat door deze verzwijging de gefailleerde het verval opliep van het voordeel der tot stand gekomen verzekeringsovereenkomst; krachtens art. 6, par. 1, en art. 27 van de verzekeringspolis;

Overwegende dat naar luid van art. 6, par. 1 voornoemd, de polis is opgesteld volgens de inlichtingen verstrekt door de verzekerde, die voor hun nauwkeurigheid instaat en die ondermeer, zonder verzwijging, alle gegevens moet verstrekken die het mogelijk maken de zwaarte en de omvang van de gevaren te beoordelen en aangeven;

a) ...
(...)

c) de andere verzekeringen tegen dezelfde gevaren en betreffende dezelfde risico's, de verzekerde bedragen en door welke verzekeraars deze gedekt zijn;

d) de weigeringen, verminderingen of opzeggingen van verzekeringen, tegen dezelfde gevaren en betreffende dezelfde risico's;
(...)

Overwegende dat volgens een eensgezinde rechtsleer en rechtspraak dergelijk beding een uitbreiding van de verplichting vastgelegd in art. 9 van de wet van 11 juni 1874 voornoemd uitmaakt, in die zin dat elke verzwijging de verzekering nietig maakt, ook dan wanneer zij de waardering van het risico niet vermindert (Scheidsgerecht 5-6-1934, R.G.A.R. 1934, 1673; Scheidsgerecht 23-6-1936, Pas. 1936, III, 139; Scheidsgerecht 30-1-1958, R.G.A.R. 1958, 6077);

3. - Overwegende dat verweerster ten deze werd misleid door de brief welke A.L. haar op 20 juli 1964 schreef, en waarbij deze haar enerzijds vroeg «bij hoogdringendheid» de door hem beschreven risico's te verzekeren en eraan toevoegde:

«gezien de Heer D.K. nog niet lang eigenaar is van het kwestieuze goed, menen wij geen verzekering te hebben en durf ik aandringen, na gebeurlijk nazicht van het risico door uw inspecteur, onmiddellijk de verzekering van kracht te doen geworden»;

Overwegende dat hij er verder aan toevoegde:

«gezien de nakende verlofperiode, durf ik voor deze aangelegenheid een kleine voorrang vragen voor de regeling dezer zaak opdat ik zo nodig nog deze week de desbetreffende premie zou kunnen encasseren en de stukken in verband met de afsluiting van het contract ter ondertekening zou kunnen voorleggen»;

Overwegende dat door zijn schrijven van 20 juli 1964, dhr. A.L. verweerster op drieërlei wijze misleidde:

1. Wanneer hij schreef: «gezien de Heer D.K. nog niet lang eigenaar is van het kwestieuze goed», verzwegen hij dat dhr. D.K. minstens sinds 14 februari 1963 eigenaar was van het onroerend goed, vermits hij op gezegde datum een verzekeringsovereenkomst had gesloten met de N.V. Securitas;

Overwegende dat deze omstandigheid niet onbekend was aan A.L., vermits uit de voorgebrachte polis blijkt dat hijzelf als bemiddelaar bij het sluiten van deze polis optrad (onder bemiddelaarsnummer 02807);

Dat hij t.a. in zijn brief de beschrijving van het verzekerde risico woord voor woord uit de polis Securitas overnam;

2. Ook schreef hij niet de waarheid wanneer hij aan verweerster meldde: «menen we geen verzekering te hebben», vermits integendeel de polis Securitas door zijn eigen bemiddeling was gesloten geweest;

3. Eveneens misleidde hij verweerster door aan te dringen op spoed, omdat gefailleerde zopas eigenaar was geworden en omwille van het nakend verlot, — dan wanneer het uitsluitend nodig was zo spoedig te handelen omdat de polis Securitas tegen 20 augustus 1964 was opgezegd;

Overwegende weliswaar dat de opzegging van Securitas slechts op 20 juli 1964 gegeven werd, bij aangetekend schrijven, dat vermoedelijk eerst toekwam bij D.K. op 22 juli 1964, doch dat men gerechtigd is te vermoeden dat A.L. deze nakende opzegging reeds door een telefonische mededeling kende, daar anders zijn vraag om de polis te sluiten met verweerster en de spoed die hij inroept onbegrijpelijk zouden zijn;

Overwegende dat de uitleg welke de eiser thans meent te kunnen geven aan de vermelding «menen wij geen verzekering te hebben», niet strookt met de vermelding van de recente aankoop van het te verzekeren goed door de gefailleerde, noch met het nakend verlot;

Overwegende dat in strijd met wat de eiser in dezelfde gedachtengang beweert, de verzekeringsovereenkomst niet werd gesloten met verweerster om in te gaan op 20 augustus 1964, vermits art. 5, § 2, luidt, dat de polis Brandverzekering van 29 juli 1964 bindend is door de handtekening van de partijen;

Overwegende weliswaar, dat de eerste premie door de gefailleerde eerst werd betaald op 5 september 1964, maar uit niets blijkt dat zulks tussen de contracterende partijen werd overeengekomen;

Overwegende dat, bij toepassing van art. 5, § 2, van de bewute polis, verweerster enkel niet gehouden was tot vergoeding bij schadegeval zo de eerste premie niet tevoren werd betaald;

Overwegende dat derhalve mag aangenomen worden enerzijds dat het schrijven van de heer A.L. misleidend was en een verzwijging inhield van de polis Securitas, en van haar opzegging, en anderzijds dat uit de wijze waarop de polis met verweerster werd gesloten, en de eerste premie ervan werd betaald, niet kan afgeleid worden dat verweerster van het bestaan en van de opzegging van de polis Securitas werd verwittigd;

4. Overwegende dat A.L., volgens zijn briefpapier meetkundige schatter van onroerende goederen is, alsmede «beheerder» en zich onledig houdt met «succesies»;

Overwegende dat hij ook makelaar is in verzekeringen, zoals blijkt uit de omstandigheid dat hij zowel bij de maatschappij Securitas, als bij verweerster een inschrijvingsnummer heeft als agent;

Overwegende dat een makelaar in principe niet de lasthebber is van de partijen en dat hij enkel tot taak heeft één of meer partijen met elkander in betrekking te stellen

ten einde een juridische verrichting te sluiten (zie J. Van Ryn: «Principes de droit commercial», T. III, n° 1849);

Overwegende evenwel dat de makelaar soms lastgeving heeft van één der partijen, of zelfs van beiden (zie J. Van Ryn, o.c., n° 1951);

Overwegende dat, indien het zou bewezen zijn dat A.L. als uitsluitende lasthebber van D.K. is opgetreden, deze laatste verantwoordelijk zou kunnen zijn voor de fouten waaraan zijn lasthebber zich plichtig zou hebben gemaakt in de uitvoering van zijn mandaat (zie De Page, T. V., n° 441 en 452; Laurent, T. XXVIII, n° 54; Planiol et Ripert, T. XI, n° 1497; Mazeaud: «Responsabilité Civile», T. I, n° 944-955 en de aldaar geciteerde rechtspraak);

Overwegende dat ter zake er wellicht aanleiding zou zijn om te aanvaarden dat A.L. in opdracht van D.K. optrad, wanneer hij zich tot verweerster wendde om de verzekeringspolis te sluiten;

Overwegende inderdaad dat D.K. tot tweemaal toe, gedurende het opsporingsonderzoek na de brand, A.L. bestempelde als «mijn boekhouder» (zie p.v. n° 11.983 van de politie van Berchem d.d. 11 november 1964, om 2.40 uur en om 7.35 uur);

Overwegende nochtans dat ook uit het strafdossier blijkt dat deze boekhouder, die tegelijk makelaar is in verzekeringen, zijn beroep uitoefent als zelfstandige;

Overwegende daarbij dat de vraag, te weten of A.L. als lasthebber van D.K. optrad, niet beslissend is voor het beslechten van het aan de scheidsrechters onderworpen geschil;

Overwegende inderdaad dat enerzijds het aan D.K. behoorde van buiten iedere al dan niet foutieve tussenkomst van A.L. het bestaan van de polis Securitas en van haar opzegging ter kennis te brengen van verweerster;

Overwegende dat het tot nu toe niet blijkt dat hij dit wel heeft gedaan en dat hij derhalve eventueel de gevolgen hiervan moet dragen — zelfs indien hij niet moet instaan voor het foutief optreden van A.L.

5. Overwegende anderzijds dat D.K., zoals hierna zal worden uiteengezet, staande houdt dat hij, buiten het optreden van A.L. om, rechtstreeks en vóór het sluiten van de verzekeringspolis van 29 juli 1964 met verweerster, deze laatste op de hoogte stelde van het bestaan van de polis Securitas en van de opzegging ervan;

Overwegende dat, indien dit waar is, het de verzwijging uitschakelt, derwijze dat het als zonder nut voorkomt te onderzoeken of A.L. bij de sluiting van de polis als exclusieve lasthebber van D.K. optrad, en of deze laatste voor zijn fouten moet instaan;

Overwegende dat de verzekerde, door alle middelen van recht, getuigen inbegrepen, mag bewijzen zich niet aan de gewraakte verzwijging te hebben plichtig gemaakt, maar integendeel de verweerster, in de persoon van haar inspecteur, op de hoogte te hebben gebracht zo van het bestaan van de verzekeringsovereenkomst van 14-2-1963, als van de opzegging van dezelfde op 20 juli 1964 gegeven tegen 20 augustus daaropvolgende wegens het uitgebrachte inspectieverslag (Felix Monette, Albert Devillé, et Robert André: *Traité des Assurances Terrestres*, T. I, n° 322, blz. 445; J. Van Ryn, op. cit., I, IV, n° 4.443, 4; Louis Frédéricq, op. cit., T. III, n° 224; «Les assurances terrestres» in *Les Nouvelles «Droit Commercial»*, T. V, n° 868; Prof. Mr. T.J. Dorhout-Mees, «Kort Begrip van het Nederlands Recht», n° 1.045);

Overwegende dat de eiser voorts nog niet heeft bewezen dat hij het bestaan van de polis van 14 februari 1963 en de opzegging ervan van 20 juli 1964 tegen 20 augustus daaropvolgende aan de verweerster heeft aangegeven;

Overwegende ongetwijfeld dat de eiser het bestaan van deze aangifte door vermoedens mag bewijzen, maar deze

welke hij als zodanig aanvoert noch gewichtig, noch bepaald, noch met elkander overeenstemmend zijn;

Overwegende weliswaar, dat de eerste premie eerst op 5 september 1963 werd betaald, maar uit niets blijkt dat zulks zou geschied zijn ingevolge een overeenkomst gesloten tussen de contracterende partijen;

Overwegende dat de betaling voornoemd enkel het gevolg van een nalatigheid kan wezen en inderdaad ook schijnt te zijn, vermits de verzekering van 14 februari 1963 tegen 20 augustus 1964 was opgezegd en mitsdien de gefailleerde van 20 augustus 1964 tot 5 september daaropvolgende niet door verzekering gedekt was;

Overwegende dat het bedrag van de premie, tot betaling waarvan de gefailleerde zich jegens verweerster verbond, niet van aard is om iets te bewijzen in verband met het bestaan van een vroegere overeenkomst, noch in verband met de opzegging van dezelfde.

6. Overwegende dat de eiser ten onrechte zich beroept op art. 6, §1/f van de polis n° 254.249 van 29 juli 1964;

Overwegende inderdaad dat verweerster contractueel geen verval kan inroepen, indien in de bijzondere voorwaarden is bepaald dat zij bij de ondertekening van de polis de inspectie van de verzekerde risico's heeft gedaan;

Overwegende dat de inspecteur van verweerster ter plaatse schijnt te zijn gekomen en de inspectie van de verzekerde risico's schijnt te hebben gedaan, maar zulks in de bijzondere voorwaarden van de verzekeringsovereenkomst niet bepaald is geworden;

Overwegende dat verweerster alleen zich het recht heeft ontzegd om het verval in te roepen, indien in de bijzondere voorwaarden bepaald is dat zij bij het ondertekenen van de polis de inspectie van de verzekerde risico's heeft gedaan;

Overwegende dat de voorwaarde waaronder verweerster zich het recht ontzegde om het verval in te roepen ten deze niet vervuld is;

7. Overwegende dat vooralsnog de gegevens van het dossier op een verzwijging van de gefailleerde wijzen, doch dat de eiser aanbiedt te bewijzen dat de gefailleerde, vóór het sluiten van de verzekeringsovereenkomst met verweerster, uitdrukkelijk het bestaan van de polis Securitas en van de opzegging ervan ter kennis van verweerster bracht;

Overwegende dat, volgens verweerster, de eiser thans niet meer zou mogen bewijzen het bestaan van de verzekeringsovereenkomst van 14 februari 1963 en de opzegging van dezelfde op 20 juli 1964 tegen 20 augustus daaropvolgende gedaan, omdat de bewuste feiten thans meer dan drie jaar oud zouden zijn;

Overwegende dat, in strijd met wat verweerster schijnt te beweren, het zo in feite als in rechte mogelijk is feiten die drie jaar oud zijn te bewijzen;

Overwegende dat dan ook aan de eiser behoort te worden toegelaten, met alle middelen van recht, getuigen inbegrepen, te bewijzen dat de gefailleerde aan de inspecteur van verweerster, ter gelegenheid van diens plaatsbezoek, heeft medegedeeld dat het risico vroeger verzekerd werd door de N.V. Securitas en de verzekering door deze laatste opgezegd werd;

Redenen waarom,

Wij, scheidsrechters,

Na erover te hebben beraadslaagd,

Verklaren de eis ontvankelijk, maar vooraleer recht te spreken over de grond, laten aan eiser toe door alle middelen van recht, getuigen inbegrepen, te bewijzen: dat de gefailleerde D.K. aan de inspecteur van verweerster, ter gelegenheid van diens plaatsbezoek, heeft medegedeeld dat het risico vroeger verzekerd was bij de

N.V. Antwerpse Verzekeringsmaatschappij Securitas en de verzekering door deze laatste opgezegd werd;

Voor zoveel als nodig zeggen dat het tegenbewijs vrij staat;

Om daarna te worden besloten door de partijen en gevonnist door ons als naar recht.

NOOT: Na getuigenverhoor en bij einduitspraak van 12 januari 1968 stelden de scheidsrechters vast, dat eiser het door hem aangeboden bewijs niet heeft geleverd, en beslisten zij;

— dat de door eiser ingeroepen verzekeringsovereenkomst nietig is, volgens de wettelijke, minstens volgens de conventionele verzwijging, bij toepassing van art. 9 van de wet van 11 juni 1874, welke titel X van het eerste Boek van het Wetboek van Koophandel uitmaakt;

— dat de eiser van alle recht op vergoeding wegens het onderhavige schadegeval vervallen is wegens verzwijging en gebrek aan aangifte van essentiële elementen, bij toepassing van artt. 6, §1, en 27 van de tussen de gedingvoerende partijen overeengekomen algemene polisvoorwaarden;

Mitsdien ontzeggen eiser zijn vordering.

VREDERECHT TE ANTWERPEN

3e Kanton. — 16 februari 1967.

Plv. rechter: M. Van Peeterssen.

Advocaten: Mrs. Van de Castele en P. Goossens.

Verstek. — Van de eiser. — Ontslag van instantie. — Nieuwe dagvaarding. — Niet ontvankelijk.

Een vonnis van ontslag van instantie sluit niet in dat er tegen dit vonnis geen rechtsmiddel meer mogelijk is. Een nieuwe dagvaarding door een eiser tegen wie ontslag van instantie werd verleend, is derhalve niet ontvankelijk.

Geurts t./ Mampaey.

Gezien ons vonnis bij verstek geveldd dd. 27 mei 1966, waarbij huidige aanlegger op verzet werd veroordeeld om aan huidige verweerder op verzet te betalen in hoofdsom 1.686 frank hoofdens uitgevoerde veranderings- en bezettingswerken;

Gezien het exploit van gerechtsdeurwaarder J. Meganck te Antwerpen verblijvende, dd. 20-6-1966, waarbij oorspronkelijke verweerder verzet instelt tegen het voormelde vonnis bij verstek geveldd;

Aangezien ter inleidende zitting op verzet de verweerder op verzet niet verscheen en de zaak voor toekenning van profijt naar de zitting van 5 augustus 1966 werd verwezen;

Aangezien op deze laatste datum verweerder in persoon van zijn raadsman verschenen is en de zaak dus tegensprekelijk dient behandeld;

Gehoord partijen in hun middelen en verklaringen; Gelet op art. 2-3-4-30-34-37-41 der wet van 15-6-1935; Aangezien bij exploit dd. 9-2-1966 de genaamde Mampaey had gedagvaard ten einde de genaamde Geurts te doen veroordelen tot betaling ener som van 1.686 fr.; dat deze vordering bij verstekvonnis dd. 25-2-1966 werd afgewezen;

dat gezegd vonnis bij verstek tegen aanlegger een ontslag van rechtsvervolgning verleent;

Aangezien de akte van verzet dd. 20-6-1966 vermeldt dat de genaamde Mampaey reeds bij exploit dd. 9-2-1966 tegen verzoeker (Geurts) een eis stelde in betaling van 1.686 fr. en deze eis bij verstekvonnis dd. 25-2-1966 werd afgewezen en dat bijgevolg de eis ingeleid bij exploit van 16-5-1966 niet ontvankelijk is;

Aangezien chronologisch zich de toestand als volgt voordoet:

1. dagvaarding van Mampaey dd. 9-2-1966 strekkend tot betaling van 1.686 fr.,
2. vonnis dd. 25-2-1966: verstek tegen aanlegger Mampaey en ontslag van rechtsvervolgning,
3. dagvaarding van Mampaey dd. 16-5-1966 strekkend tot betaling van 1.686 fr.,
4. vonnis dd. 27-5-1966 waarbij de heer Geurts bij verstek werd veroordeeld tot betaling van 1.686 fr.
5. akte verzet van de heer Geurts dd. 20-6-1966 dewelke het voorwerp uitmaakt van onderhavige proceduur.

Gezien het vonnis dd. 25-2-1966, waarbij ontslag van rechtsvervolgning verleend werd gezag van gewijsde heeft en er tot op heden geen verhaal tegen ingesteld werd; dat het bijgevolg tussen partijen volkomen bindend is mits voorgaand voorbehoud;

Aangezien een vonnis van ontslag van rechtsvervolgning dus geenszins insluit dat er tegen dergelijk vonnis geen verhaal meer mogelijk is (R.W. 21-5-1961 B.H. Gent 5.K. 13-3-1961);

Aangezien er regelmatig verzet tegen het vonnis dd. 27-5-1966 door partij Geurts werd aangetekend en dit verzet ontvankelijk is;

Aangezien ook wegens hoger vermelde reden — res judicata — de nieuwe dagvaarding van partij Mampaey dd. 16-5-1966 niet ontvankelijk was.

Om deze redenen,

Rechtdoende op tegenspraak, verklaren het verzet dd. 20-6-1966 ontvankelijk en zeggen voor recht dat de dagvaarding dd. 16-5-1966 niet ontvankelijk was;

Wijzen verweerder op verzet van zijn oorspronkelijke dagvaardink af en veroordelen hem tot de kosten.

NOOT: In dezelfde zin: Rb. Gent, 30 december 1966, R.W. 1966-1967, 1915. Anders: Kooph. Antwerpen, 14 februari 1967, R.W. 1967-1968, 263.

Art. 1047, lid 1 van het Gerechtelijk wetboek luidt: «Tegen ieder verstekvonnis kan verzet worden gedaan, onverminderd de bij de wet bepaalde uitzonderingen».

Dienaangaande zegt het verslag van Reepinghen, na het huidige systeem besproken te hebben: «Het ontworpen wetboek wijst dan ook een dergelijk stelsel af. De teksten maken geen onderscheid tussen het verstek van de eiser en dat van de verweerder en, wanneer de eiser zich niet aanmeldt op de dag die voor de debatten is gesteld of wanneer de voorwaarden die de wet stelt, vervuld zijn, heeft de verweerder de keuze overeenkomstig artikel 751 een uitspraak te vorderen geacht als op tegenspraak gewezen, ofwel verstek te nemen met mogelijkheid van verzet door de partij die verstek laat gaan, ofwel tenslotte de zaak van rol te doen weglaten, zoals voorzien is in artikel 730. Dit middel heeft tenslotte een draagwijdte die te vergelijken is met die van het ontslag van instantie, behalve dat de partij tegen wie de maatregel genomen is, niet de nodeloze dagvaardingskosten zal moeten doen en op eenvoudig verzoek een nieuwe dagstelling zal bekomen» (Verslag Van Reepinghen, uitgave van het Belgisch Staatsblad, 1, blz. 412).

ARBEIDSGERECHT TE DENDERMONDE

Werkliedenkamer. — 27 juni 1966.

Voorzitter: M. Schelfaut.

Rechtskundig Bijzitter: M. Heyvaert.

Advocaten: Mrs. Matthys en Verwilghen.

Comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing. — Ontslag van een kandidaat. — Faillissement van de ondernemer.

Eiser was kandidaat van het Comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen bij een firma. Hij werd ontslagen en acht dagen later werd de vennootschap op bekentenis failliet verklaard. Hij vroeg tijdig zijn wederopneming aan de curator, maar daar ze niet werd toegestaan, eist hij een schadevergoeding van twee jaar loon.

Aangezien hij als kandidaat de wettelijke bescherming geniet, mocht hij, behoudens redenen die onmiddellijk ontslag rechtvaardigen, slechts afgedankt worden om economische of technische redenen die vooraf door het bevoegd paritair comité erkend zijn. Maar een aanvraag om het bestaan of de afwezigheid te doen vaststellen van zulke redenen, waarover het paritair comité zich niet heeft uitgesproken of zich niet heeft kunnen uitspreken binnen de wettelijke termijn, wordt aan de Werkrechtvaardersraad overgelaten. De curator heeft in die zin een rekest aangeboden aan de Raad. Deze erkent de economische redenen in onderhavig geval (zie nader de beslissing).

De Looze t./ Faillissement Ovemac.

Gezien de inleidende dagvaarding dd. 17 september 1965, strekkende tot het zien en horen veroordelen van verweerder: q.q. te betalen aan aanlegger een som groot 183.000 fr., bedrag gelijkstaande aan een schadevergoeding van twee jaar loon wegens gemis van verzoeker van wederopneming als wettelijk beschermde kandidaat voor het comité voor veiligheid en gezondheid; te horen zeggen dat gezegd bedrag in het passief van de faling zal worden opgenomen;

Overwegende dat aanlegger in de firma Ovemac tewerk was gesteld en op grond van de wet van 10 juni 1952 betreffende de veiligheid en gezondheid der arbeiders, gewijzigd door de wet van 17 juli 1957 en van de wet van 28 januari 1963, door zijn representatieve werknemersorganisatie, met name het Algemeen Belgisch Vakverbond, op 2-4-1963 op de kandidatenlijst van het bij bedoelde vennootschap opgericht comité voor veiligheid en gezondheid voorgedragen werd en hij achteraf op 15 maart 1963 effectief verkozen werd;

Overwegende dat het vaststaat dat aanlegger bij aanbevelen schrijven een einde heeft zien stellen aan zijn arbeidsovereenkomst dd. 19 februari 1965;

Overwegende dat de firma Ovemac in faling is gegaan bij neerlegging van het bilan voor de Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, zetelend in handelszaken bij vonnis van 27 februari 1965;

Overwegende dat aanlegger zich met de afdanking niet kon akkoord verklaren en bij toepassing van de wet van 10 juni 1952 op 17 maart 1965 dus tijdig en wettelijk, zijn wederopneming heeft verzocht aan de curatoren der faling;

Overwegende dat deze wederopneming niet geschied is en aanlegger als kandidaat voor het Comité voor Veiligheid en Gezondheid wettelijk beschermd, hierdoor hoger-vermelde vergoeding opvoert van twee jaar loon;

Overwegende dat verweerdere, naar de dagvaarding

vermeldt, in het passief der faling als bevoorrechte schuld-vordering hebben opgenomen, het achterstallig loon en de opzegvergoeding wegens onregelmatige verbreking van de arbeidsovereenkomst — welke ten andere ook niet het voorwerp uitmaakt van kwestieus geschil — maar weigeren in dit passief op te nemen de schadevergoeding van twee jaar loon wegens de wettelijk bevoorrechte plaats welke hij in de firma bekleedde ;

Gezien de oproeping in verzoening voor de Werkrechtersraad dd. 7 april 1965 voor de Verzoeningskamer van 12 april 1965, alwaar aanlegger aanwezig was, doch niet verweerders ;

Overwegende dat verweerders opwerpen :

1) dat aanlegger zijn hoedanigheid van lid van het Comité voor Veiligheid en Gezondheid hoeft te bewijzen ;

Overwegende dat te dien einde aanlegger bij zijn bundel dat werd medegedeeld aan verweerders voldoende de bewijzen naar voor brengt van zijn bevoorrechte hoedanigheid in de firma ;

2) dat de vraag tot heropneming in de firma geschied is door de afgevaardigde van het Algemeen Belgisch Vakverbond, waarbij verzoeker is aangesloten en derhalve onontvankelijk is, wegens het feit dat dit verzoek niet persoonlijk geschied is ;

Overwegende dat ook dit argument alle aanvaardbare grond mist om te worden weerhouden, gezien de heer Janssens, secretaris van hoger genoemd vakverbond, in opdracht van de aangesloten leden handelt in hun voordeel, wat in de lijn ligt van de doelstelling zelve van alle vakbonden ter vrijwaring van de rechten en het behartigen van de belangen van hun leden ;

Overwegende dat verweerders zelf nooit op geen enkel ogenblik dit mandaat hebben in twijfel getrokken, gezien ze zelf met betrokken vakbond en secretaris Janssens hebben gecorrespondeerd ten einde een oplossing te zoeken of hun standpunt te verdedigen ;

Overwegende dat derhalve rechtspraak nopens dit punt formeel is (Cass. 25-6-1959 - T.S.R. 1960, blz. 8 ; Werkrechtersraad van beroep Bergen, 20-2-1960 - T.S.R. 1961, blz. 273 ; Cass. 18-9-1964 - T.S.R. 1964, blz. 282 en 283) ;

3) Dat de afdanking geschied is om reden dat de bank van het Land van Dendermonde plots alle kredietverlening stopzette wegens het feit dat kwestige Bank, zelf in moeilijkheden verkerend, werd opgeslorpt door de Bank Lambert ;

Overwegende dat terzake de grond van de zaak zich juist nopens dit punt stelt, te weten of dit stopzetten gewettigd is wegens gewichtige redenen of om economische of technische redenen ;

Overwegende dat naar de termen van de wet van 28 januari 1963, art. 11 inderdaad elke werknemer die aan de kiesvoorwaarden voldoet en op een kandidatenlijst voorkomt, van de wettelijke bescherming geniet ; dat hij slechts mag afgedankt worden om een hoger vermelde reden, welke vooraf door het bevoegd paritair comité is erkend geworden ;

Overwegende echter dat 2° van zelfde wet voorziet dat een aanvraag om het bestaan of afwezigheid te doen vaststellen van redenen van economische of technische aard waarover het paritair comité zich niet uitgesproken heeft of zich heeft kunnen uitspreken binnen de bij lit. e voorziene termijn, overgelaten wordt aan de Werkrechtersraad (Werkrechtersraad Gent, 5-11-1964) ;

Overwegende dat verweerders in die zin rekwest hebben aangeboden aan de Raad op 22-11-1965 ;

Overwegende dat terzake dient aangemerkt dat het stopzetten van de Firma Ovemac inderdaad haar oorzaak

vindt in het stopzetten van alle kredieten haar verleend door de Bank van het Land van Dendermonde, om reden deze bank zelf in financiële moeilijkheden verkerend, werd opgeslorpt door de Bank Lambert, onder de benaming van de Bank van Dender en Schelde ;

Overwegende dat men wel mag spreken van zwaarwichtige, economische redenen welke aanleiding hebben gegeven tot kwestieuze kontraktbreuk waarvoor de curatoren zich hebben geplaatst gezien bij de aanvang van hun opdracht ; dat men noch de firma noch de faling hiervoor kan verantwoordelijk stellen ;

Overwegende dat het sluiten van alle activiteiten van een firma alle misbruik uitsluit en niet van aard is de bevoorrechte arbeiders met kwaad opzet in de uitoefening van hun werkzaamheden te schaden (Werkrechtersraad Luik 12-2-1960 - Werkrechtersraad Namen 7-3-1958, R.D.S. 1959, blz. 135 en noot - Cass. 30-6-1960, J.T. 1960, p. 686) ;

Overwegende dat immers de Wet van 10 juni 1952, gewijzigd door de wet van 17 juli 1957 en de wet van 28 januari 1963, welke een sociaal doel heeft tot bescherming van de arbeider in de werkaangelegenheden en in dienstverband dienen toegepast ten behoeve van de arbeiders in zoverre dat ze in overeenstemming kunnen gebracht worden op economisch en sociaal gebied en binnen de perken van een redelijke eis ;

Overwegende dat de wetgever zeker nooit op het oog heeft gehad, zoals ter zake omwille van een kontraktbreuk spruitende uit het stopzetten van alle activiteiten van een firma zonder enige momentele tegenprestatie van aanleggers hem zonder meer honderden duizenden franken uit te betalen daar waar er geen meerdere schade is ontstaan dan de normale vergoeding wegens kontraktbreuk, welke vanzelfsprekend werd uitbetaald of niet wordt betwist ; zulks komt stellig neer op een verrijking zonder oorzaak en ten nadele van al de andere rechtmatige aanspraakmakers en schuldeisers van de faling ;

Overwegende dat bij de kontraktbreuk er geen sprake is geweest van kwade trouw, bedrog of enige willekeur ;

Om deze redenen :

De Werkrechtersraad, Kamer der Werklieden, rechtdoende op tegenspraak en in eerste aanleg, neemt kennis van het rekwest door verweerders ingediend op 22-11-1965, verklaart de gestelde eis ontvankelijk doch ongegrond, en ingaande op voornoemd rekwest zegt voor recht dat het beëindigen van de arbeidsovereenkomst tussen partijen te wijten is aan zwaarwichtige, economische en technische redenen ;

wijst derhalve de eis als ongegrond af ;
Kosten ten laste van aanlegger.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

BOEKBESPREKING

Prof. Dr. J. Van Houtte, *Traité des sociétés de personnes à responsabilité limitée*. (3e édit. — Mise à jour au 15 novembre 1967) ; Brussel Larcier 1968 ; 68 p.

Toen in 1963 de 3e druk verscheen van het « *Traité des sociétés de personnes à responsabilité limitée* » hebben we in dit Weekblad die nieuwe uitgave gerecenseerd en te dier gelegenheid gewezen op de voortreffelijkheid, het nut e.d. van dat belangwekkend boek.

Sedert 1963 zijn evenwel in de fiscale wetgeving (d.i. de wetgeving betreffende zowel de indirecte als de directe belastingen) belangrijke en veelvuldige wijzigingen aangebracht, zodat het 2e deel van het werk reeds enigszins « verouderd » is.

Velen (zeker al degenen die in het bezit zijn van het « *Traité* ») zullen dan ook met genoegen vernemen, dat de auteur zijn boek heeft bijgewerkt (tot 15 november 1967) door middel van een *Complément* van 69 pagina's, waarvan 12 voor het 1e deel en de overige voor het 2e deel.

Uiteraard is het niet mogelijk gemeld « *Complément* » te bespreken. Wij beperken er ons dan ook toe het bestaan van de bijwerking (waardoor het werk opnieuw « up to date » is) ter kennis te brengen van de belangstellenden.

Prof. Dr. F. Amerijckx.

MEDEDELINGEN

CREDOC

Wij ontvingen van het Centrum voor Rechtsdokumentatie onderstaande mededeling :

Wij hebben het genoegen U mede te delen dat de demonstraties van Credoc zullen doorgaan op 3, 4 en 5 april e.k. respectievelijk te Brussel, Gent, Antwerpen, Luik en Charleroi.

Mogen wij U vragen Uw lezers in te lichten over de manifestatie, die naar onze mening een belangrijke gebeurtenis is in het juridisch leven van België. In ieder geval zullen zij breedvoeriger ingelicht worden door ons blad « *Special Credoc* » dat hun zal toegestuurd worden.

U dankend bij voorbaat, bieden wij U onze gevoelens van bijzondere hoogachting.

Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht.

De Algemene Statutaire Vergadering van de Belgische Vereniging voor Agrarisch Recht zal plaatshebben op zaterdag 30 maart 1968, te 10 uur, ten maatschappelijke zetel, 72, Guldenvlieslaan Brussel 6.

Na de Algemene Vergadering te 11 uur, zal de heer A. Kinsbergen, Gouverneur van de Provincie Antwerpen, er een voordracht houden over : « De land- en tuinbouwontwikkeling in de Provincie Antwerpen ten overstaan van de wet houdende de organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw ».

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Notarissen : jg. 1968 - nr. 3 :

Berquin H., Her recht van wederinkoop.

Algemeen Fiscaal Tijdschrift : jg. 1968 - nr. 5-6 :

Algemeenheden. — Inkomstenbelastingen. — Met inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen. — Indirecte staatsbelastingen.

Europees Vervoerrecht : jg. 1967 - nr. 7 :

Nederlandse index.

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr. 12 :

Mazirel L.C., De wet « Nieuwe regelen ter bevordering van het maatschappelijk welzijn van de woonwagenbevolking » (Woonwagenwet). — Blok N., De Misrepresentation Act. 1967. — Union Internationale des Magistrats. — Van Bemmelen J.M., Psychiatrisch Juridisch Gezelschap 3 februari 1968. — Walkate J.A. DWzn, Vragen rijzen rond een antwoord.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie : jg. 1968 - nr. 4988 :

Hamaker G., Het werkingsgebied van art. 6 A.B. — Polak R.J., Quando bene distinguitur ? — Leyten J.C.M., Replik naar aanleiding van een rechtsvraag-antwoord, m.o.v. Prof. mr. J.M. Polak.

Journal des Tribunaux : jg. 1968 - nr. 4610 :

Delnoy-Margrève C., L'article 7, alinea premier de la loi du 8 avril 1965 et les attributions « civiles » du juge de la jeunesse. — Glansdorf B., Deux propositions de lois récentes en matière de divorce.

Revue de l'Administration et du Droit Administratif de la Belgique : jg. 1968 - nr. 3 :

Sarot J., Urbanisme.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs) : jg. 1968 - nr. 12 :

Guyon Y., Des difficultés rencontrées dans l'exploitation familiale d'un bien rural affermé.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

XXIIIste CONGRES VAN DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Leuven, 11 mei 1968

Sectie IV : DE HARMONISATIE VAN DE SOCIALE ZEKERHEID IN E.E.G.-VERBAND

Preadviezen van

1. Prof. Dr. G M.J. VELDKAMP, oud-Minister
2. Dr. J. BAETEN, adviseur studiedienst A.C.V.

3. De harmonisatie der Sociale Verzekeringen in Benelux-verband

door Dr. G. De Broeck, Docent aan de Katholieke Universiteit te Leuven,
Secretaris van de Nationale Arbeidsraad

De harmonisatie van de sociale zekerheid in E.E.G.-verband

door Dr. G M. J. Veldkamp

1.1 De sociale zekerheidsstelsels van de meeste landen — vooral van die landen die op het terrein van de sociale zekerheid op een geschiedenis van meer dan een halve eeuw kunnen bogen — vertonen in hun ontstaansgeschiedenis duidelijk sporen van nationale en van internationale herkomst. Sporen van internationale herkomst, qua stelsel zijn b.v. de verwantschap met de Bismarckwetgeving en na de tweede wereldoorlog met de opvattingen neergelegd in de Beveridge-rapporten. Sporen van internationale herkomst qua specifieke normering zijn b.v. de invloeden die uitgingen en uitgaan van het aangaan van internationale overeenkomsten, zowel tussen landen als in het kader van de internationale organisaties zoals de Internationale Arbeidersorganisatie, de Raad van Europa, de Europese Economische Gemeenschap, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en Euratom.

De sporen van nationale herkomst zijn in het sociale recht in het algemeen en in het sociale zekerheidsrecht ⁽¹⁾ in het bijzonder opmerkelijk. Tal van nationale factoren hebben hun invloed doen gelden: de nationale, sociale en politieke strijd om bepaalde sociale rechten verwezenlijkt te krijgen, welke over bepaalde onderwerpen in het ene land een gans ander karakter had dan in de andere landen; de volksaard, die aanleiding kon

geven tot bepalingen, die alleen vanuit de kennis daarvan te begrijpen is ⁽²⁾; de voorkeur voor vrijheid of ordening, die niet in alle landen gelijktijdig op dezelfde wijze tot uitdrukking kwam en komt; het verschil in economische mogelijkheden en/of economische preferentie; grotere of minder grote mate van zorgvuldigheid bij de voorbereiding van wetgeving; meer of minder vertrouwen in de bereidheid de wetten na te leven en afhankelijk daarvan verschil in handhavingsvoorschriften; de neiging naar generalisatie of differentiatie, etc., etc.

Als men daarenboven bedenkt, dat de werking van deze (internationale en nationale) invloeden in de loop der jaren op zichzelf weer verschillend is geweest; dat nu eens deze, dan weer gene stroming overheerste, dan is het verklaarbaar hoe in de meeste landen de sociale wetgeving in het algemeen en de sociale zekerheidswetgeving in het bijzonder een fragmentarisch karakter kreeg waarbij het geheel gevormd werd en wordt door ongelijksoortige delen.

Voor velen is de sociale zekerheidswetgeving een moeilijk toegankelijk labyrint geworden en begrijpelijk is het verlangen in veel landen naar een eenvoudige, systematisch opgezette en begrijpelijke wetgeving. Maar steeds weer hoort men in tal van landen, dat zo het streven naar een dergelijke geharmoniseerde of zelfs

geëgaliseerde of geünificeerde sociale (zekerheids)wetgeving al wenselijk is, dit een utopia is, zolang niet alle politieke of sociaal-politieke weerstanden tegen het opheffen van bepaalde verschillen — hetwelk zowel voordelig als nadelig kan zijn — verdwenen zijn of zolang deze — in tal van landen nog sterk in ontwikkeling zijnde — wetgeving, niet tot rust is gekomen ⁽³⁾.

1.2 Wanneer het al zo moeilijk is in de afzonderlijke landen, harmonisatie of nog meer egalisatie of unificatie binnen het nationale stelsel van sociale zekerheid te realiseren, hoeveel te meer moet dit dan niet gelden met betrekking tot de harmonisatie e.d. van de sociale zekerheidsstelsels van verschillende landen, zoals die van de E.E.G., zelfs als de regeringen van de zes landen « wholeheartedly » er zich voor zouden inzetten — quod non — om een dergelijke harmonisatie te verwezenlijken. Immers, de nationale moeilijkheden om tot harmonisatie of tot egalisatie te komen vermenigvuldigen zich bij het streven naar harmonisatie of egalisatie van verschillende sociale zekerheidsstelsels tussen landen onderling. Ik zie dan nog af van belemmeringen op het financieel-economische vlak. Maar zoals gezegd, de regeringen zijn niet « wholeheartedly » bereid zich in te zetten voor een algehele harmonisatie der sociale zekerheidsstelsels en niet ontkend kan worden, dat hun bezwaren op een realistische grondslag steunen. Men weet, met welke felheid bepaalde sociale verworvenheden — in de politieke en in de sociaal-politieke strijd — zijn bevochten en men vreest niet ten onrechte het verzet van de sociale belangengroepen om de sociale verworvenheden prijs té geven. Laat ik enkele voorbeelden geven, die wel tot het sociale recht, maar niet alle tot het sociale zekerheidsrecht in engere zin behoren: Ik noem dan de Duitse regeling betreffende de medezeggenschap der werknemers en straks de thans in Duitsland in behandeling zijnde arbeidsvoorzieningswet ⁽⁴⁾, waarbinnen ook de werkloosheidsverzekering is geregeld; de recente Franse wetgeving betreffende de vermogensaanwasdeling; de Franse, Belgische en Italiaanse kinderbijslagen; de Nederlandse arbeidsongeschiktheidsverzekering en de Nederlandse volksverzekeringen; de Luxemburgse bepalingen omtrent de verplichte loonindexering in de collectieve arbeidsovereenkomst. Het is duidelijk, dat er heel wat water door de Rijn moet stromen vóór de sociale belangengroepen aanspraken prijs zullen geven en als zij aan de ene kant daartoe niet bereid zijn en aan de andere kant toch besloten wordt tot harmonisatie, deze harmonisatie zou betekenen, dat de gunstigste regeling uit de zes landen voor alle gevallen normgevend wordt d.i. harmonisatie naar het hoogste niveau.

Dit kan misschien wel een vrome sociale wens zijn, maar zij is — ware het slechts om economische redenen — evenmin te realiseren als een geharmoniseerd belastingstelsel, dat voor zijn verschillende onderdelen de voor de contribuabelen meest gunstige regeling uit de wetgevingen van de afzonderlijke landen zou willen opnemen.

1.3 Moet er dan niet geharmoniseerd worden? Wie zou menen dat de hierboven gegeven beschouwing een pessimistisch gekleurde inleiding is op een ontkenning van de wenselijkheid van harmonisatie, moet ik zo snel mogelijk van deze veronderstelling afhelpen; ik sta wel degelijk op het standpunt, dat wij harmonisatie moeten nastreven, maar ik heb met opzet enkele belangrijke moeilijkheden voorop willen stellen, omdat ik van oordeel ben, dat de erkenning van deze moeilijkheden ons een nuchter realisme kan bijbrengen met betrekking tot de voorlopige en de definitieve taakstelling. Nog zonder dat wij onze blik richten op wat het Verdrag van Rome vraagt, wat het verdrag mogelijk maakt, e.d. moet vastgesteld worden, dat, tenzij de Europese integratie binnen afzienbare tijd zou

leiden tot een Europese eenheidsstaat met eenheid van wetgeving voor alle burgers die op zijn grondgebied wonen, in de zin waarin dat het geval is in de nationale staten ⁽⁵⁾, een harmonisatie, die tot volstreekte unificatie of egalisatie zou leiden niet te verwezenlijken is. En aan een Europese eenheidsstaat van dat type gelooft, naar ik meen, niemand.

Dit vastgestelde zijnde, geloof ik, dat niemand verder zal betwisten, dat naar de mate de gemeenschappelijke markt verder voortschrijdt, zowel uit sociaal als uit economisch oogpunt, bevorderd moet worden, dat binnen de grenzen van het wenselijke en van het mogelijke harmonisatie der sociale zekerheidsstelsels nagestreefd moet worden. Ik zeg met nadruk binnen de grenzen van het wenselijke en het mogelijke. Want niet iedere harmonisatie is wenselijk en niet iedere harmonisatie is mogelijk, waarbij zowel met betrekking tot het sociaal wenselijke als met betrekking tot het economisch mogelijke, de mate van sociaal-economische ontwikkeling, zo men wil van sociaal-economische vooruitgang in de afzonderlijke landen een bepalende factor kan zijn.

Tegen de achtergrond van deze levende sociaal-politieke en sociaal-economische werkelijkheid kunnen nu een aantal beschouwingen geplaatst worden over het van toepassing zijnde recht.

2.1 Wanneer men het Verdrag van Rome tot instelling van een Europese Economische Gemeenschap naleest, dan ziet men, dat vóór alles aan regelingen op economisch terrein uitvoerig aandacht wordt geschonken. Het Verdrag bevat eigenlijk met betrekking tot het sociale terrein betrekkelijk weinig concrete bepalingen. De artikelen 48 t/m 51 hebben betrekking op het vrije verkeer van werknemers binnen de Gemeenschap, de uitwisseling van jeugdige werknemers binnen het kader van een gemeenschappelijk programma en betreffen voorts de maatregelen, welke op het gebied van de sociale zekerheid noodzakelijk zijn voor de totstandkoming van het vrije verkeer van werknemers ⁽⁶⁾; in aansluiting daaraan geeft art. 121 regelen omtrent de uitvoering van gemeenschappelijke maatregelen met name inzake de sociale zekerheid van de migrerende werknemers, bedoeld in de artikelen 48 t/m 51. Art. 119 geeft bepalingen met betrekking tot de gelijke beloning voor mannelijke en vrouwelijke werknemers voor gelijke arbeid. Art. 120 betreft de handhaving van de bestaande gelijkwaardigheid van de bepalingen omtrent betaalde vakantie. De artikelen 123 t/m 128 geven regelen met betrekking tot het Europese Sociaal Fonds en tot de algemene beginselen voor de toepassing van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot de beroepsopleiding, terwijl er ten slotte een speciaal protocol is voor Frankrijk inzake overuren.

Op zichzelf is het niet zo wonderlijk, dat het verdrag zo weinig concrete bepalingen bevat op sociaal terrein. Immers, het ging bij de totstandbrenging van het verdrag vóór alles om het in het leven roepen van een economische unie. Ten einde de economische unie — waaronder het vrije verkeer van werknemers — zo goed mogelijk te laten functioneren, moesten regelingen worden getroffen en de concrete sociale bepalingen zijn dan ook vanuit die gezichtshoek gemaakt. Men stond op het standpunt, dat al datgene, wat tot kunstmatige verstoring van de concurrentieverhoudingen zou kunnen leiden, m.a.w., al datgene wat tot distorsie op het economische terrein kon leiden, in het Verdrag geregeld moest worden, maar regeling van sociale voorwaarden en sociale politiek op zichzelf — dus los van het streven naar het totstandbrengen van de economische unie — niet nodig was.

En wanneer men dat in het oog houdt, kan men niet ontkennen, dat niet elk verschil in sociale voorwaarden, in arbeidskosten, enz., de functionering van een economische unie belemmert. Zelfs is wel gesteld, dat, wanneer

de voorwaarden op sociaal gebied op zeer grote schaal werden gelijkgetrokken, dit tot een doorbreking van de doeleinden van de economische unie zou kunnen leiden, omdat het bij de economische unie er immers om gaat, om de produktie daar te doen geschieden waar dit het meest efficiënt kan geschieden; de kostenverhoudingen moeten dan de schaarsteverhoudingen zo goed mogelijk weergeven.

Intussen neemt dit alles niet weg, dat belangrijker dan de bepalingen die het Verdrag geeft met betrekking tot een aantal concrete onderwerpen, de bepalingen zijn, vervat in de artikelen 117, 118 en naar mijn mening toch ook art. 122. Om met dit laatste te beginnen, mag ik er op wijzen, dat art. 122 bepaalt, dat de Commissie in haar jaarverslag aan het Europese Parlement een afzonderlijk hoofdstuk wijdt aan de ontwikkeling van de sociale toestand in de gemeenschap. Bovendien bepaalt art. 122, dat het Europese Parlement de Commissie kan verzoeken verslagen op te stellen over bijzondere vraagstukken inzake de sociale toestand. De verslaggeving is naar mijn mening een zeer belangrijke taak van de Commissie. Immers, wanneer goed opgezet, kan het verslag duidelijk maken waar ten onrechte harmonisatie achterwege bleef of een bestaande harmonisatie werd verstoord. De taak de Commissie opgelegd in art. 122 kan men in nauwe samenhang zien met de belangrijke bepalingen van de artikelen 117 en 118.

Art. 117 stelt het beginsel van de sociale harmonisatie nadrukkelijk voorop. Immers, gezegd wordt dat de lidstaten de noodzaak erkennen, de verbetering van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden van de werknemers te bevorderen *zodat de onderlinge aanpassing daarvan op de weg van de vooruitgang wordt mogelijk gemaakt*. Art. 117 laat daar onmiddellijk op volgen, dat de lidstaten van oordeel zijn, dat een dergelijke ontwikkeling zal optreden langs drie-voudige weg, n.l. door de werking van de gemeenschappelijke markt, waardoor de harmonisatie der sociale stelsels zal worden bevorderd; door de in het verdrag bepaalde procedures en door het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen. Ik teken daar bij aan, dat zich de opvatting verdedigen laat, dat art. 117 wat onzorgvuldig is geredigeerd, omdat gesteld zou kunnen worden, dat de « drie » wegen van art. 117 er in feite maar twee zijn, omdat n.l. « het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen » óók een « in dit Verdrag bepaalde procedure is » (n.l. die van art. 100). Met inachtneming van die beperking, spreek ik van drie wegen.

Art. 118 — waaraan op sociaal-politiek terrein het primaat moet worden toegekend, en hetwelk aan de autonomie der lidstaten op sociaal-politiek terrein een sterk accent geeft — voegt daaraan toe, dat, onverminderd de overige bepalingen van het Verdrag en overeenkomstig de algemene doelstellingen van het Verdrag, de Commissie tot taak heeft tussen de lidstaten een nauwe samenwerking op sociaal gebied te bevorderen, waarvoor een zevental met name genoemde terreinen als illustratie wordt gegeven, waaronder dat van de sociale zekerheid. Het Verdrag draagt de Commissie op met het oog daarop in nauw contact met de lidstaten werkzaam te zijn door het verrichten van studies, het uitbrengen van adviezen, het organiseren van overleg, zowel omtrent vraagstukken die zich voordoen op het nationale plan als omtrent die welke de internationale organisaties raken. Alvorens de in art. 118 bedoelde adviezen uit te brengen, raadpleegt de Commissie het Economische en Sociale Comité. Terwijl het in de eerdergenoemde artikelen om een aantal concrete terreinen gaat, gaat het in de artikelen 117, 118 en 122 eigenlijk over het gehele terrein van de sociale politiek.

2.2 Het is zeker niet overdreven te stellen, dat de sociale politiek in het Verdrag van Rome een ondergeschikte plaats heeft gekregen, niettegenstaande het wezenlijke doel van de gemeenschappelijke markt uiteindelijk is: de verhoging van de levensstandaard, of, zoals de Preambule van het Verdrag zegt: « een voortdurende verbetering van de omstandigheden waaronder de volkeren van de verdragsluitende landen leven en werken, te verzekeren » (7). Dit neemt evenwel niet weg, dat de sociale politiek in het Verdrag de beperkte plaats heeft, die zij heeft gekregen. En zij heeft daarenboven die beperkte plaats niet toevallig gekregen. Zou dat wel het geval zijn en zouden de lidstaten een krachtige gemeenschappelijke sociale politiek willen, onder meerdere gericht op harmonisatie of egalisatie van de stelsels van sociale zekerheid, dan zou het niet moeilijk zijn het Verdrag zodanig te interpreteren, dat het toch nog wel een goede rechtsbasis zou blijken te zijn voor een zodanige gemeenschappelijke sociale politiek. Maar zo is het niet. Wanneer men ziet naar de geschiedenis van de totstandkoming van het Verdrag, dan blijkt, dat de gemeenschappelijke sociale politiek van meet af aan een ernstig twistpunt is geweest. Het was aanvankelijk vooral Frankrijk, dat wilde aansturen op sociale harmonisatie. Niet, omdat men het primaat van de totstandbrenging van een economische unie niet voorop wilde stellen; integendeel, Frankrijk wilde de sociale harmonisatie niet op sociale overwegingen, maar omdat men in de sociale harmonisatie (vooral terzake van de gelijke beloning van mannen en vrouwen, de financiering van de sociale verzekering en de arbeidstijd en vergoeding van overuren) één van de belangrijkste voorwaarden zag om *kunstmatige belemmeringen* met het oog op het goed functioneren van de gemeenschappelijke markt op te heffen. Van andere zijde is het Franse streven naar sociale harmonisatie op die overweging onjuist of ten minste ontoereikend genoemd, omdat men de sociale lasten niet los kan zien van andere normale kostenfactoren, zoals de primaire loonkosten en de kapitaal-kosten (8). Ook wanneer men dit laatste niet zou betwisten, volgt daaruit nog niet, dat bedoelde factoren de concurrentie niet zouden kunnen vervalsen en met name kan ongelijkheid in de financiering der sociale zekerheid uit een oogpunt van concurrentie ernstige gevolgen hebben.

De tegenstellingen in opvattingen hebben met betrekking tot de sociale politiek bij de totstandkoming van het Verdrag duidelijk tot een compromisformule geleid (9), ten einde tegemoet te komen aan de twee bij de verdragsvoorbereiding naar voren gekomen standpunten: de sociale lasten zijn *kunstmatige* kosten, die de concurrentie vervalsen en daarom geharmoniseerd moeten worden, en: en de sociale lasten zijn — vooral omdat zij in zo nauwe relatie tot de lonen staan — *natuurlijke* kosten die bepaald worden door de vestigingsplaats, de concurrentie niet vervalsen en daarom niet geharmoniseerd behoeven te worden. Zoals reeds opgemerkt, werd het eerste standpunt vooral ingenomen door Frankrijk, het tweede door Duitsland. Op de achtergrond speelde daarbij in belangrijke mate — in de wetenschap van hetgeen hierboven onder 1.1 is opgemerkt — dat men de sociale politiek vooralsnog uitsluitend als een zaak van nationale bevoegdheden wilde zien.

Ik deel de mening van Wohlfahrt c.s., dat overeenkomstig de gehele conceptie van het E.E.G.-verdrag, men er niet onderuit komt de sociale lasten als kunstmatige kosten te beschouwen, en daarom zouden zij ook als zodanig, d.w.z. b.v. zoals de op een produkt rustende belastingen behandeld moeten worden worden (10). (Vgl. de artikelen 95 en 96; op grond van artikel 95 kan op ingevoerde produkten een egalisatieheffing geheven worden die de fiscale belas-

ting van het produkt in overeenstemming brengt met de fiscale belasting op in het binnenland geproduceerde goederen via indirecte belastingen in de ruimste zin van het woord. Omgekeerd kan teruggave plaatshebben bij export. De bepalingen van de artikelen 95 en 96 strekken ertoe met het oog op de concurrentieverhoudingen gelijkheid van fiscale heffing te bereiken, m.a.w. een specifieke distorsie als gevolg van de belastingpolitiek te voorkomen. Volgens Wohlfarth c.s. zou op deze of andere wijze, maar met hetzelfde effect gehandeld moeten worden met de sociale lasten.)

In hoofdstuk I van titel III (sociale politiek) is echter nadrukkelijk van de algemene conceptie afgeweken en er van uitgegaan, dat de verschillende sociale lasten de concurrentie in beginsel niet beïnvloeden. Weliswaar komt de compromisformule van art. 117 in zoverre tegemoet aan de opvatting, dat de sociale lasten de concurrentie vervallen, als zij tot uitdrukking brengt, dat de werking van de gemeenschap vanzelf tot een onderlinge aanpassing van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden van de werknemers in de afzonderlijke landen zal leiden. Aan de andere opvatting wordt recht gedaan, door weliswaar te bepalen, dat de lidstaten het over de noodzaak eens zijn de verbetering van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden der arbeiders te bevorderen, om daardoor onderlinge aanpassing mogelijk te maken, doch daarvoor geen in die richting verder gaande verplichting op te nemen dan de voor veel uitleg vatbare bepaling van artikel 118, als men artikel 119 buiten beschouwing laat.

De wil om een zodanige verder gaande verplichting in het leven te roepen, was er niet en is er ook vandaag nog niet, noch uit *economisch-politiek* oogpunt, noch uit *sociaal-politiek* — en *sociaal-rechtelijk* oogpunt. Het verschil tussen beide gezichtspunten zie ik hierin gelegen, dat voor het economisch-politieke gezichtspunt met betrekking tot de sociale zekerheid alleen de hoogte der sociale lasten en de wijze van financiering daarvan relevant is, terwijl voor het sociaal-politieke en sociaal-rechtelijke gezichtspunt relevant is de opbouw van het stelsel van sociale zekerheid als zodanig, zowel in materiële zin, als voor wat betreft de daaraan ten grondslag liggende normen.

Gegeven deze feiten, moet onderzocht worden op welke wijze tussen Scylla en Charibdis genavigeerd kan worden om tot een optimaal resultaat in het licht van de beperkte verdragsbepalingen te komen.

Opgemerkt moet worden, dat de Commissie in deze verder wilde gaan dan de regeringen der zes landen en dat zij vooral door gebruikmaking van de haar bij artikel 118 gegeven bevoegdheden een Europese sociale politiek, zowel in de richting van harmonisatie als anderszins wilde stimuleren. De activiteiten der Commissie terzake hadden niet altijd de instemming van alle lidstaten, hetgeen tot een zekere afstand tussen Raad en Commissie leidde, die geleidelijk aan uitliep op een impasse, in die zin, dat de Raad zich nadrukkelijk distancieerde van de door de Commissie op grond van art. 118 ondernomen activiteiten en er gedurende geruime tijd geen speciale vergaderingen van de Raad voor Sociale Aangelegenheden plaats had.

Toen ik in de tweede helft van 1966 fungerend voorzitter was van de sociale raad uit de Ministerraad, heb ik, ten einde aan deze onbevredigende situatie een einde te maken, een poging ondernomen om middels een — uiteraard compromis — memorandum ter voorbereiding ener discussie in de Raad tot vooruitgang te komen. Deze discussie heeft op 19 december 1966 tot overeenstemming geleid. Ik wil gaarne op de betekenis daarvan — mede met het oog op de harmonisatie van stelsels van sociale zekerheid — in het navolgende nader ingaan.

2.3 Als men het wezen van de vertrouwenscrisis, die tot eind 1966 geduurd heeft, wil typeren, dan kan men dat, geloof ik, het beste doen, door te stellen dat t.a.v. de sociale politiek van de Europese Gemeenschap zeer uiteenlopende opvattingen bestaan. Daarbij gaat het om de volgende fundamentele vragen: heeft men behoefte aan een Europese sociale politiek? Welke is de rol van de Raad, de Commissie, het Europese Parlement, het Economisch en Sociaal Comité, de nationale regeringen, de sociale partners op sociaal terrein? Welke onderwerpen dienen als prioritair te worden beschouwd? Welke zijn de procedures die moeten worden gevolgd? In welke communautaire instrumenten dienen de resultaten zich eventueel te reflecteren? ⁽¹¹⁾. Aan de zijde van verschillende regeringen werd de Commissie verweten, dat zij toegaf aan de neiging om haar bevoegdheden uit hoofde van artikel 118 te overtrekken.

In plaats van een nauwe samenwerking tussen de lidstaten te bevorderen, zou de Commissie volgens sommigen een sociale harmonisatie willen forceren, door het uitlokken van pressie op de sociale partners (in het bijzonder van de werknemersorganisaties) en vanuit de nationale parlementen. Vandaar dat sommigen de Commissie drastisch aan banden wensten te leggen en wel in tweeërlei opzicht. Ten eerste zou de Commissie enigerlei onderwerp pas in studie mogen nemen nadat zij daartoe formeel door resp. in het kader van de Raad zou zijn gemachtigd en ten tweede zou de raadpleging van de sociale partners door de Commissie zich moeten beperken, niet alleen tot de aldus « gesanctioneerde » onderwerpen, maar voorts ook tot de lichamen die daartoe, hetzij reeds in het Verdrag, zijn voorzien, dan wel naderhand bij Raadsbesluit zijn ingesteld.

Ik heb er in mijn memorandum geen twijfel over laten bestaan, dat juridisch gezien deze beide eisen onaanvaardbaar zijn; in beide opzichten toch heeft de Commissie eigen rechten, die noch door art. 118, noch door enig ander verdragsartikel worden beperkt ⁽¹²⁾. Het verleden heeft echter zonneklaar aangetoond, dat men er met een dergelijke formeel juridische opstelling alleen niet komt. Vandaar, dat in het memorandum werd gepleit voor een meer pragmatische benadering: Voor een soort « gentlemen's agreement », krachtens hetwelk de Commissie bereid zou moeten zijn zich in het kader van art. 118 in de eerste plaats — ook wat de raadpleging der sociale partners betreft — te concentreren op onderwerpen, waarvan zij weet dat deze de lidstaten aanspreken. Zulk een overeenstemming zou immers betekenen, dat de Regeringen der lidstaten van hun kant bereid zouden zijn aan de tenuitvoerlegging van desbetreffende voorstellen tot samenwerking hun volle medewerking te geven, waardoor de poort tot mogelijkheden van nader aan te duiden vormen van harmonisatie zou zijn opengedaan. Op deze basis heeft de Raad op 19 december 1966 overeenstemming bereikt. Op de punten van overeenstemming — betrekking hebbend op de harmonisatie der sociale zekerheid — wordt hieronder nog nader teruggekomen.

3.1 Inventariseert men nu de problematiek waarom het bij de harmonisatie der sociale zekerheidsstelsels gaat, dan moet — in aansluiting aan het voorgaande — onderscheid worden gemaakt tussen de omvang en de wijze van financiering der sociale zekerheidsstelsels aan de ene kant en de opbouw van de sociale zekerheidsstelsels, voor wat betreft de te garanderen rechten, waarbij uiteraard ook de omvang en de kring der rechthebbenden van belang is, aan de andere kant. Wanneer men met betrekking tot de harmonisatie van deze beide zijden van de sociale zekerheidsmedaille iets wil bereiken, zal nagegaan moeten worden wat binnen het raam der verdragsbepalingen mogelijk is.

Ik keer nu opnieuw terug naar het bepaalde in art. 117 van het E.E.G.-verdrag en herhaal, dat in dit artikel wordt uitgesproken, dat harmonisatie van de sociale stelsels langs drievoudige weg kan plaatshebben, n.l. zowel uit de werking van de gemeenschappelijke markt, als uit de in het verdrag bepaalde procedures en het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen. Bij de werking van de gemeenschappelijke markt, gaat het uiteraard niet om de hantering van een juridisch instrument; dit is wel het geval bij de beide andere instrumenten, n.l. bij de in het verdrag voorziene procedures, waarbij gedacht moet worden aan alle bepalingen, die direct of indirect op de werknemers betrekking hebben, alsmede in het bijzonder de artikelen 48 t/m 51, art. 118 en de artikelen 123 tot 128, en bij het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen, waarbij met name gedacht moet worden aan de artikelen 100 tot 102⁽¹³⁾.

Wanneer ik deze artikelen genoemd heb, betekent dat niet, dat ik geen betekenis zou hechten aan andere artikelen uit het Verdrag van Rome, zoals b.v. 38 e.v. (gemeenschappelijk landbouwbeleid), 74 e.v. (gemeenschappelijk vervoerbeleid) 104 (hoge graad van werkgelegenheid), 105 en 145 (coördinatie van het algemeen economisch beleid), welke artikelen uit sociaal oogpunt eveneens van zeer groot belang kunnen zijn.

Naast de bedoelde instrumenten kan natuurlijk ook uit art. 118 harmonisatie voortspruiten in zoverre b.v. regeringen op initiatief van de Commissie, zo nodig onderbouwd door de studies, adviezen en/of overleg waarover het tweede lid van art. 118 spreekt, afzonderlijke harmonisatieverdragen sluiten, als zij van oordeel zijn, dat deze niet kan plaatshebben of niet dient plaats te hebben op grond van de reeds genoemde verdragsbepalingen.

3.2 Alvorens het voorgaande nu verder uit te werken, zou ik gaarne nog enkele algemene opmerkingen in dit verband maken over het begrip harmonisatie. Voor sommigen werkt n.l. de uitdrukking sociale harmonisatie op zichzelf reeds als een rode lap op een stier. Zij menen dan, dat onder harmonisatie volledige gelijkheid — in materiële en formele zin — zou moeten worden verstaan. Maar dat is een groot misverstand. In het vorengaande werd reeds uiteengezet, dat bij het streven naar harmonisatie niemand denkt aan volledige egalitatie en al evenmin kan aan het verdrag overigens een zeer vergaande mate van harmonisatie ontleend worden. Ik meen, dat zuiver theoretisch gesproken het begrip harmonisatie — waaronder in dit kader niet meer en minder verstaan kan worden, dan het onderling op elkaar afstemmen — een gamma van mogelijkheden in zich sluit. Wanneer van zes landen, vier landen wel een ouderdomsverzekering hebben, en twee landen niet, dan betekent invoering van een ouderdomsverzekering in de beide andere landen, dat er een zekere harmonisatie heeft plaatsgehad, omdat nu alle landen een ouderdomsverzekering hebben. Bestaat in alle landen een ouderdomsverzekering, doch hebben enkele landen een aantal specifieke beperkingen, dan betekent het laten vallen van deze beperkingen, ondanks alle andere overblijvende verschillen, dat er weer een harmonisatie heeft plaatsgehad. Garandeert een aantal landen in de sociale zekerheidswetgeving voor een bepaalde sector een sociaal minimum en gaan ook de andere landen daartoe over, dan is — ook al verschillen de sociale minima op zichzelf — sprake van harmonisatie. Kan een belangrijk rechtsbegrip in de — overigens verschillende verzekeringswetgeving der landen — geünificeerd worden, dan is er eveneens sprake van harmonisatie.

Het is — ook tot goed begrip van het volgende — noodzakelijk dit duidelijk in het oog te houden. Wie

meent, dat sociale harmonisatie ineens bij wijze van een grote hervorming kan worden verwezenlijkt, vergist zich; wie de tijd neemt en ook oog heeft voor ogenschijnlijk kleinere harmonisaties, zal ervaren, dat de weg der geleidelijkheid meer resultaten zal opleveren dan men had kunnen vermoeden.

Afgescheiden van hetgeen opgemerkt is omtrent de verdragsinterpretatie terzake van de harmonisatie van de sociale stelsels, zijn er twee belangrijke motieven om de geleidelijkheid via een pragmatische aanpak te betrachten.

In de eerste plaats werkt de tijd in zoverre ten gunste van harmonisatie, dat het eerste — min of meer immamente — instrument van art. 117 in de tijd haar werking doet. De mening, dat de harmonisatie der sociale stelsels wordt bevorderd door de werking van de gemeenschappelijke markt zelf, blijkt juist te zijn⁽¹⁴⁾. Niet alleen is de kring der verzekerden binnen de gemeenschap sinds 1958 aanzienlijk uitgebreid, gedifferentieerd naar verzekeringsstak, categorieën van personen en land, waarbij de uitbreiding tot zelfstandigen de aandacht trekt⁽¹⁵⁾, maar ook is een toenadering waar te nemen in de verhoudingen tussen het totaalbedrag der sociale verzekeringsuitkeringen en het nationale inkomen, n.l. van tussen 13,4 en 17,4 in 1960 en tussen 17,7 en 19,5 in 1965, waaruit de conclusie kan worden getrokken, dat de variaties zich bewegen tussen 1/6 en 1/5 deel van het nationale inkomen met een tendens naar onderlinge toenadering. Zouden de variaties nog kleiner worden en opgeheven worden, dan zou men kunnen stellen — dat ondanks alle verschillen — de materiële sociale zekerheid als geheel geharmoniseerd zou zijn. Maar daarmee is het probleem niet opgelost.

Ook is er sprake van harmonisatie van de uitkeringen per hoofd van de bevolking. Bij de financiering bleef daarentegen het verschil in overheidsbijdrage praktisch bestaan. Niet aantoonbaar — maar toch heel reël — lijkt mij de invloed, die uitgaat van de contacten in de Ministerraad, in commissies en werkgroepen. Er is gelegenheid om op een zo vroeg mogelijk tijdstip kennis te nemen van voornemens en ontwikkelingen in andere landen en uit eerste bron de goede interpretatie te vernemen. Uit ervaring weet ik welke exemplarische werking daarvan uitgaat.

Er is daarenboven een tweede reden die tot geleidelijkheid moet manen. Zoals ik hierboven reeds heb uiteengezet zijn de sociale zekerheidssstelsels nationaal reeds tot een labyrint geworden. Internationale vergelijking van de nationale sociale zekerheidssstelsels is op zich zelf, naar mate de vergelijking gedetailleerder wordt moeilijker. Het vereist tijd en zorg om een op exacte interpretatie van begrippen berustende juiste vergelijking te maken en het kost bovendien tijd om na te gaan welke zaken zich snel en welke zaken zich pas op een veel later tijdstip laten realiseren.

3.3 In verband daarmee leek het mij destijds gewenst dat tussen de Raad en de Commissie overeenstemming zou ontstaan omtrent een strategische aanpak, waaronder ik versta een aanpak die uit een oogpunt van methodiek fundamenteel zou zijn. Met het oog daarop heb ik gesuggereerd, dat de Commissie zich in het kader van art. 118 in eerste instantie zou concentreren op een drietal zaken, welke alle drie in hoofdzaak op het terrein van de sociale zekerheid liggen. De Raad van Ministers heeft zich daarmee verenigd; heeft daaraan nog andere vraagstukken toegevoegd die eveneens van belang zijn, doch voor het doel van deze studie op het ogenblik buiten beschouwing kunnen blijven.

Op het terrein van de sociale zekerheid zal het volgende geschieden:

1. Een systematisch onderzoek naar de wenselijkheid, de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van een harmonisatie van de begrippen en definities, die in de verschillende sociale stelsels — met name die van de sociale zekerheid — worden gehanteerd; 2. Een verdieping van de studies omtrent de kosten der sociale voorzieningen en de mate, waarin deze enerzijds worden omgeslagen over werkgevers en werknemers en anderzijds uit de Schatkist worden gefinancierd; 3. Een onderzoek naar de mogelijkheid, dat de lidstaten overgaan tot ratificatie van verdragen inzake sociale minimumnormen, die in het kader van andere internationale organisaties zijn tot stand gekomen.

Ik meen dat met deze drie onderzoeken beide kanten van de sociale zekerheidsmedaille, nl. de economische kant en de sociaal-politieke en sociaal-rechtelijke kant, aan hun trekken komen. Het tweede onderwerp, alhoewel met het oog op de lasten die op de verzekerden zelf drukken niet gespeend van sociaal-politieke en sociaal-rechtelijke implicaties, richt zich in de eerste plaats op de economisch-politieke kant die met het oog op het voorkomen van distorsies (men denke aan de gemeenschappelijke landbouwmarktprijzen) van zo grote betekenis is. De beide andere punten, verdienen naar ik meen nadere toelichting. Met betrekking tot het eerste onderzoek zal het opvallen dat het zich beperkt tot de wenselijkheid, de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van een harmonisatie van begrippen en definities; er wordt niet gesproken over een systematisch onderzoek naar de wenselijkheid, de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van een harmonisatie der voorzieningen zelf. Teneinde mijn bedoeling duidelijk weer te geven zou ik voor het vervolg van mijn betoog onderscheid willen maken tussen de zgn. materiële harmonisatie en de norm- of beginselharmonisatie.

Bij de *materiële harmonisatie* denk ik vooral aan de omvang der verzekering naar *hoegrootheid* en *werkings-sfeer*. De vraag in hoeverre in dit opzicht harmonisatie wenselijk en mogelijk is, hangt zowel van economische als van sociale factoren af. Een ideaal stelsel van sociale zekerheid, dat voor alle sociale risico's een zo adequaat mogelijke dekking geeft, bestaat in geen van de zes landen. In elk der landen kan men op de kaart der sociale zekerheid zwarte plekken, m.a.w. lacunes aanduiden. Die zwarte plekken en die lacunes zijn voor de zes landen niet hetzelfde. Dit hangt samen met het feit, dat bij de geleidelijke verwezenlijking van een zo goed mogelijk stelsel van sociale zekerheid, rekening moet worden gehouden met financiële en economische factoren enerzijds en met sociale factoren anderzijds. Financiële en economische factoren, in zoverre de invoering van nieuwe en de herziening van bestaande sociale voorzieningen beslag leggen op economische en financiële middelen. Immers, ofwel zij beperken de bestedingsmogelijkheden van het primaire inkomen, ofwel zij leiden tot kostenverhoging, die in de prijzen wordt afgewenteld, of de ondernemingswinsten beperkt; ook is het denkbaar dat zij leiden tot hogere overheidsuitgaven voor de sociale verzekering, die ofwel uitgaven voor andere doeleinden beperken, hetzij tot belastingverhoging moeten leiden met alle af- en voortwentelingsproblemen van dien. De meest verantwoorde ontwikkeling is natuurlijk die, waarbij de invoering van een nieuwe sociale verzekering of de uitbreiding van een bestaande sociale verzekering uit de trendmatige ruimte voor de produktiviteitsontwikkeling gefinancierd wordt, waardoor ongewenste inflationaire impulsen worden vermeden, en waarbij nadelige invloeden op de ontwikkeling der besparingen worden vermeden.

Houdt men daarmede rekening — en alhoewel onvolmaakt hebben alle landen in de loop der jaren daar rekening mee gehouden — dan kunnen niet alle wensen tegelijk verwezenlijkt worden, doch dan wordt de invoer-

ring van een nieuwe sociale verzekering of wijziging van een bestaande sociale verzekering soms tegengehouden, omdat het algemeen economisch belang, tot uitdrukking komend in de normen van een voldoende niveau van werkgelegenheid, van evenwicht op de betalingsbalans, van een redelijk niveau of groeitempo van investeringen, van een redelijke inkomensverdeling en van een stabiel prijsniveau, dit noodzakelijk maakt.

Gelet op de beperkte financiële- en/of economische mogelijkheden is in de verschillende landen herhaalde-lijk de vraag aan de orde geweest aan welke verbetering de voorrang moet worden gegeven. Daarbij komt het sociale motief duidelijk naar voren, zoals dat in de politieke strevingen van elk land gestalte heeft gekregen.

Zowel de economische als sociale prioriteitenkeuze met betrekking tot de hoegrootheid en werkingssfeer is in de verschillende landen beslist niet gelijk geweest⁽¹⁶⁾. Voegt men daar aan toe, dat de economische voorwaarden voor de verwezenlijking van de sociale zekerheid niet in alle landen gelijktijdig gunstig waren, dan is het niet alleen reeds om deze redenen duidelijk, waarom er een verschil in hoegrootheid en werkingssfeer is, maar tevens, dat zelfs als men de bestaande materiële verschillen via harmonisatie zou willen verkleinen of wegwerken, dit om dezelfde redenen een door economisch rythme en sociale preferentie bepaalde tijdrovende zaak zou zijn.

Men bedenke hoe groot de verschillen zijn: Men ziet dat als men b.v. Franse en Italiaanse kinderbijslagen, alhoewel zij niet meer zo stijgen als vroeger, vergelijkt met de Duitse en de Nederlandse; wanneer men de optimale voorziening van de Nederlandse arbeidsongeschiktheidsverzekering voor loontrekkenden vergelijkt met de arbeidsongeschiktheidsverzekeringen in de andere landen, waar men overal nog een duidelijk gunstiger behandeling ziet van personen die door een bedrijfsongeval zijn getroffen dan van personen die een langdurige arbeidsongeschiktheid hebben die niet veroorzaakt is door omstandigheden die met het bedrijf samenhangen. Ook op het gebied van ouderdomsverzekering en weduwen- en wezenverzekering bestaan grote verschillen van gunstig tot zeer ongunstig, zoals het ontbreken in Frankrijk van een bevredigende weduwenverzekering. Ik sta bij de feitelijke verschillen niet uitputtend stil, maar teken nog wel aan, dat met name ook grote verschillen voorkomen in werkingssfeer in die zin, dat terwijl men met betrekking tot de kinderbijslag kan zeggen, dat nagenoeg in alle landen de kinderbijslagvoorziening, hetzij de gehele bevolking omvat, hetzij in een richting gaat om de gehele bevolking te omvatten, voor wat de overige verzekeringen betreft er grote verschillen zijn in toepasselijkheid van regelingen op resp. de gehele bevolking, werknemers en zelfstandig beroepsbeoefenaren; werknemers en zgn. Arbeiterähnliche Personen; en werknemers alleen.

Alhoewel natuurlijk de wederzijdse informatie en kennisneming van elkaars situatie en initiatieven invloed kunnen uitoefenen op de sociale preferenties, moet mede gelet op het standpunt der Regeringen met betrekking tot de sociale harmonisatie in het algemeen, terzake van de materiële harmonisatie — afgescheiden van hetgeen er moet gebeuren met de financieringsstelsels, waarover hierboven is gesproken — volstaan worden met de ontwikkeling te volgen, die uitgaat van de werking van de gemeenschappelijke markt. Immers, in zoverre die werking gunstig is, zowel ten opzichte van de economische groei, (structuur) als voor wat betreft de stabiliteit van die groei (conjunctuur) worden voorwaarden geschapen, voor de noodzakelijke verbetering der sociale zekerheid. Natuurlijk zou in het kader van de middellange termijn-programmering aan dit aspect aandacht kunnen worden geschonken in relatie tot de andere doelstellingen van het

economische, financiële en sociale beleid van de landen van de gemeenschap, hetgeen de bedoeling schijnt te zijn in het derde programma op het terrein van de economische politiek op middellange termijn.

Bij de *beginselfharmonisatie* denk ik vooral aan de algemene rechtsbeginselen, rechtsbegrippen, definities, delegatievormen, administratieve voorschriften op het terrein van de uitvoering, procedureregels, voorschriften met betrekking tot de handhaving e.d.

Het is duidelijk dat hier een heel terrein braak ligt van rechtsvergelijking en mogelijke rechtsharmonisatie, dat weliswaar niet spectaculair is, maar niettemin toch heel belangrijk is. Daar komt bij, dat bij deze beginselharmonisatie veel minder belemmeringen van financieel-economische en/of politieke aard bestaan. Ik acht het denkbaar en wenselijk, dat de vergelijkende studies, die terzake ondernomen worden zullen uitmonden in technisch-juridische harmonisaties, die op hun beurt weer als katalysatoren zullen optreden voor verdergaande harmonisaties.

Het derde onderwerp, waarop bewust een onderzoek gericht wordt, betreft de mogelijkheid, dat de lidstaten overgaan tot ratificatie van verdragen inzake sociale minimumnormen, die in het kader van andere internationale organisaties zijn totstandgekomen. De ervaring leert, dat de totstandkoming van internationale verdragen betreffende sociale minimumnormen een prikkel betekent in tal van landen om — zo nodig door aanpassing der nationale wetgeving — te komen tot ratificatie.

Wanneer er nu verdragen zijn, die nog niet door alle landen van de E.E.G. geratificeerd konden worden, kan een onderzoek in E.E.G.-verband inzake de mogelijkheid tot ratificatie dezer verdragen er wellicht toe leiden, dat bevorderd wordt, dat alle, dan wel een aantal dezer verdragen geratificeerd zullen worden, hetgeen betekent dat een harmonisatie wordt bevorderd met betrekking tot de in die verdragen neergelegde sociale minimumnormen — vooral van materiële aard.

Voor wat betreft de harmonisatie van de stelsels van sociale zekerheid, lijken mij hoofdzakelijk van belang:

Verdrag n° 102 van I.A.O. inzake de minimumnormen van sociale zekerheid, geratificeerd door alle E.E.G.-landen behalve Frankrijk;

Verdrag n° 118 van de I.A.O., inzake de gelijkheid van behandeling van eigen onderdanen en vreemdelingen met betrekking tot de sociale zekerheid, geratificeerd door Italië en Nederland⁽¹⁷⁾;

Verdrag n° 121 van de I.A.O., betreffende uitkeringen bij arbeidsongevallen en beroepsziekten, alleen geratificeerd door Nederland, terwijl België en Luxemburg de ratificatieprocedure ingezet hebben.

Europees Sociaal Handvest, geratificeerd door Duitsland en Italië, terwijl in België, Luxemburg en Nederland de ratificatieprocedure is ingezet;

Europese Code inzake sociale zekerheid en protocol, alleen geratificeerd door Nederland, terwijl de ratificatieprocedure is ingezet door België, Italië en Luxemburg.

Gelet op de verschillen lijkt het van belang een duidelijk inzicht te krijgen in de redenen der verschillen en in de mogelijkheden tot opheffing.

4.1 In het voorgaande ben ik niet nader ingegaan op de regelen met betrekking tot het vrije verkeer van werknemers binnen de gemeenschap omdat de in samenhang met de artikelen 48 t/m 51 en 121 van het verdrag uitgaande verordeningen op het gebied van de sociale zekerheidsstelsels⁽¹⁸⁾ veel meer een conflict- en collisie-recht bevatten dan dat zij strekken tot harmonisatie van sociale verzekeringsstelsels⁽¹⁹⁾. In dat opzicht zijn die verordeningen vergelijkbaar met de regeling vervat in verdrag 118 betreffende de gelijkheid van behandeling

van eigen onderdanen en vreemdelingen met betrekking tot de sociale zekerheid van de I.A.O. en met de meeste bilaterale verdragen, die op het terrein van de sociale verzekering tussen landen zijn gesloten. Daarbij zijn vooral regelen met betrekking tot het nondiscriminatie-beginsel, het prorata temporis-beginsel en het beginsel van export van verkregen rechten aan de orde. Dit neemt natuurlijk niet weg, dat, alhoewel de ongelijkheid die op deze wijze voor migrerende arbeiders blijft bestaan tussen de wetgeving in het moederland en het land waarheen men emigreert, in administratief opzicht zelf niet om harmonisering vraagt, maar gelijkheid natuurlijk wel een aanmerkelijke vereenvoudiging van de verrekeningswerkzaamheden zou kunnen meebrengen.

4.2 Indirect kunnen vanuit deze situatie echter wel stimulansen uitgaan in die richting. Niet alleen ervaren mede als gevolg van het vrije verkeer van werknemers de onderdanen van de zes landen gemakkelijker de werking van de sociale verzekeringsstelsels in andere landen en zullen zij daar waar zij in die verzekeringsstelsels uit sociaal oogpunt betere behandeling aantreffen, niet nalaten daarop in eigen land te attenderen, hetgeen tot sociaal-politieke en politieke actie kan leiden. Waar dat voor de individuele werknemers geldt, geldt dat te meer voor de contacten die vakbondbestuurders uit de verschillende landen op Europees niveau met elkaar hebben. Maar men moet toch ook niet onderschatten de betekenis van de contacten die op hoog ambtelijk niveau plaatshebben in de administratieve commissie voor de sociale zekerheid aan wie in het kader van de verordeningen 3 en 4 belangrijke taken zijn voorbehouden. Daarvoor geldt wat ik hierboven in het algemeen reeds zei over de katalyserende werking van contacten op beleidsniveau.

5.1 In het voorgaande heb ik getracht op zo nuchter mogelijke wijze de verschillende aspecten die verbonden zijn aan de harmonisatie van sociale zekerheidsstelsels te schetsen, waarbij ik niet heb nagelaten te wijzen op de beperkte mogelijkheden terzake. Ik heb echter ook niet nagelaten erop te wijzen, dat de mogelijkheden voor zover zij er zijn, ten volle benut dienen te worden, waarbij ik gepoogd heb inzicht te verstrekken in de strategie welke terzake gevolgd moet worden en welke door de Raad van Ministers in december 1966 is uitgestippeld. Ik acht het verheugend, dat sedertdien van de uitgestippelde weg niet is afgeweken. Ik moet nu nog stilstaan bij de instrumenten die benut kunnen worden, hetzij om de mogelijkheden minder beperkt te maken, hetzij om binnen de beperkte mogelijkheden harmonisaties te verwezenlijken. Er moet daarbij dus onderscheid gemaakt worden tussen *jus constituendum* en *jus constitutum*.

5.2 Om met het eerste te beginnen zou ik willen herinneren aan mijn opmerking, dat wanneer alle lidstaten vast besloten zouden zijn een zo optimaal mogelijke sociale harmonisatie te verwezenlijken, het heel goed mogelijk zou zijn door een extensieve interpretatie van het verdrag verder te komen dan op het ogenblik mogelijk is. Dat neemt niet weg, dat dan nog de sociale politiek in het verdrag mager is behandeld. De enige mogelijkheid om daarin wijziging te brengen is wijziging van het verdrag zelf. Aan een wijziging ad hoc valt natuurlijk helemaal niet te denken. Maar men zou zich kunnen afvragen — en het zou zowel kunnen liggen op de weg van Europese organisaties van werknemers en van werkgevers als van de nationale parlementen en het Europese Parlement om met kracht er bij de Regeringen op aan te dringen nu de fusie der executieven een feit is geworden, bij de fusie der verdragen — waarover de Commissie thans een rapport voorbereidt — een nieuw hoofdstuk over de sociale

politiek te redigeren, dat meer beantwoordt aan de uiteindelijke doelstelling der verdragen dan thans het geval is. Daarbij zouden onder meer naast de thans bestaande bepalingen regelen kunnen worden opgesteld met betrekking tot sociale minimumnormen, zoals men die b.v. vindt in het meergenoemde verdrag 102 van de I.A.O., in de Europese code voor sociale zekerheid en in het Europees Sociaal Handvest, welke bepalingen zo nodig met inachtneming van een zekere kalender in werking zouden kunnen treden, terwijl daarnaast nadrukkelijker dan thans het geval is een zekere sociale harmonisatie als eigen doelstelling zou moeten worden opgenomen. Ik zeg met nadruk «een zekere» harmonisatie, omdat naar mijn mening een volledige egalitatie nimmer het doel kan zijn, in verband waarmee de uitdrukking van het E.G.K.S.-verdrag van «een geleidelijke egalitatie» (art. 3e) als zodanig niet gebruikt zou kunnen worden. Maar de formule zou wel duidelijk moeten maken, dat sociale harmonisatie voor zover mogelijk gerealiseerd moet worden en ook procedures moeten vaststellen om te verzekeren dat het streven ook daadwerkelijk daarop wordt gericht. Men versta mij goed, ik sta niet op het standpunt, dat een weg bewandeld wordt die voor de economische ontwikkeling van de gemeenschappen schadelijk is, maar ik sta wel op het standpunt, dat wanneer de economische ontwikkeling van de gemeenschappen daartoe ruimte schept, die ruimte duidelijk benut moet worden — zowel uit economisch oogpunt als uit sociaal-politiek en sociaal-rechtelijk oogpunt — ook voor sociale harmonisatie. Ik pleit daarbij niet voor egalitatie, omdat naar mijn mening met inachtneming van een zeker minimum nationale preferenties en differentiaties moeten kunnen blijven bestaan.

5.3 Met betrekking tot de bestaande instrumenten zou ik onderscheid willen maken tussen instrumenten, die er niet en instrumenten die er wel rechtstreeks op gericht zijn gemeenschappelijke rechtsnormen in het leven te roepen. Tussen beide bestaat overigens vaak een nauw verband. Zoals reeds opgemerkt, zegt art. 117 dat de onderlinge aanpassing in de eerste plaats zal voortvloeien uit de werking van de gemeenschappelijke markt zelf. Nu is de werking van de gemeenschappelijke markt niet iets wat alleen maar immanent geschiedt, iets wat alleen maar het gevolg is van het vrije spel van krachten. Daarop is wel degelijk het gehele Europese beleid van invloed.

Zoals nu in de afzonderlijke landen geldt dat het algemeen economische en financiële beleid voorwaarden moet scheppen voor een krachtige economische groei en voor een evenwichtige ontwikkeling daarvan, zo is voor de ontwikkeling van de gemeenschappelijke markt, die zowel voor de groei in de afzonderlijke landen als voor de evenwichtige ontwikkeling in de landen van betekenis moet worden geacht, een daarop gericht Europees beleid nodig. Ook en juist met het oog op de sociale politiek — en de wens en de noodzaak van sociale harmonisatie in het kader van die sociale politiek — moet een dergelijk op expansie en evenwicht gericht beleid gesteund worden. Als tweede element acht ik, zoals reeds opgemerkt, de rapportage van groot belang. Hoe meer de Commissie via rapportage inzicht verstrekt in de feitelijke verschillen, in de mogelijkheden en de moeilijkheden die verbonden zijn aan het elimineren van de verschillen, hoe gemakkelijker een weg gevonden kan worden om overbodige verschillen weg te werken. Daarvoor zijn natuurlijk in de derde plaats de onderzoeken en de studies waartoe de Commissie bevoegd is op grond van artikel 118 van het allergrootste belang. En hoe meer er op dat stuk overeenstemming kan zijn tussen de Commissie en de Raad van Ministers, hoe effectiever de resultaten van de arbeid kunnen zijn. Uit dien hoofde is de strategie van onderzoek, waartoe in 1966 is besloten van belang, maar nog

belangrijker is natuurlijk, dat ook voor de toekomst niet afgedwaald wordt van strategische punten. Immers, er zijn zoveel aangelegenheden in het kader van de problematiek der sociale harmonisatie, dat men gemakkelijk afdwaalt van hoofdwegen en wie in een doolhof van het juiste pad afdwaalt is er niet zeker van of hij zijn doel zal bereiken.

5.3 Met betrekking tot de instrumenten die er meer rechtstreeks op gericht zijn de gemeenschappelijke rechtsnormen in het leven te roepen, geldt op het terrein van de sociale harmonisatie wel heel sterk, dat zij onderzoeken, studies, en discussies noodzakelijk maakt. Hoe systematischer en hoe zorgvuldiger een en ander geschiedt, des te meer resultaat kan verwacht worden van pogingen om tot gemeenschappelijke rechtsnormen te komen. Met betrekking tot het in het leven roepen van die rechtsnormen zou ik onderscheid willen maken tussen de instrumenten in het kader van het E.E.G.-verdrag die tot zodanige normen kunnen leiden, en het instrument van afzonderlijke verdragen tussen de lidstaten in zoverre de desbetreffende normen niet op grond van het verdrag kunnen worden gerealiseerd. Als instrumenten binnen het verdrag zie ik, naast de adviezen van de Commissie ex art. 18 en de aanbevelingen van de Raad van Ministers, de richtlijnen op grond van artikel 100, de aanbeveling op grond van art. 155 en de prejudiciële beslissing van het Hof van Justitie bedoeld in art. 177 van het verdrag ⁽²⁰⁾. Artikel 100 bepaalt dat de Raad van Ministers met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Commissie richtlijnen vaststelt voor het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen van de lidstaten, welke rechtstreeks van invloed zijn op de instelling of de werking van de gemeenschappelijke markt. Het hangt er dus van af, of elementen van de sociale harmonisatie geacht kunnen worden rechtstreeks van invloed te zijn op de instelling of de werking van de gemeenschappelijke markt.

Van veel belang zijn de aanbevelingen, zowel van Commissie als van de Raad van Ministers, waarbij ik onderscheid zou willen maken tussen aanbevelingen, die niet rechtstreeks op de sociale harmonisatie betrekking hebben, maar daar wel voor van belang zijn, en aanbevelingen die rechtstreeks op de sociale harmonisatie gericht zijn.

Wat de eerste betreft kan men zowel denken aan aanbevelingen die betrekking hebben op het algemeen economische en financiële beleid, zoals aanbevelingen op het terrein van de conjunctuurpolitiek en met betrekking tot de middellange termijnpolitiek, als aanbevelingen welke liggen op het terrein van het te voeren beleid met betrekking tot bepaalde sectoren, zoals de landbouw en het vervoer ⁽²¹⁾. Bij deze aanbevelingen zal het veel meer gaan om de economisch-politieke aspecten van de materiële harmonisatie, zowel in het vlak van de financiering als in het vlak van de verstrekkingen, dan om de harmonisatie van beginselen etc. Persoonlijk sta ik wat huiverig tegenover aanbevelingen met betrekking tot het beleid voor de afzonderlijke sectoren, waaruit communautair ook een afzonderlijke, per sector gedifferentieerde politiek met betrekking tot de sociale stelsels zou moeten volgen. Dit doorkruist de tendens naar de veralgemening der sociale zekerheidsstelsels, die — hoeveel verschillen er per land ook mogen bestaan — in de meeste landen zich doorzet. Natuurlijk kan en moet men uit de situaties in de afzonderlijke bedrijfstakken consequenties trekken met betrekking tot de communautaire sociale politiek, doch veel meer als een inbreng vanuit die sectoren naar een algemeen beleid, dan dat dat algemene beleid versnipperd zou worden over de afzonderlijke sectoren. Met betrekking tot het betrekken van aspecten van de sociale harmoni-

satie bij aanbevelingen van algemeen economisch-politieke aard, moet er wel op gelet worden, dat, ook al gaat het hierbij als regel typisch niet om harmonisatie, maar om beleidscoördinatie, de relatieve «Eigenständigkeit» van de sociale zekerheidsstelsels en het daarop te richten beleid niet uit het oog wordt verloren, teneinde te voorkomen, dat zelfs hier de sociale zekerheid onder omstandigheid in die aanbevelingen tot een sluitpost zou kunnen worden.

Aanbevelingen die rechtstreeks betrekking hebben op de sociale harmonisatie, kunnen het rechtstreeks resultaat zijn van de meerbedeelde studies en kunnen bepaalde elementen van de sociale harmonisatie stap voor stap verwezenlijken. Aanbevelingen van deze strekking kwamen reeds eerder tot stand, zoals de aanbeveling van 23 juli 1962 van de Europese Commissie aan de lidstaten betreffende de vaststelling van een Europese lijst van beroepsziekten; die van 20 juli 1966 met betrekking tot de voorwaarden voor schadeloosstelling van door beroepsziekten getroffen en de ontwerp-aanbeveling van 1966 inzake een gemeenschappelijke definitie voor invaliditeit, waarbij aanspraak bestaat op invaliditeitsuitkeringen, waarover het Europese Parlement in zijn zitting van januari j.l. advies heeft uitgebracht.

Het derde instrument dat kan leiden tot communautaire rechtsnormen is de uitspraak bij wijze van prejudiciële beslissing van het Hof van Justitie, bedoeld in art. 177 van het verdrag⁽²²⁾. De beslissingen die het Hof terzake geeft — die zich in zoverre van de richtlijnen en aanbevelingen onderscheiden, dat zij in tegenstelling tot deze geen gemeenschapsrecht scheppen, doch reeds eerder tot stand gebracht gemeenschapsrecht interpreteren — strekken ertoe te voorkomen, dat gemeenschapsrecht in de afzonderlijke lidstaten verschillend wordt geïnterpreteerd en toegepast. Zij zijn bindend voor de nationale rechtscolleges, treden niet in een interpretatie van de nationale wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen, maar kunnen toch wel middellijk daarop inwerken. Het is o.a. gebeurd, in de uitspraak van het Hof (zaak 75/63), waarbij is beslist, dat de toepasselijkheid van art. 19 van verordening n° 3 betreffende de sociale zekerheid van migrerende arbeiders niet beperkt is tot migrerende werknemers in enge zin, hetgeen met name voor loontrekken, die als toerist hun vakantie doorbrengen in een andere lidstaat, positieve consequenties heeft.

De uitspraak heeft ertoe geleid, dat elk der lidstaten — ingevolge eenstemmig accoord tussen de Regeeringsvertegenwoordigers in de administratieve commissie — richtlijnen heeft gegeven voor een toepassing van de desbetreffende bepalingen als gevolg waarvan verzekerden, die in feite geen migrerende werknemers zijn, doch om andere redenen dan voor uitoefening van hun beroep tijdelijk verblijven op het grondgebied van een andere lidstaat dan die waar zij wonen, aanspraken ontlenen aan de bepalingen van art. 19, lid 1 van verordening n° 3⁽²²⁾. Alhoewel ten overvloede merk ik op dat het in dit concrete geval natuurlijk gaat om uitbreiding van de werkingsfeer van het conflicts- en collisierecht waarover ik hierboven heb gesproken.

Tenslotte noem ik als vierde instrument de mogelijkheid om bij multilateraal verdrag een stuk sociale harmonisatie te verwezenlijken, wanneer dat op grond van de tekst van het E.E.G.-verdrag niet mogelijk en/of wenselijk wordt geacht langs de weg van andere instrumenten. Het middel van het aanvullende verdrag zal minder noodzakelijk zijn naarmate men meer extensieve interpretatie van de verdragsbepalingen ten gunste van de sociale harmonisatie wil geven, dan wel wanneer in de meergenoemde fusie van de verdragen aanleiding zou worden gevonden tot minder compromissaire en meer positieve behandeling van de Europese sociale politiek.

6.1 In het voorgaande heb ik de problematiek van de harmonisatie van de sociale zekerheid in E.E.G.-verband in de eerste plaats gezien vanuit de gezichtshoek van de E.E.G. en van het E.E.G.-verdrag. De vraag rijst wat — afgescheiden van de nationale bijdrage in het functioneren van de gemeenschap — op nationaal niveau met betrekking tot de wenselijke harmonisatie — moet geschieden. Theoretisch zou men onderscheid kunnen maken tussen twee mogelijke bijdragen. In de eerste plaats kan men dan denken aan iedere aanpassing in de nationale wetgeving die verschillen met de wetgeving van de meeste andere landen, elimineert. Een tweede bijdrage zou hierin gelegen kunnen zijn, dat men wijzigingen in de wetgeving achterwege laat die tot vermeerdering van de verschillen zouden bijdragen. Daarbij rijst de vraag of dit zover zou moeten gaan, dat verbeteringen in sociale aanspraken achterwege moeten worden gelaten — om wille van het goed van de sociale harmonisatie — omdat die sociale aanspraken elders nog niet bestaan. Ik meen die vraag ontkennend te moeten beantwoorden.

Met betrekking tot beide punten zou ik aan de hand van de Nederlandse situatie graag nog enkele kanttekeningen willen maken.

6.2 Met betrekking tot de positieve bijdrage vanuit de nationale wetgeving zou ik op een viertal onderwerpen willen wijzen, waarbij het aspect van de harmonisatie in het geding wordt gebracht. Ik noem in de eerste plaats de geleidelijke opheffing van alle loon- en inkomensgrenzen in de Nederlandse sociale verzekering voor alle categorieën van werknemers en zelfstandigen met uitzondering van de verzekering tegen geneeskundige verzorging, krachtens de Ziekenfondswet voor de normale risico's (genees- en heelkundige behandeling voor huisartsen, specialisten e.d. alsmede verpleging in ziekenhuizen gedurende het eerste jaar). Bij de motivering van de opheffing van de loongrens, met name van de ziekengeldverzekering en de wachtgeld- en werkloosheidsverzekering, is naast een algemene sociaal-politieke motivering er duidelijker op gewezen, dat hierdoor een stuk harmonisatie met de andere E.E.G.-landen kon worden bereikt. Ik zou in dit verband met name ook willen herinneren aan de studie, welke in Beneluxverband gewijd werd aan de punten in de sociale zekerheidswetgevingen, welke voor harmonisatie in aanmerking konden komen, waarbij met name aandacht werd geschonken aan de afschaffing van de loongrens. De aan Nederlandse zijde destijds te dezen aanzien genomen initiatieven werden blijkens het desbetreffende rapport door de andere Beneluxpartners toegejuicht. Het Ministerscomité van de Benelux verenigde zich op 25 mei 1964 met de inhoud van dat rapport.

Ik noem in de tweede plaats de recente discussie in Nederland om tot afschaffing te komen van de kinderbijslag voor het eerste kind. In verband met de stijgende lasten van de sociale verzekering — en met name de stijgende lasten van de verzekering tegen geneeskundige verzorging — is de vraag gesteld op welke wijze binnen het kader van de sociale verzekering tot bezuiniging zou kunnen worden gekomen teneinde bij onderlinge afweging van sociale prioriteiten, het zwaarste te laten wegen wat het zwaarst is⁽²³⁾. In verband daarmee heeft de Regering advies gevraagd aan de Sociaal Economische Raad om te komen tot afschaffing van de kinderbijslag voor het eerste kind. Bij suggesties die ik zelf terzake heb gedaan, heb ik mee laten wegen dat — ook wanneer men afziet van de hoogte der bedragen der kinderbijslagen — een harmonisatie van de Kinderbijslagwetgeving b.v. met betrekking tot het aantal kinderen waarvoor recht op kinderbijslag bestaat in E.E.G.-verband, gemakkelijker zal kunnen geschieden voor kinderbijslag vanaf het tweede kind dan voor kinderbijslag vanaf het eerste kind. In dat

verband heb ik in het verleden gepleit voor geleidelijke opheffing b.v. in een periode van vijf jaar van de kinderbijslag voor het eerste kind.

In de derde plaats noem ik de pleidooien die in Nederland herhaaldelijk van verschillende zijden naar voren worden gebracht om de overheidsbijdrage voor de sociale verzekering te verhogen met een beroep op het feit, dat de overheidsbijdragen in de andere E.E.G.-landen in het algemeen hoger zijn dan in Nederland. Ik zou overigens niet willen beweren, dat opheffing van de verschillen in overheidsbijdragen voor de sociale zekerheidsstelsels alleen de concurrentieverhoudingen uit dezen hoofde kunnen gelijk trekken, omdat men in ieder geval zou moeten weten uit welke middelen de overheidsbijdragen gefinancierd worden.

Ik noem in de vierde plaats de wenselijkheid en omvang van een zeker eigen risico bij de verzekering tegen geneeskundige verzorging; alhoewel tal van groepen in Nederland — ook in het Parlement — met de mond de wenselijkheid van een zeker eigen risico bepleiten, hebben zij concrete voorstellen terzake tot dusverre met klem afgewezen, terwijl er nog steeds geen adviezen zijn uitgebracht door de officiële adviescolleges, waaraan de Regering terzake advies heeft gevraagd. Juist omdat dit een terrein is waar in een zeker opzicht van een beperking van rechten sprake is, lijkt een vergelijking met wat elders in de E.E.G. is geschied van belang voor men terzake maatregelen treft.

6.3 Natuurlijk doet de vraag van de bijdrage — en in dit geval de negatieve bijdrage — aan de sociale harmonisatie zich ook voor bij de herziening en uitbreiding van de nationale sociale zekerheidsstelsels. Ik sta op het standpunt dat de Regeringen wanneer zij aan de nationale parlementen voorstellen terzake doen, de parlementen zo uitvoerig mogelijk moeten inlichten omtrent de regelingen die in de andere E.E.G.-landen bestaan, opdat men zich in het Parlement terdege rekenschap kan geven van de overeenkomsten en verschillen en van de mogelijke verkleining en vergroting van de verschillen, die door de herziening of uitbreiding der sociale zekerheidsstelsels zal optreden.

Ik sta daarbij bovendien op het standpunt, dat voorhands — afgescheiden van noodzakelijke sociale verbeteringen — vooral in technisch opzicht, zoveel mogelijk van alles vermeden moet worden wat de onderlinge verschillen kan vergroten. Maar ik meen, dat zolang in belangrijke sociale behoeften niet voorzien is en de nationale welvaartsgroei het mogelijk maakt een voorziening in de sociale behoeften te realiseren, met de verwezenlijking van een zodanige voorziening uit hoofde van de wenselijke sociale harmonisatie niet gewacht mag worden. Voor wat Nederland betreft denk ik in dit geval in de eerste plaats aan de integrale invoering met ingang van 1 juli 1967 van de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering waarbij niet langer onderscheid is gemaakt naar arbeidsongeschiktheid als gevolg van een bedrijfsongeval en arbeidsongeschiktheid die daar niet het gevolg van is, maar voor alle werknemers die langdurig arbeidsongeschikt worden een adequate loondervingsverzekering gepaard aan revalidatiemogelijkheden in het leven is geroepen; ik denk aan de nog noodzakelijk te realiseren arbeidsongeschiktheidsverzekering voor anderen dan loontrekkenden; ik denk aan de invoering per 1 januari 1968 van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, die een verzekering inhoudt van de gehele bevolking tegen zware geneeskundige risico's, waaronder de langdurige verpleging in inrichtingen; ik denk tenslotte in Nederland aan belangrijke activiteiten die nog zullen moeten plaatshebben om naast of in samenhang met de Algemene Ouderdomsverzekering en de Algemene Weduwen- en Wezenverze-

kering adequate pensioenvoorzieningen voor ouden van dagen en weduwen en wezen te realiseren. Natuurlijk vind ik dat bij het realiseren gezien moet worden naar wat men kan leren uit de andere E.E.G.-landen; natuurlijk bepleit ik terzake gedachtenuitwisseling met de andere E.E.G.-landen en met de Commissie teneinde binnen het kader van de gewenste uitbreiding toch zoveel mogelijk aan aspecten van de sociale harmonisatie recht te doen wedervaren.

7. Ik ben mijn beschouwing begonnen met te wijzen op de belangrijke moeilijkheden die op zichzelf reeds verbonden zijn aan harmonisatie van sociale zekerheidsstelsels in de zes landen van de E.E.G., ook afgescheiden van de instelling die de landen met betrekking tot die harmonisatie hebben. Ik heb daarna de relevante aspecten van de harmonisatie van de sociale zekerheid in E.E.G.-verband onderzocht. Ik geloof dat wij, ondanks alle moeilijkheden en ondanks alle beperkingen die er op het ogenblik kunnen zijn, toch wel kunnen zeggen, dat de harmonisatie van de sociale zekerheidsstelsels existentiële werkelijkheid is. De feitelijke ontwikkeling laat toenadering zien en op het beleidsniveau is overeenstemming bereikt over een strategische methodiek van onderzoek, terwijl de activiteiten van de Commissie ook op de uitvoering daarvan zijn gericht. Dit alles geeft aanleiding tot een gematigd optimisme, welk optimisme ons evenwel niet mag doen verwijderen van een nuchter realisme met betrekking tot de feiten.

(1) Ik geloof niet, dat het noodzakelijk is de term sociaal zekerheidsrecht nader te definiëren. Het gaat naar mijn mening in hoofdzaak om het sociaal verzekeringsrecht en dat recht hetwelk daarmee onmiddellijk samenhangt. De kinderbijslagregeling voor kleine zelfstandigen in Nederland wordt geheel gefinancierd uit de algemene middelen, maar ik reken haar wel tot het sociale zekerheidsrecht. Ik neem de betekenis van het sociale zekerheidsrecht derhalve niet zo ruim als vervat is in een recente gedachte van J.J.M. van der Ven, Sociale zekerheid als maatschappelijk verschijnsel, Sociaal Maandblad Arbeid 1967, pag. 152 e.v., om de term te gebruiken voor het arbeidsrecht en het sociale zekerheidsrecht samen.

(2) M.G. Levenbach, Het Nederlandse in onze arbeidswetgeving, opgenomen in M.G. Levenbach, Arbeidsrecht 1951, pag. 283.

(3) Vgl. M.G. Levenbach, 40 jaar Arbeidsrecht, 1966; W. Herschel, Gesetzbuch der Arbeit, Heute? in Arbeits- und Sozialrecht 1959, pag. 1440 en Francesco Santoro-Passarelli in Il diritto dell' economia, 1950, pag. 19 e.v.

(4) Entwurf eines Arbeitsförderungsgesetzes (A.F.G.) Drucksache 484/67.

(5) Dat betekent dus, dat zowel delegatie via decentralisatie en deconcentratie, alsmede regelgeving in autonomie binnen de eenheid van wetgeving tot differentiaties kunnen leiden.

(6) Hetgeen men pleegt te noemen de coördinatie der sociale zekerheid ter onderscheiding van de harmonisatie der sociale zekerheid; bij de eerste worden de nationale stelsels in beginsel intact gelaten: Zie ook T. Koopmans, Tenuitvoerlegging van gemeenschapsrecht door de Nederlandse overheid (sociale verzekering), Geschriften van de Vereniging voor Administratief recht, LX, 1968, pag. 26.

(7) Vgl. H. ter Heide, De Europese Integratie, 1966, pag. 123 in Preadviezen 1966 van de Vereniging voor de Staatshuishoudkunde.

(8) E. Wohlfahrt, U. Everling, H.J. Glaesner, R. Sprung, Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft, 1960 pag. 363.

(9) E. Wohlfahrt c.s. t.a.p. pag. 367.

(10) T.a.p. pag. 364.

(11) L.H.J. Crijns, De sociale politiek van de Europese Gemeenschap, De Christelijke werkgever, april 1967, nr. 4, pag. 211 e.v. Zie ook J.D. Neirincx, Social Policy of the EEC Commission, Colloquium Falconis, Leuven 1967.

(12) Het is een ogenblik een misverstand geweest in sommige vakbondskringen, dat het compromis deze rechten zou hebben aangetast.

(13) E. Wohlfahrt c.s. t.a.p. pag. 366.

(14) Ph. van Praag, Harmonisatie en egalisatie in E.E.G.-

verband van de verschillende sociale verzekeringssystemen, Sociaal Maandblad Arbeid 1966, pag. 606.

(15) Van Praag, t.a.p. pag. 608 vermeldt b.v., dat in 1958 75 % van de totale bevolking binnen de E.E.G. onder de werking van een ziektewet viel, terwijl dit in 1963 het geval was met ongeveer 85 %, terwijl sedertdien het percentage al weer verder is gestegen. Van Praag wijst erop, dat die uitbreiding voor een groot deel betrekking had op zelfstandigen. Zo werden onder de werking van de ziekteverzekering gebracht : Neringdoenden en ambachtslieden (Italië), landbouwzelfstandigen (Frankrijk en Luxemburg), bejaarden (Frankrijk), zelfstandigen in het algemeen (België), onder een Wet inzake toepassing van ouderdomspensioenen : zelfstandigen in het ambacht (Italië), handeldrijvenden, industriëlen en beoefenaars der vrije beroepen (Luxemburg), terwijl in Nederland de zelfstandigen worden betrokken bij de ouderdoms- weduwen- en wezenwet. Daartegenover wijst hij erop, dat bij de financiering van de sociale verzekering de tegenstelling tussen twee landengroepen bleef bestaan. In Duitsland, België en Luxemburg handhaafden de overheidsbijdragen zich op een hoog niveau (tussen 19,3 en 24,2 % van de middelen in 1958 en tussen 22 en 22,5 % in 1965). Zij bleven beperkt van omvang in Frankrijk en Nederland (7,1 tot 9,8 in 1958 en 6,7 tot 7,3 in 1965). Voor Italië lagen de overheidsbijdragen in 1958 op ongeveer het niveau van Frankrijk en Nederland, terwijl in 1965 het percentage steeg tot 22,6 % als gevolg van de voorlopige fiscalisatiemaatregelen op het terrein van de sociale zekerheid.

(16) W. Clausen, Kein Verlass auf Vater Staat, Soziale Sicherheit heute und morgen, 1967 is b.v. van oordeel, dat bij het stijgen der welvaart de omvang van de sociale verzekering beperkt zou kunnen worden omdat de meer

welvarende bevolking elementaire risico's voor eigen rekening zou kunnen nemen.

(17) Relevant zijn hierbij ook de bilaterale verdragen, gesloten tussen België en Griekenland, en tussen België en Turkije; tussen Duitsland en Griekenland en Duitsland en Turkije; tussen Frankrijk en Griekenland, en de verdragen tussen Nederland en Griekenland en Nederland en Turkije.

(18) Voor ons doel zijn daarbij vooral van belang de verordeningen 3 en 4.

(19) Vgl. J. Mannoury, Hoofdtrekken van de sociale verzekering, 1968, pag. 206; Zie ook T. Koopmans t.a.p. pag. 27.

(20) Vgl. Van Praag t.a.p. pag. 608. In het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en het gemeenschappelijk vervoerbeleid kunnen zelfs verordeningen en richtlijnen worden vastgesteld of beschikkingen worden gegeven, in principe dus ook met betrekking tot sociale vraagstukken. Op de daaraan verbonden problematiek wordt hier niet verder ingegaan.

(21) T. Koopmans, Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en de Sociale Verzekering, Sociaal Maandblad Arbeid 1966 en G. Lyon Caen, in een door Van Praag t.a.p. geciteerde voordracht, gehouden te Brussel op 20 februari 1967.

(22) Zie vierde Jaarverslag betreffende uitvoering van de verordeningen inzake de sociale zekerheid van migrerende werknemers, januari-december 1962, par. 24.

(23) Zie mijn : De Sociale Zekerheid opnieuw beschouwd in perspectief, 1967; ook opgenomen in Sociale Triptiek, 1968. Voor een beknopte verhandeling zij ook verwezen naar mijn binnenkort in de Revue Belge de Sécurité Sociale te verschijnen artikelen : Aspecten van de hedendaagse Nederlandse sociale verzekering I en II.

De harmonisatie van de Sociale Zekerheid in het raam van de Europese Economische Gemeenschap

door Dr. J. Baeten

Het sociaal beleid in de E.E.G.-doelstellingen en -middelen

1. Het vraagstuk van de verbetering der levens- en arbeidsvoorwaarden van de volkeren der landen-leden van de Europese Economische Gemeenschap staat centraal in het economisch en sociaal beleid van de gemeenschap en uiteraard ook in het economisch en sociaal beleid van de lidstaten.

Reeds in de aanhef van het Verdrag van Parijs tot oprichting van de E.G.K.S., beklemtonen de verdragspartijen hun wens om de levensstandaard van hun volkeren bestendig te verhogen.

2. In artikel 2 van hetzelfde Verdrag wordt aan de E.G.K.S. de taak opgelegd bij te dragen tot de ontwikkeling van de tewerkstelling en tot de verbetering van de levensstandaard in de lid-staten.

3. Op grond van artikel 3 van hetzelfde verdrag moeten de instellingen van de gemeenschap de verbetering van de levens- en arbeidsvoorwaarden der arbeiders van elk der nijverheden die onder haar bevoegdheid vallen, in de hand werken, teneinde die voorwaarden te harmoniseren in de zin van de vooruitgang.

4. Aan de Hoge autoriteit van de E.G.K.S. wordt door art. 46/5 van het Verdrag de taak opgedragen : alle nuttige gegevens te verzamelen om de mogelijkheden ter verbetering van de arbeids- en levensvoorwaarden van de arbeidskrachten die onder haar bevoegdheid vallen te onderzoeken en om de risico's op te zoeken die hun levensomstandigheden bedreigen.

5. De tegemoetkomingen ingeval van structurele werk-

loosheid voorzien bij art. 56 van het verdrag zijn van uitzonderlijk belang gebleken voor de ontwikkeling van de sociale zekerheidsregeling der lid-staten ingeval van werkloosheid, herscholing en reïnstallatie van arbeidskrachten.

De sociale bepalingen van het Verdrag van Rome.

6. Nog duidelijker dan in het verdrag van Parijs tot oprichting van de E.G.K.S. komt de zorg voor de sociale vooruitgang tot uiting in het verdrag van Rome tot oprichting van de E.E.G.

In de aanhef van het Verdrag stellen de verdragspartijen, als wezenlijk doel van hun streven, « een voortdurende verbetering van de omstandigheden waaronder hun volkeren leven en werken, te verzekeren. »

Artikel 2 van het verdrag vermeldt onder de doelstellingen van de gemeenschap « een toenemende verbetering van de levensstandaard ».

7. De basisartikelen voor een sociaal beleid van de gemeenschap zijn evenwel de artikelen 117 en 118 van het verdrag, en in zekere mate ook de art. 121 en 123 tot en met 128.

Artikel 117 is als volgt gesteld :

« De Lid-Staten erkennen de noodzaak, verbetering van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden van de werknemers te bevorderen, zodat de onderlinge aanpassing daarvan op de weg van de vooruitgang wordt mogelijk gemaakt.

« Zij zijn van mening dat een dergelijke ontwikkeling zal voortvloeien zowel uit de werking van de gemeenschappelijke markt waardoor de harmonisatie der sociale stelsels zal worden bevorderd, als uit de in dit verdrag

bepaalde procedures en het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen.

Art. 118 is als volgt gesteld :

« Onverminderd de overige bepalingen van dit verdrag en overeenkomstig de algemene doelstellingen daarvan heeft de commissie tot taak, tussen de lid-staten een nauwe samenwerking op sociaal gebied te bevorderen, met name op het terrein :

- van de werkgelegenheid
- van het arbeidsrecht en de arbeidsvoorwaarden
- van de beroepsopleiding en de voortgezette vorming
- van de sociale zekerheid
- van de bescherming tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten
- van de arbeidshygiëne
- van het recht zich te organiseren in vakverenigingen en van collectieve onderhandelingen tussen werkgevers en werknemers.

« Te dien einde is de commissie in nauw contact met de Lid-Staten werkzaam door het verrichten van studies, het uitbrengen van adviezen en het organiseren van overleg zowel omtrent vraagstukken die zich voordoen op het nationale plan als omtrent die welke de internationale organisaties raken. »

« Alvorens de in dit artikel bedoelde adviezen uit te brengen, raadpleegt de commissie het economisch en sociaal comité. »

Artikel 119 legt aan de lidstaten de verplichting op erop toe te zien dat, vóór het einde van de eerste fase van de overgangperiode gelijkheid van beloning voor mannen- en vrouwenarbeid doorgevoerd wordt. Bij beslissing van de Raad werd die termijn evenwel met twee jaren verlengd.

Artikel 120 beoogt de handhaving van de evenwaardigheid van de vakantieregelingen.

8. Artikel 121, voorziet de mogelijkheid om, bij eenparige beslissing van de Raad, de commissie taken toe te vertrouwen in verband met de uitvoering van gemeenschappelijke maatregelen, met name inzake de maatschappelijke zekerheid van migrerende werknemers.

9. De oprichting en de werking van het Europees sociaal Fonds, geregeld bij of krachtens de artikelen 123 tot 128 van het Verdrag hebben ongetwijfeld hun belang voor het sociaal beleid der Lid-Staten en voor het gemeenschappelijk sociaal beleid. De bevordering van de beroepsopleiding en van de omscholing der arbeidskrachten evenals de bevordering van de omschakeling van bedrijven en van de geografische mobiliteit dragen ontegensprekelijk bij tot de verbetering van het levenspeil van de betrokken sociale groepen : rechtstreeks doordat de mogelijkheid geboden wordt beter betaalde betrekkingen te bekleden en doordat zij een vlottere omschakeling van de economische bedrijvigheid in achtergebleven of met recessie bedreigde streken in de hand werken : onrechtstreeks doordat zij de economische expansie in de hand werken door opvoering van de produktiviteit, zodat ruimere middelen beschikbaar gesteld worden voor het voeren van het sociaal beleid.

In dezelfde lijn liggen de mogelijkheden die geschapen worden door de voorzieningen van het verdrag op het stuk van het streekontwikkelingsbeleid en van de vrijheid van verkeer van arbeidskrachten en kapitaal alsook van de vrijheid van vestiging.

Dit uitteraard korte overzicht van de sociale bepalingen van het verdrag zou onvolledig zijn indien niet eveneens, vermeld werden een aantal bepalingen die wezenlijk tot het economische beleid behoren, maar in hun doelstellingen even « sociaal » als « economisch » van aard zijn.

In dat verband kan in de eerste plaats het landbouwbeleid van de gemeenschap genoemd worden. Niet minder belangrijk onder dat oogpunt zijn de bepalingen en de vrijwarings-maatregelen voorzien in verband met het conjunktuurbeleid de betalingsbalans en de handelspolitiek, waarbij een bijzondere zorg om de economische stabiliteit en om de groei van het nationaal inkomen der lidstaten tot uiting komt.

De middelen voor het voeren van een gemeenschappelijk sociaal beleid.

We staan hier hoofdzakelijk voor middelen die de economische ontwikkeling moeten bevorderen. Enigszins schamper merkt U.W. Kitzinger op « The Economic Community is concerned primarily with the enlargement of the community cake, and broadly speaking leaves it to the member countries to pursue their own policies as to its distribution. Nothing in the Treaty for example refers to the height of income tax, or the level of pensions and social services ⁽¹⁾. »

Van verscheidene zijden werd ook aanvankelijk de mening uitgedrukt dat het verdrag hoofdzakelijk economisch gericht was en dat de hoofdstukken gewijd aan het sociaal beleid het been zijn waaraan de vakbonden kunnen knagen.

Het is ongetwijfeld juist dat aan de gemeenschapsorganen weinig middelen aan de hand worden gedaan om een gemeenschappelijk sociaal beleid te verwezenlijken.

Artikel 117 van het Verdrag is beperkt tot een gemeenschappelijke verklaring van de verdragspartijen waarin zij de noodzaak erkennen de verbetering van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden der werknemers te bevorderen, zodat onderlinge aanpassing daarvan op de weg van de vooruitgang wordt mogelijk gemaakt.

Die ontwikkeling moet « Voortvloeiën uit de werking van de gemeenschappelijke Markt », « uit de in het verdrag bepaalde procedures » en « uit het nader tot elkaar brengen van wettelijk en bestuursrechtelijke bepalingen. »

Artikel 118 van het Verdrag draagt aan de commissie de taak op om tussen de Lidstaten een nauwe samenwerking op sociaal gebied te bevorderen, met name op het terrein van praktisch alle onderwerpen die traditioneel tot het domein van het sociaal beleid behoren. In het raam van dit artikel kan de commissie « in nauw contact met de Lid-Staten studies verrichten », « adviezen uitbrengen na raadpleging van het Economisch en Sociaal Comité » en « overleg organiseren omtrent vraagstukken die zich voordoen op het nationale plan en omtrent die welke de internationale organisaties raken ».

Men moet toegeven dat men op het communautaire vlak hier staat voor eerder weinig efficiënte middelen om tot verbetering van de arbeids- en levensvoorwaarden der volkeren van de lidstaten te komen en nog minder om die arbeids- en levensvoorwaarden onderling te harmoniseren.

De studies en het overleg waarvan sprake is in dit artikel kunnen inspirerend werken voor de opstelling van eisenprogramma's van de geïnteresseerde sociale groepen en van de politieke partijen in de lid-staten. In die zin zou men kunnen zeggen dat deze middelen de sociale vooruitgang in de hand werken. De besluiten die de commissie trekt uit een en ander en verwerkt tot adviezen aan de lidstaten zijn niet verbindend ⁽²⁾. Ze kunnen echter zoals het overleg en de studies inspirerend werken in het raam van het sociaal beleid der lidstaten. Tevens is aan die adviezen het moreel gezag verbonden van de internationale organisatie.

In welke mate de werking van de gemeenschappelijke markt bijdraagt tot de sociale vooruitgang en tot harmonisatie van de sociale stelsels is moeilijk te waarderen.

De werking van de gemeenschappelijke markt houdt zeker mogelijkheden in voor een beter gebruik der productiefactoren. Ze zal ook leiden tot specialisering van de productie, tot ruimere afzetmogelijkheden, zodat een meer rationeel economisch beleid mogelijk gemaakt wordt.

Een en ander kan onder omstandigheden de noodzaak aantonen om de sociale stelsels te herzien, ze in zekere mate aan te passen aan hetgeen in andere landen op dat stuk gebeurt. Het kan ook leiden tot een verruiming van de middelen die beschikbaar komen voor het voeren van een sociaal beleid op het niveau van de lidstaten.

Artikel 117 van het Verdrag van Rome verwacht voorts verbetering van de arbeids- en levensvoorwaarden der werknemers van de procedures ingesteld door het Verdrag.

Onder die procedures kunnen gerangschikt worden de maatregelen met betrekking tot het stuktuur- en prijzenbeleid inzake landbouw. Eveneens kunnen daarvoor in aanmerking komen de maatregelen ter bevordering van de professionele en geografische mobiliteit der arbeidskrachten, waaronder het gemeenschappelijk beleid inzake beroepsopleiding, beroepsomscholing en herscholing van arbeidskrachten en het streekontwikkelingsbeleid. Voorwat die maatregelen aangaat moet evenwel worden opgemerkt dat de procedures van het verdrag subsidiair zijn. De gemeenschap treedt slechts op nadat de betrokken lid-staten bepaalde initiatieven hebben genomen en op verzoek van die lidstaten.

Dit is vooral het geval voor de tegemoetkomingen van het Europees Sociaal Fonds en voor de verstrekking van financieringsmiddelen door de Europese investeringsbank, die althans ten dele de herscholings- en omschakelingspolitiek alsmede het streekontwikkelingsbeleid in de gemeenschap bepalen.

Op het gebied van het vrij verkeer van arbeidskrachten, en de maatschappelijke zekerheid der migrerende werknemers evenals op het gebied van het vrij verkeer van kapitaal en de vrijheid van vestiging beschikt de gemeenschap over verordnungsbevoegdheid. In de mate waarin de maatregelen getroffen op die gebieden de tewerkstelling en de werkgelegenheid bevorderen dragen zij ontegensprekelijk bij tot de verbetering van de levensomstandigheden der betrokken groepen en tot een verhoging van het algemeen welvaartspeil.

Op grond van artikel 117 van het Verdrag van Rome moet de verbetering van de arbeids- en levensvoorwaarden der werknemers verder verwacht worden van «het nader tot elkaar brengen van wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der lidstaten».

Hoger werd reeds gewezen op de gebrekkige middelen voorzien bij artikel 118 van het Verdrag.

De bepalingen van artikelen 100 tot 102 van het verdrag, verlenen bevoegdheid aan de raad om op voorstel van de commissie richtlijnen te verstrekken voor het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen der lidstaten;

1. die rechtstreeks van invloed zijn op de instelling of de werking van de gemeenschappelijke markt (art. 100).

2. die de mededingingsvoorwaarden op de gemeenschappelijke markt vervalsen en zodoende distorsies veroorzaken die moeten worden opgeheven, (art. 101). Artikel 102 voorziet voorafgaande raadpleging van de commissie voor alle nieuwe wettelijke en bestuursrechtelijke regelingen, indien er aanleiding bestaat te vrezen dat die regeling een distorsie in de mededinging teweegbrengt.

De commissie kan in dat geval de betrokken staten de maatregelen aanbevelen om die distorsie te voorkomen.

Op grond van artikel 189 hebben de richtlijnen bindende kracht voor wat de inhoud aangaat: de lid-staten bepalen zelf op welke wijze zij op de meest efficiënte wijze de doelstellingen vervat in de richtlijnen in hun nationaal recht opnemen.

De aanbevelingen zijn niet verbindend. In principe kan elke lidstaat er rekening mede houden of ze eenvoudig naast zich neerleggen.

Artikel 102 bepaalt evenwel dat de staat die geen rekening houdt met de aanbeveling van de commissie niet kan verlangen dat de andere lidstaten hun wettelijke en bestuursrechtelijke regelingen aanpassen om de door hem geschapen distorsie op te heffen.

Tenslotte moet nog artikel 155 van het verdrag worden vermeld. Op grond van dat artikel heeft de commissie bevoegdheid om aanbevelingen te doen en adviezen uit te brengen over de in het Verdrag behandelde onderwerpen, indien het verdrag dat uitdrukkelijk voorschrijft of indien zij het noodzakelijk acht. De commissie heeft zich een paar malen op die bepaling beroepen om aanbevelingen op het gebied van de sociale stelsels te doen.

Samenvattend kan gezegd worden dat in het verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap ruime aandacht besteed wordt aan de sociale doelstellingen van de lidstaten. Daartegenover staat evenwel dat de gemeenschapsorganen over een zeer gering en weinig efficiënt juridisch instrumentarium beschikken om een sociaal beleid op gemeenschapsniveau te voeren, of om de lidstaten tot het waar maken van een vooruitstrevend sociaal beleid in de zin van de harmonisatie der levensvoorwaarden te dwingen.

In feite blijft het sociaal beleid behoren tot het interne beleid van elk der lidstaten afzonderlijk.

Dat is, meer nog dan voor andere gebieden van het sociaal beleid, geldend voor de maatschappelijke zekerheid.

II. De harmonisatie der stelsels van maatschappelijke zekerheid. Het begrip «harmonisatie».

Namens de sociale commissie van het Europees Parlement stelde Dhr. G.M. Nederhorst een merkwaardig verslag op over de sociale harmonisatie. (Eur. Parl. zittingsdoc. 1961-1962 - nr 87 van 14 nov. 1961). Hoewel het verslag beperkt is tot de harmonisatie van de lonen en de loonkost bevat het niettemin een aantal zeer interessante gegevens en besluiten in verband met het begrip harmonisatie en de middelen om de harmonisatie te bevorderen.

In verband met het begrip harmonisatie reproduceert genoemd verslag een verklaring van Dhr. Petrilli, gewezen lid van de E.E.G. commissie, belast met de sociale zaken.

Dhr. Petrilli verklaarde:

«Op economisch plan houdt het begrip harmonisatie verband met het streven om normale concurrentievoorwaarden te scheppen. De harmonisatie van de sociale lasten omvat aldus de uitschakeling van de voordelen die de producenten van sommige landen bij de concurrentie zouden kunnen genieten ten gevolge van de onvolgende voordelen welke aan de werknemers worden toegekend. Onder sociale lasten moet in dit verband verstaan worden het totaal van de directe en indirecte lonen. Hieraan kan worden toegevoegd dat harmonisatie van de lasten in wezen neerkomt op een vermindering van de distorsies welke tussen de produktiekosten bestaan».

Het begrip harmonisatie gebruikt in artikel 117 van het Verdrag komt niet tot zijn recht in die bepaling. Dat is

waarschijnlijk te wijten aan de taalmoeilijkheden in de gemeenschap. Het woord «harmonisatie» in artikel 117 heeft betrekking op de levens- en arbeidsvoorwaarden en niet op de concurrentievoorwaarden. Het moet voorts in verband worden gebracht met het erkende streven naar verbetering van die voorwaarden. Harmonisatie beantwoordt gezien in dat licht eerder aan «egalisatie», zoals dit laatste begrip door dhr. Petrilli wordt bepaald. De Engelse tekst van het verdrag gebruikt overigens de term «egalisation». «Egalisatie» is, naar de mening van dhr. Petrilli, een progressieve en voortdurende aktie die enerzijds (economisch aspekt) «iedere vorm van beloning uitschakelt, waardoor normale concurrentievoorwaarden kunnen worden vervalst en die anderzijds (sociaal aspekt), de individuen en groepen in staat stelt op voet van gelijkheid mede te werken aan de vooruitgang en hiervan volgens hun eigen methoden, hun eigen wensen en capaciteiten te profiteren» (3).

Nederhorst noteert dat harmonisatie van de arbeids- en levensvoorwaarden niet als een doel op zichzelf moet worden gezien, en dat opzet van de harmonisatie niet mag beperkt blijven tot «het streven de sociale verschillen op te heffen die een gezonde concurrentie in de weg staan» maar dat men in het harmonisatiestreven ook de sociale verschillen moet betrekken die uit ethisch oogpunt niet aanvaard kunnen worden en in strijd zijn met het beginsel van de solidariteit dat aan het begrip «Europese Gemeenschap ten grondslag ligt», en verder.

Dit in aanmerking nemende, zouden wij onder «sociale harmonisatie» willen verstaan een politiek welke erop gericht is onbillijke distorsies die de oorzaak zijn van een aanzienlijke concurrentie zonder gerechtvaardigde gronden tussen de staten onderling weg te nemen, *de levensstandaard van de werknemers van de Gemeenschap gestadig te verhogen en een zo groot mogelijke eenheid in de sociale stelsels, welke het inkomen van de werknemers bepalen tot stand te brengen* (4).

Hoewel het laatste deel van deze bepaling slechts gedeeltelijk is, in die zin, dat zij slechts betrokken is op het aspekt «inkomen» van de levens- en arbeidsvoorwaarden van de werknemers, — kan men er zich mee verzoenen. Dat gedeelte van de bepaling beantwoordt aan de doelstellingen van het verdrag en aan de bewoordingen van artikel 117, waar er slechts sprake is van levens- en arbeidsvoorwaarden, en tevens op de geleidelijkheid en de bestendigheid waarmede verbetering terzake moet worden nagestreefd.

Het eerste gedeelte verraadt een al te summiere benadering van de oorzaken der sociale verschillen bestaande eensdeels tussen de onderscheiden bedrijfstakken in elk der lidstaten en anderdeels tussen de bedrijfstakken van de ene lidstaat vergeleken met die van de andere lidstaten. Andere factoren dan de verschillen in druk der loonkosten op de kostprijs van vergelijkbare produkten, bepalen de verscheidenheid in levenspeil tussen de sociale groepen in elk land en tussen de bevolkingsgroepen van één lid-staat vergeleken met die van andere lid-staten.

Dhr. Nederhorst — besteedt overigens aan die andere factoren aandacht in de verdere ontwikkeling van zijn verslag. Hij wijst o.m. op de ontwikkeling van de vakbeweging, de verschillen in produktiviteit, de politieke opties in de onderscheiden lid-staten, de bijzondere structurele moeilijkheden waarmee elk der lid-staten af te rekenen heeft, en voorts op de eigen verlangens der bevolkingsgroepen die van land tot land kunnen verschillen (5). Tijdens zijn openingsrede voor de Europese Conferentie over de Maatschappelijke Zekerheid gehouden te Brussel van 10 tot 15 december 1962 benaderde dhr. Lionello Levi-Sandri, onder-voorzitter van de E.E.G. commissie, belast met de sociale zaken op een negatieve manier het begrip «harmonisatie», in drie beginselen (6).

Harmonisatie betekent niet dat de verschillende stelsels van maatschappelijke zekerheid aan elkaar gelijk gemaakt moeten worden, veeleer moeten de uiteenlopende tendenzen en de tegenstellingen worden weggewerkt die tussen deze stelsels bestaan alsook de onderlinge verschillen, die geen geldige verantwoording vinden noch in de bijzondere verlangens en de verscheidenheid van de sociale structuur, noch in tradities en gewoonten, die moeten worden geëerbiedigd. Vervolgens betekent «harmonisatie» evenmin in de geest van het verdrag gelijk-schakeling op het laagste peil noch afremming van de vooruitgang van de categorieën die het hoogste peil hebben bereikt. Nog minder betekent harmonisatie optrekking van het peil der minst begunstigten tot het peil der meest begunstigten in elke sektor van de maatschappelijke zekerheid, zonder rekening te houden met de concrete omstandigheden die de verscheidenheid verantwoordt, verscheidenheid die niet als dissonant kan worden beschouwd.

Tenslotte kan de harmonisatie niet van hogerhand worden opgelegd. Zij zal het gevolg zijn van een nauwe samenwerking tussen de commissie, de regeringen der lidstaten en de sociale partners.

Verder duidt dhr. Levi-Sandri de grenzen van de ontwikkeling naar harmonisatie aan. Eensdeels zijn die grenzen van kwalitatieve aard, verband houdend met de eerbiediging van de eigen tradities van elk land met name op het stuk der administratieve structuren der maatschappelijke zekerheid. Anderdeels zijn er grenzen van kwantitatieve aard met name op het stuk der globale bedragen der uitkeringen en verstrekkingen, die door een samenloop van diverse factoren bepaald worden o.m. factoren van economische, structurele en demografische aard.

Dhr. Nederhorst en Levi-Sandri wijzen op de economische moeilijkheden die moeten worden overwonnen om tot harmonisatie te komen.

Tevens leggen zij de nadruk op de noodzaak een politieke bereidheid aan te kweken bij de Lidstaten om tot harmonisatie van de sociale stelsels te komen.

Dhr. Levi Sandri onderstreept in de hoger geciteerde passus uit zijn openingsrede uitgesproken voor de Europese conferentie over de maatschappelijke zekerheid dat harmonisatie moet worden bereikt langs de weg van onderhandelingen.

Dhr. Nederhorst neemt in zijn verslag verklaringen op van de Franse, de Duitse, de Belgische en de Nederlandse regering waaruit niet dadelijk het verlangen blijkt om te harmoniseren in de sektor van de sociale zekerheid.

De Franse regering drukt de mening uit dat die stof behoort tot een politiek op lange termijn. (verslag Nederhorst pag. 6).

De Belgische en de Duitse regeringen leggen vooral de nadruk op het feit dat het sociaal beleid nationaal bepaald wordt (pag. 11 en 12, par. 28 en 31).

De Nederlandse regering neemt zelfs een duidelijk afwijzend standpunt in t.a.v. overleg met het oog op harmonisatie der sociale zekerheidsstelsels (pag. 14, par. 39).

Vóór de Europese conferentie over de maatschappelijke zekerheid legde dhr. Knolle namens de Duits regering een verklaring af waarin nogmaals de autonomie der lidstaten op sociaal gebied beklemtoond wordt. (7) De Duitse regering zou echter steeds bereid zijn deel te nemen aan overleg.

De houding van de Lid-Staten werd op dit stuk niet gewijzigd zoals verder zal worden aangetoond.

Samenvattend kan men stellen dat harmonisatie van de sociale stelsels, in de zin van een bewust geconcentreerd streven van de zes Lid-Staten gezamenlijk naar de ge-

lijkmaking van die stelsels, door de zes Lid-Staten wordt afgewezen.

Nochtans had op bepaalde gebieden van de sociale toestand in de zes landen een belangrijke ontwikkeling plaats in de richting van een harmonisatie der arbeids- en levensvoorwaarden.

De loonontwikkeling en de ontwikkeling van de arbeidstijd wijzen duidelijk op toenadering.

Ook op het stuk van de maatschappelijke zekerheid kunnen convergerende tendenzen in de ontwikkeling worden aangewezen. Die tendenzen aantonen is het voorwerp van de volgende paragrafen.

Bepaling van de maatschappelijke zekerheid.

Er is niet één bepaling van de maatschappelijke zekerheid.

Er zijn enkele tientallen dergelijke bepalingen, die alle min of meer beantwoorden aan de stelsels van sociale voorzieningen zoals die georganiseerd zijn door de nationale wetgevingen, en waaraan de benaming maatschappelijke zekerheid wordt gehecht.

In ons land wordt onder maatschappelijke zekerheid doorgaans verstaan het geheel van voorzieningen geregeld of uitsluitend gefinancierd op grond van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der loontrekkenden, op grond van de besluitwet betreffende de maatschappelijke zekerheid der mijnwerkers en de besluitwet betreffende de maatschappelijke zekerheid der zeevarenden onder Belgische vlag.

De term omvat niet de schaderegelingen ingeval van arbeidsongevallen en beroepsziekten. Hij omvat daarentegen wel de vakantiegeldregeling der werklieden.

Het recente sociaal statuut van de zelfstandigen spreekt van sociale verzekeringen. In verband met de Rijksambtenaren wordt de term Maatschappelijke zekerheid niet gebruikt.

In Frankrijk is het begrip «maatschappelijke zekerheid» nog enger. Het omvat slechts de stelsels voor rust- en overlevingspensioenen en de verzekering ingeval van ziekte, invaliditeit, moederschap en begrafenissen.

Beide voorbeelden tonen de noodzaak aan abstraktie te maken van de terminologie gebruikt in het sociaal recht der lidstaten om het begrip maatschappelijke zekerheid te bepalen.

Criteria berustend op de wijze van financiering of van organisatie der stelsels moeten eveneens worden afgewezen als niet geëigend voor het formuleren van een algemeen geldende bepaling om reden van de grote verscheidenheid eensdeels tussen de verschillende stelsels in eenzelfde land en anderzijds tussen de stelsels der verschillende landen.

Het meest voldoening geeft de bepaling door opsomming van de risico's begrepen in de maatschappelijke zekerheid berustend op de conventie nr 102 van de I.A.O. aangenomen tijdens de 35e zitting van die organisatie (Genève 1952). Zij heeft het voordeel van de klaarheid en berust op een positiefrechtelijke tekst, zodat de jurist volledige genoegdoening bekomt.

De conventie nr 102 somt negen risico's op die aanleiding moeten geven tot bescherming van de onderhorigen der Staten die de conventie hebben geratificeerd met name:

- Ziektekosten
- Inkomensderving wegens ziekte
- Inkomensderving wegens werkloosheid
- Inkomensderving wegens ouderdom
- Inkomensderving en kosten van verzorging ingeval van arbeidsongeval en beroepsziekte
- Inkomensderving en verzorgingskosten ingeval van moederschap

— Inkomensderving ingeval van invaliditeit

— Inkomensderving ingevalge het overlijden van de kostwinner

— Kinderlast.

In elk van de zes lid-staten van de E.E.G. bestonden in 1958 één of méér stelsels die ten behoeve van bepaalde bevolkingsgroepen bescherming verlenen in één, verscheidene of alle eventualiteiten voorzien in de conventie 102.

Onder dat oogpunt bestaat dus overeenstemming tussen de zes landen.

De verschillen tussen de landen liggen op het plan van

- a) de bepaling der beschermde bevolkingsgroepen of van het toepassingsgebied.

- b) de omvang en de toekenningsvoorwaarden der prestaties.

- c) de financiering

- d) de organisatorische opbouw der stelsels.

a) De organisatorische opbouw der stelsels van maatschappelijke zekerheid.

De organisatorische opbouw van de maatschappelijke zekerheid heeft ongetwijfeld een zekere invloed op de financiering en de wijze van uitkering der prestaties.

Die invloed is evenwel slechts bijkomstig gezien in het licht van de maatschappelijke zekerheid als instrument voor de verbetering der arbeids- en levensvoorwaarden. Overigens ontbreken nauwkeurige gegevens over dit aspect van de maatschappelijke zekerheid.

De verslagen over de ontwikkeling van de sociale toestand in de gemeenschap verstrekken weinig of geen inlichtingen over dat aspect.

Op de Europese conferentie over de sociale zekerheid werd helemaal geen aandacht eraan besteed, tenzij in de reeds geciteerde redevoering van dhr. Levi-Sandri, die in dit verband verklaarde dat, in het streven naar harmonisatie er helemaal geen sprake zou zijn van een wijziging van de administratieve structuren, der maatschappelijke zekerheid.

Het is derhalve niet mogelijk nader in te gaan op de ontwikkeling die op dit gebied heeft plaats gehad in de maatschappelijke zekerheid.

b) De Financiering van de maatschappelijke zekerheid

Globaal gezien wordt de maatschappelijke zekerheid in de onderscheiden landen van de gemeenschap gefinancierd deels door persoonlijke bijdragen van de beschermde bevolkingsgroepen, deels door bijkomende bijdragen ten laste van de ondernemingen, deels door toelagen ten laste van de Schatkist en deels door de opbrengsten van de kapitalen berustend bij de onderscheiden verzekeringsdragers van de maatschappelijke zekerheid.

Het belang van elk van die financieringsbronnen verschilt van land tot land en van verzekerd risico tot verzekerd risico.

De verhouding tussen het aandeel van elk der financieringsbronnen is, in de totale ontvangsten, van de maatschappelijke zekerheid globaal gezien, vrij constant gebleven.

In 1964 bedraagt het aandeel der verzekerden in Duitsland 36,2 %, in Nederland 61,3 %, in België 31,7 % in Frankrijk 30,5 %, in Luxemburg 28,8 % en in Italië 26,9 %.

Het aandeel der werkgeversbijdragen bedraagt in elk van die landen respectievelijk 33,3 %, 20,9 %, 32,1 %, 47,3 %, 34 %, 50 %, terwijl de ovedheidstegemoetkomingen, 26,2 %, 4,9 %, 24,1 %, 14,3 %, 31,0 %, 17,3 % belopen.

Vergeleken met de gegevens over de jaren 1958 tot

1963 kan men een lichte stijging van het aandeel der verzekerden vaststellen. Het aandeel der werkgevers is eveneens lichtjes toegenomen in België, Frankrijk en Nederland, het is echter enigszins verminderd in Duitsland, Italië en Luxemburg.

Het aandeel van de overheidstegemoetkomingen nam over dezelfde periode toe in Duitsland, Italië en Luxemburg, het verminderde in België, Frankrijk en Nederland.

Vergelijken we het aandeel van de maatschappelijke zekerheid in het nationaal inkomen der zes landen over het tijdvak 1958-1964 dan stellen we in elk van die landen een aangroei vast.

Volgende tabel toont zulks aan:

België	1958	423.900	14,8
	1959	431.000	16,1
	1960	458.300	15,9
	1961	481.200	15,9
	1962	514.100	16,3
	1963	551.900	16,7
	1964	607.900	16,1
Duitsland	1958	187.565	18,6
	1959	201.929	18,3
	1960	229.800	17,4
	1961	251.600	17,5
	1962	271.900	17,8
	1963	288.000	18,3
	1964	315.300	18,3
Frankrijk	1958	188.630	15,5
	1959	202.930	15,7
	1960	227.000	15,3
	1961	243.990	16,2
	1962	272.400	16,9
	1963	299.590	18,0
	1964	325.050	18,9
Italië	1958	14.652.000	12,4
	1959	15.520.000	13,1
	1960	16.754.000	13,4
	1961	18.528.000	13,3
	1962	20.994.000	13,8
	1963	24.161.000	14,8
	1964	26.576.000	15,2
Luxemburg	1958	16.693	17,3
	1959	17.308	17,7
	1960	19.343	16,7
	1961	19.988	16,6
	1962	20.272	17,2
	1963	21.678	17,9
	1964	—	—
Nederland	1958	29.560	14,1
	1959	31.444	13,7
	1960	35.149	13,7
	1961	37.045	14,0
	1962	39.591	14,5
	1963	42.560	16,9
	1964	49.630	17,2

Verslag over de sociale ontwikkeling in de gemeenschap gedurende 1965.

Bijlage tabel nr. 9.

Rekening houdend met die gegevens kan men stellen dat de maatschappelijke zekerheid een groeiend aandeel opneemt in het nationaal inkomen en dat de onderscheiden aandelen in de zes landen der gemeen-

schap geleidelijk opgetrokken worden tot hetzelfde peil.

België en Italië blijven op dit punt enigszins achter op de ontwikkeling die in andere landen heeft plaats gevonden. De meest opvallende ontwikkeling tonen de cijfers voor Nederland.

De omvang en de toekenningsvoorwaarden der uitkeringen en verstrekkingen.

In verband met de financiering werd reeds de aandacht gevestigd op het groeiend aandeel van de maatschappelijke zekerheid in het nationaal inkomen.

Die ontwikkeling is o.m. het gevolg van de verbetering der uitkeringen en verstrekkingen en van de uitbreiding van de kring van personen gedekt door de maatschappelijke zekerheid.

In verband met de verbetering der uitkeringen en verstrekkingen toont de ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid in de zes landen van de gemeenschap gedurende het tijdvak 1958-1966 bepaalde convergerende tendenzen.

De verbetering der prestaties bestaat ofwel in een verhoging van de bedragen ofwel in de versoepeling der toekenningsvoorwaarden ofwel in het creëren van een juridisch mechanisme dat toelaat de waarborg van de verzekering efficiënter te maken.

Dit laatste was het geval in België en Frankrijk voor de verstrekking van gezondheidszorg. In Frankrijk in 1961-1962, in België sedert 1963 werd getracht de sociale verzekerden gezondheidszorgen te verstrekken tegen een bij overeenkomst tussen geneesheren en ziekteverzekeringsorganen vastgesteld en bindend tarief. Die pogingen zijn ten dele geslaagd hoewel niet zonder moeilijkheden.

Daardoor werd de ziekteverzekering in België op het stuk van de omvang van de waarborg ontegensprekelijk dichter gebracht bij het Duitse en het Nederlandse stelsel. De Belgische en Franse verzekerden ontvangen weliswaar nog geen volkomen kosteloze verzorging zoals hun Nederlandse en Duitse collega's. Zij hebben evenwel de waarborg van een redelijke tegemoetkoming in de ziektekosten wanneer zij zich wenden tot een arts die de overeenkomst heeft aanvaard.

Op het stuk van de toekenningsvoorwaarden van de uitkeringen en verstrekkingen zijn de verschillen tussen de zes landen belangrijk gebleven.

Globaal gezien kan zeker niet gesproken worden van een toenadering tussen de onderscheiden stelsels.

De omvang van de uitkeringen nam in de zes landen in belangrijke mate toe, doch niet voor alle uitkeringen in dezelfde mate. Voor België kan men stellen dat de meeste aandacht is uitgegaan naar de sektor rust- en overlevingspensioenen, de kinderbijslagen en de werkloosheid. Tevens dient de aandacht gevestigd op het streven naar toenadering tussen de sociale uitkeringen van loontrekkenden en zelfstandigen.

De uitkeringen ingeval van ziekte en invaliditeit zijn evenwel enigszins achterop gebleven.

In de sectoren van de arbeidsongevallen- en beroepsziekteregelingen startte België met een zeer gunstig systeem in vergelijking met de systemen der andere landen. Wegens het ontbreken van een regeling ter waarborging van de welvaartsvastheid der arbeidsongevallentrente, blijft ook deze sektor ten achter op de ontwikkeling die bijv. in Nederland en Duitsland plaats heeft. De wet van 24 december 1963 betreffende de beroepsziekten bracht daarin ten dele verandering.

In Nederland is de ontwikkeling van de volksverzekeringen op het gebied der ouderdomspensioenen en der weduwen en wezen pensioenen bijzonder gunstig ver-

lopen, doordat de bedragen der basispensioenen in belangrijke mate werden opgevoerd. In dit verband dient ook gewezen op het belang van de bedrijfspensioenfondsen.

In de kinderbijslagregeling werden verhogingen doorgevoerd. Inzonderheid moeten hier worden aangestipt de dubbele kinderbijslag voor studerende kinderen en de driedubbele kinderbijslag in sommige gevallen.

Voor de invaliditeitsuitkeringen dient in de eerste plaats melding gemaakt van de interimwet, die belangrijke verbeteringen bracht in de invaliditeitsuitkeringen en vervolgens de arbeidsongeschiktheidswet die een eenvormig stelsel van invaliditeitsvergoedingen invoert, ongeacht de oorsprong van de invaliditeit. De invaliditeitsvergoedingen zijn welvaartvast en worden aangepast aan de ontwikkeling van het algemeen loonpeil.

De moederschapsverzekering werd opgenomen in de nieuwe wetgeving betreffende de ziekenfondsen, zodat de kosten verband houdend met de bevalling normaal volledig vergoed worden door de ziekenfondsen.

De ontwikkeling in *Duitsland* is trager. In verband met de vergoeding ingeval van ziekte, dient te worden aangestipt dat de werkgever het normale nettoloon moet uitbetalen gedurende de eerste zes weken van de ziekte.

Voorts dienen aangestipt verhogingen der kinderbijslagen en de invoering van kinderbijslagen voor het tweede kind ten behoeve van personen wier inkomen onder een bepaald peil blijft.

De belangrijkste ontwikkelingen in de Duitse maatschappelijke zekerheid dienen evenwel gesitueerd vóór 1958.

Dat geldt met name de hervorming van de pensioenstelsels, waardoor o.m. de binding van de pensioenbedragen aan de ontwikkeling van de lonen werd ingevoerd. Ingevolge die maatregel en de belangrijke loonstijging sedert 1958 werden ook de rust- en overlevingspensioenen en de invaliditeitspensioenen in belangrijke mate opgetrokken.

Door de binding van de bedragen der ziektevergoedingen en werkloosheidsuitkeringen aan het loonbedrag volgden deze vergoedingen nagenoeg dezelfde evolutie als de lonen. In de wetgeving inzake vergoeding van schade, opgelopen ingevolge een beroepsziekte, werd aanvaard het principe van de vergoedbaarheid van elke ziekte ontstaan ten gevolge van de uitoefening van een beroep, ongeacht of die ziekte al dan niet als beroepsziekte erkend is.

De meest opvallende wijzigingen in de *Franse sociale zekerheid* zijn de regelingen ingevoerd bij collectieve overeenkomst inzake aanvullende ouderdomspensioenen en werkloosheidsverzekering. Het aanvullend ouderdomspensioenstelsel strekt zich uit tot geheel het bedienendekader van industrie en handel en tot een ruim deel van de werklieden in handels- en nijverheidsondernemingen. Het aanvullend stelsel van werkloosheidsverzekering is toepasselijk op praktisch alle werklieden van handels- en nijverheidsondernemingen.

Tevens werden in de wettelijke regelingen ernstige verbeteringen doorgevoerd. In de pensioenstelsels werd met name een stelsel van periodieke aanpassing der pensioenbedragen aan de ontwikkeling van de lonen ingevoerd, benevens de toekenning van een basispensioen ten behoeve van alle behoeftige ouderlingen. De wettelijke vergoedingen ingeval van werkloosheid werden herhaaldelijk verhoogd en tevens toegekend aan groepen personen die vroeger geen recht op die vergoedingen hadden.

De kinderbijslagen werden verscheidene malen in belangrijke mate verhoogd. Tevens werd een leeftijdbijslag ingevoerd, die enige gelijkenis vertoont met de leeftijds-

bijslag voorzien in het Belgische kinderbijslagstelsel voor loonarbeiders, evenals verhoogde bijslagen voor gehandicapte kinderen. Hoger werd reeds gewag gemaakt van de wijzigingen in de ziektekosten-verzekering, waardoor die verzekering ernstiger waarborgen aan de verzekerden kon verstrekken voor de ziektekosten.

Tevens werden de vergoedingen voor ziekte en invaliditeit in belangrijke mate verhoogd ten einde ze meer in overeenstemming te brengen met de loonsontwikkeling.

De ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid in Italië onder het oogpunt der prestaties, is gelijklopend met de ontwikkeling in de vijf andere landen.

In de loop van het tijdvak 1958-1966 werden belangrijke verbeteringen gebracht aan de wetgevingen inzake ouderdomspensioenen, overlevingspensioenen en invaliditeitspensioenen. Op dat stuk dient vooral de aandacht getrokken op het algemeen basispensioen voorlopig beperkt tot de loonarbeiders, kleine ambachtslieden en minder begoede handelaars.

De arbeidsongevallenwetgeving en de wetgeving inzake beroepsziekte werd herzien. Hogere vergoedingen, een uitbreiding van het verzekerde risico benevens de uitbreiding van het toepassingsgebied zijn de belangrijkste objecten van de hervorming.

De kinderbijslagen en de pensioenbijslagen wegens gezinslasten werden in zekere mate aangepast. Dit geldt overigens ook voor de basisbedragen der pensioenen en uitkeringen.

De werkloosheidsvergoedingen werden verhoogd, zowel de vergoedingen voor gedeeltelijke als voor volledige werkloosheid. De toekenningsvoorwaarden der vergoedingen ingeval van gedeeltelijke werkloosheid werden versoepeld.

In de ziektekosten-verzekering werden nieuwe verstrekkingen opgenomen en bestaande verstrekkingen verbeterd. Dit laatste o.m. op het stuk van de hospitaalkosten en thermale kuren.

Over het algemeen biedt ook in *Luxemburg* de ontwikkeling van de prestaties der maatschappelijke zekerheid hetzelfde beeld als in de andere landen.

Biezondere aandacht dient evenwel te worden gevestigd op de hervormingen van de pensioenstelsels, de stelsels voor kinderbijslagen en de arbeidsongevallen.

De Luxemburgse wetgever voerde o.m. het principe in volgens hetwelk de prestaties van de maatschappelijke zekerheid de ontwikkeling van de kosten voor levensonderhoud moeten volgen.

Samenvattend kan worden gesteld dat de ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid in de zes landen van de E.E.G. wijst op een gestadige verbetering van de prestaties, waardoor uiteraard een verbetering van de levensvoorwaarden in de hand werd gewerkt.

Die ontwikkeling heeft verder voor gevolg gehad dat de verschillen in niveau der prestaties van de stelsels der onderscheiden landen zijn afgenomen, of om het met andere woorden te zeggen: er heeft een zekere harmonisatie plaats gehad.

De ontwikkeling van het toepassingsgebied van de maatschappelijke zekerheid.

Het meest opvallend verschijnsel in de ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid in de gemeenschapslanden, is de uitbreiding van het toepassingsgebied tot andere bevolkingsgroepen dan de loontrekkenden. In de Duitse Bondsrepubliek verloopt die ontwikkeling evenwel minder snel dan in de vijf andere landen.

De Belgische wetgeving voorzag, bij het begin van de beschouwde periode, verzekeringen ten behoeve van alle

loontrekkenden in privé-dienst, voor al de eventualiteiten, opgesomd in de conventie nummer 102 van de I.A.O.

Voor zelfstandigen en beoefenaars van vrije beroepen bestond alleen de kinderbijslagregeling en een stelsel van overlevingspensioenen en rustpensioenen.

Tijdens de beschouwde periode werd het toepassingsgebied van de beroepsziekteverzekering uitgebreid tot alle werknemers en gelijkgestelden, terwijl de mogelijkheid voorzien wordt om de zelfstandigen in het toepassingsgebied te brengen op basis van vrije aansluiting. De ziekteverzekering werd uitgebreid tot de zelfstandigen en de beoefenaars van vrije beroepen, tot de ambtenaren en de gehandicapten.

De kinderbijslagregeling voor loontrekkenden komt in de toekomst ook ten goede aan gezinnen van gehandicapten die nooit loonarbeid verricht hebben en aan de gezinnen van studenten.

In Nederland werd door de algemene weduwen- en wezenwet het risico « overlijden van de kostwinner » voor de gehele bevolking geregeld. In 1957 werd reeds een algemene regeling voor ouderdomspensioenen van kracht. De algemene kinderbijslagwet breidt de kinderbijslagregeling uit tot alle loontrekkenden en tot de zelfstandigen wier inkomen niet boven een bepaald bedrag gaat (14.000 gulden per jaar). Die regeling geldt evenwel slechts voor het derde en de volgende kinderen. De kinderbijslagregeling voor de twee eerste kinderen blijft beperkt tot de loontrekkenden, de gepensioneerden en de kleine zelfstandigen. De ziektekostenverzekering is toepasselijk geworden op de gehele Nederlandse bevolking, althans voor zover het gaat om de zogenaamde zware risico's.

Voorts werd de werkloosheidsverzekering en de arbeidsongeschiktheidsverzekering tot alle werknemers uitgebreid door afschaffing van het inkomstenplafond boven hetwelk de werknemers niet tot verzekeringen werden toegelaten. Dat inkomstenplafond bestaat thans nog uitsluitend voor de ziektekostenverzekering kleine risico's.

In Frankrijk bestond bij de aanvang van het beschouwde tijdvak een stelsel van sociale verzekeringen en uitkeringen ten behoeve van alle loontrekkenden, overeenstemmend met de conventie nummer 102 van de I.A.O.

Het kinderbijslagstelsel was van toepassing op de gehele bevolking.

Tijdens de beschouwde periode werd een verplichte ouderdoms- en overlevingspensioenverzekering en een verzekering tegen invaliditeit ingevoerd ten behoeve van de landbouwexploitanten en van de ambachtslieden. Voor alle behoeftige bejaarden wordt een basispensioenregeling ingevoerd. De theaterartiesten en de beroepsjournalisten worden in het toepassingsgebied van alle sociale verzekeringen opgenomen.

De ziektekosten-verzekering werd uitgebreid tot de landbouwexploitanten, en tot alle bejaarden met gering inkomen.

Voorts werd de mogelijkheid geschapen om alle personen waarvoor deze verzekering nog geen toepassing vond, op basis van vrije toetreding, te verzekeren.

Voor de landbouwexploitanten en de ambachtslieden werd eveneens een verplichte verzekering voor arbeidsongevallen en beroepsziekten ingericht.

In Italië hadden de arbeiders uit industrie en handel, evenals de bedienden in 1958 een sociaal zekerheidsstatuut conform de conventie nummer 102 van de I.A.O. Hetzelfde geldt voor de landbouwarbeiders, met dit onderscheid, dat de toekenningsvoorwaarden der prestaties anders geregeld waren.

Tijdens de beschouwde periode verkregen de landbouwexploitanten, de ambachtslieden, de kleine hande-

laars en de katholieke clerus een stelsel van ouderdoms-, invaliditeits- en wezenpensioenen.

De ziektekostenverzekering werd uitgebreid tot de landbouwexploitanten, de ambachtslieden, de kleine handelaars, de katholieke clerus en de advocaten.

Beide verzekeringen hebben ook betrekking op de huisgenoten die de ambachtslieden, landbouwexploitanten en kleine handelaars helpen bij de uitoefening van hun beroep.

De landbouwexploitanten bekwamen recht op kinderbijslagen. Onder landbouwexploitanten moeten worden verstaan zowel de landbouwers die hun eigendom bewerken als de deelpachters en de zogenaamde colons. Enkele eigenaardigheden van de Italiaanse maatschappelijke zekerheid zijn o.m. de rust- en invaliditeitspensioenen ten behoeve van huisvrouwen, ingericht op basis van vrijwillige toetreding, en de gezinsbijslagen ten behoeve van ten laste van de verzekerde komende ascendenten.

In Luxemburg was de toestand in 1958 ongeveer dezelfde als in Italië. In de loop van de beschouwde periode werden alle zelfstandigen en beoefenaars van vrije beroepen onderworpen aan een verzekeringsstelsel voor rust- en overlevingspensioenen, voor invaliditeit, ziektekosten en gezinsvergoedingen. Onder zelfstandigen zijn ook begrepen de medewerkende vennoten en de medewerkers de huisgenoten van de zelfstandige met uitsluiting evenwel van de echtgenote.

Duitsland neemt een afzonderlijke plaats in in dit overzicht door het feit dat in Duitsland de uitbreiding van de maatschappelijke zekerheid minder omvangrijk is dan in de vijf andere landen.

In Duitsland waren de bedienden niet verplicht verzekerd indien hun inkomen boven een bepaald plafond lag. Dat inkomstenplafond (20.000 DM per jaar) werd afgeschaft voor de werkloosheidsverzekering en voor de pensioenverzekering, omvattende de ouderdoms-, overlevings- en invaliditeitspensioenen.

Aangaande de maatschappelijke zekerheid der zelfstandigen en vrije beroepen moet evenwel aangestipt worden, dat de Duitse wetgeving verzekeringsplicht voorziet voor landbouwexploitanten (ouderdom en overlijden, arbeidsongevallen en beroepsziekten), voor ambachtslieden (invaliditeit, ouderdom, overlijden, arbeidsongevallen en beroepsziekten), voor industriëlen en handelaars (arbeidsongevallen en beroepsziekten). Voor beoefenaars van vrije beroepen bestaat geen algemene regeling. Nochtans zijn enkele categorieën waaronder, vroedvrouwen, muzikanten, variété-artiesten, verplicht verzekerd ingeval van ziekte, invaliditeit, ouderdom en overlijden.

De kinderbijslagregeling geldt voor de gehele bevolking, loontrekkenden, zelfstandigen en beoefenaars van vrije beroepen.

Uit dit zeer summiere overzicht blijkt, dat het toepassingsgebied van de maatschappelijke zekerheid geleidelijk werd uitgebreid.

Voorts kan men vaststellen, dat bij het einde van de beschouwde periode (1967) in de zes landen de bevolkingsgroepen, die op grond van hun relatief gering inkomen of van de wisselvalligheid van hun inkomen het meest behoefte hebben aan sociale zekerheid, binnen het toepassingsgebied van de maatschappelijke zekerheid gebracht werden.

De ontwikkeling is weliswaar in de onderscheiden landen niet op dezelfde wijze verlopen. De omvang van de bescherming is in de zes landen nog zeer verschillend. Niettemin duidt de beschreven ontwikkeling ontgensprekelijk op een toenadering.

De vraag of die ontwikkeling verband houdt met de oprichting van de E.E.G. is moeilijk te beantwoorden. Het

is waarschijnlijk dat de toenemende contacten tussen de organisaties, die de onderscheiden bevolkingsgroepen der zes vertegenwoordigen, en de informatie verstrekt door de E.E.G.-Commissie hebben bijgedragen tot die ontwikkeling, hoewel men dienaangaande niets met zekerheid kan zeggen.

De verscheidenheid van de wegen en van de middelen, evenals de verscheidenheid van de doelstellingen die uit de ontwikkeling in de zes landen naar voren treden duiden evenwel op zeer sterke nationale invloeden. Een en ander zou nog duidelijker aan het licht treden indien het wordingsproces van de beschreven hervormingen in de zes landen zou kunnen beschouwd worden.

Men mag niet uit het oog verliezen, dat de beschreven ontwikkeling tijdens de beschouwde periode de voortzetting is van een ontwikkeling die een aanvang nam lang vóór 1958. De oprichting van de E.E.G. schijnt niet de richting van de ontwikkeling bepaald te hebben.

De enige vraag die men zich zou kunnen stellen, schijnt derhalve te zijn: « In welke mate heeft de oprichting van de E.E.G. een versnelling van de ontwikkeling in de hand gewerkt? ».

De verslagen over de sociale toestand in de gemeenschap leren dat de vertraging van de economische expansie in de gemeenschapslanden aanleiding gegeven heeft tot uitstel van ten uitvoerlegging van bepaalde hervormingen op het gebied van de maatschappelijke zekerheid. Dat verschijnsel wijst er eens te meer op, dat het beleid op het stuk van de maatschappelijke zekerheid niet door de gemeenschap bepaald wordt maar door imperatieven van het nationaal economisch en sociaal beleid.

*De activiteiten van de E.E.G.-Commissie
in het raam van artikel 118.*

De E.E.G.-Commissie — en vóór haar de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. — heeft aan de hand van studiën, enquêtes en contracten met regeringsvertegenwoordigers en met vertegenwoordigers van de geïnteresseerde belangengroepen, getracht de sociale toestand in de zes landen doorzichtig te maken en door onderhandelingen te komen tot harmonisering.

Tevens heeft zij, door middel van zeldzame aanbevelingen aan de lid-staten, gepoogd invloed op de ontwikkeling van bepaalde sociale verzekeringen uit te oefenen.

Onder de studiën en enquêtes ondernomen door of met medewerking van de Commissie op het stuk van de maatschappelijke zekerheid verdienen onze aandacht de synoptische overzichten van het algemeen stelsel voor sociale zekerheid in de zes landen en van het stelsel in voege in de landbouw, verschenen in 1961, in 1964 en in 1967 (toestand op 1 juli 1966).

Van belang zijn ook de periodieke enquêtes over de loonkost, de gezinsbudgetenquête van 1961 en het onderzoek van de sociale begrotingen en rekeningen der zes lidstaten.

Sedert enkele jaren is een werkgroep van onafhankelijke deskundigen bezig een verslag te maken over de economische aspecten van de maatschappelijke zekerheid. Die werkgroep moet o.m. onderzoeken de economische gevolgen van de financiering van de maatschappelijke zekerheid t.a.v. de kostprijs van de produktie en de implicaties van de verscheidenheid der wijzen van financiering, en ook de weerslag van de maatschappelijke zekerheid op het verbruik, speciaal in de sektor gezondheidszorg en op het verbruik en de spaargewoonten in het algemeen. Die werkgroep is nog niet klaar met zijn verslag.

De commissie maakte reeds een aanvang met de organisatie van contacten tussen regeringsdeskundigen en

vertegenwoordigers van werknemers en werkgeversorganisaties in 1959 met het oog op harmonisering van de lijst van beroepsziekten, die in de zes landen aanleiding zouden moeten geven tot schadeloosstelling. Als gevolg van de conferentie over de sociale aspecten van het gemeenschappelijk landbouwbeleid werden twee permanente overlegorganen in het leven geroepen, de ene paritair samengesteld uit vertegenwoordigers van de organisaties van landbouwarbeiders en landbouwexploitanten, de andere in hoofdzaak samengesteld uit vertegenwoordigers van de organisaties van landbouwexploitanten en in bijkomende orde door vertegenwoordigers van de organisaties van landbouwarbeiders. Beide overlegorganen hebben een adviserende taak. Zij moeten de commissie bijstaan bij de uitwerking van de maatregelen te nemen in het raam van het gemeenschappelijk landbouwbeleid.

In het raam van het gemeenschappelijk transportbeleid werd eveneens een paritair samengesteld adviserend overlegorgaan gecreëerd.

Met het oog op het algemeen sociaal beleid van de gemeenschap creëerde de Commissie in 1960 een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties der zes landen. Die werkgroep werd genoemd « Centrale Werkgroep art. 117-118 ».

In de schoot van die werkgroep zouden de vertegenwoordigers van werknemers- en werkgeversorganisaties zich akkoord stellen over de onderwerpen, die, in het raam van art. 118, zouden ter studie genomen worden met het oog op harmonisering. Van bij de aanvang weigerden de vertegenwoordigers der werkgeversorganisaties de problemen van de maatschappelijke zekerheid als studieobject te aanvaarden. Voorts weigerden zij te aanvaarden dat het overleg zou leiden tot akties die verder zouden gaan dan de eenvoudige opstelling van een verslag over de werkelijke toestand en de oriëntering van de verlangens op het gebied van het vastgestelde studieobject in de zes landen.

De centrale werkgroep heeft steeds gehoopt de regeringen bij zijn activiteiten te kunnen betrekken. Die hoop is evenwel illusoir gebleken.

De commissie van de E.E.G., daarin bijgetreden door de Commissie van Euratom en door de Hoge Autoriteit van de E.G.K.S. vatte, aanvang 1962, de idee op een Europese Conferentie over de maatschappelijke zekerheid te organiseren met het oog op de verzameling van informatie over de verlangens van de onderscheiden belangengroepen in de zes landen op het stuk van de ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid. De regeringen van twee lid-staten weigerden hun medewerking te verlenen aan de organisatie van die conferentie. De regering van de vier andere landen volgden dat voorbeeld nadat een akkoord werd bereikt tussen de zes om zich niet te verzetten tegen de organisatie der conferentie. De regeringen zouden er evenwel slechts vertegenwoordigd zijn door observatoren.

Deze conferentie die gehouden werd in december 1962 heeft een massa informatie opgeleverd.

Reeds voor de conferentie had de commissie na overleg met regeringsdeskundigen en met vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers-organisaties afzonderlijk een Europese lijst van beroepsziekten uitgewerkt en bij wijze van aanbeveling aan de regeringen van de zes lid-staten overgelegd in 1962.

Voorts bestaat een ontwerp-aanbeveling betreffende een gemeenschappelijke definitie van de invaliditeit tot stand gekomen in dezelfde voorwaarden als de gemeenschappelijke lijst van beroepsziekten.

Beide documenten waren in ons land reeds het voorwerp van gedachtenwisselingen. De aanbeveling over de

Europese lijst van beroepsziekten bracht het technisch comité en het beheerscomité van het Fonds voor de beroepsziekten ertoe een aanvullende lijst van beroepsziekten aan de koninklijke goedkeuring te onderwerpen. Ingevolge de financiële moeilijkheden waarmede deze sektor te kampen heeft werd daaraan echter nog geen gevolg verleend.

Sinds 1965 wordt de commissie bij de uitvoering van de taken die haar zijn opgedragen bij art. 118 van het verdrag ernstig belemmerd door de Raad en door de Lidstaten, doordat deze laatsten weigeren hun medewerking te verlenen aan de studie en het overleg over onderwerpen waarover zij zich niet voorafgaandelijk akkoord hebben gesteld.

Het ziet er niet naar uit dat aan die toestand spoedig een einde zal komen.

Uit een en ander blijkt dat de aktiemogelijkheden van de Commissie beperkt waren in de loop van de beschouw-

de periode en dat de resultaten van haar aktie eerder mager uitvallen.

Besluit.

De ontwikkeling van de maatschappelijke zekerheid in de zes Euromarktlannen toont op verscheidene gebieden convergerende tendenzen met name op het gebied van de omschrijving der beschermde bevolkingsgroepen en op het gebied van de omvang der uitkeringen en verstrekkingen.

Op het gebied van de toekenningsvoorwaarden, de uitkeringen en verstrekkingen, de administratieve structuur en de financiering van de stelsels zijn de verschillen eerder toe dan afgenomen.

De werkzaamheden met het oog op een gecoördineerd beleid op het stuk van de maatschappelijke zekerheid, in het raam van art. 118 van het verdrag zijn gering en hebben alsnog weinig resultaten opgeleverd.

Het vraagstuk van de harmonisatie der sociale verzekeringen in Benelux-verband

door Dr. G. De Broeck

Ter gelegenheid van de studie betreffende de wenselijkheid en mogelijkheid van een harmonisatie der sociale verzekeringen in E.E.G. verband, is het niet zonder belang te onderzoeken in hoever dergelijke harmonisatie verwezenlijkt werd in een kleinere economische gemeenschap waarvan België deel uitmaakt, nl. de Benelux-Economische Unie. Deze Unie bestaat nu reeds meer dan 20 jaar, dus veel langer dan de E.E.G. en zij is bovendien beperkt tot een vrij klein gebied dat ongetwijfeld minder diversiteiten vertoont op het sociaal-economisch vlak dan het Europa der zes, zodat in principe zou mogen verwacht worden dat in de drie betrokken landen een zeker parallelisme zou tot stand gekomen zijn in de ontwikkeling van de nationale systemen van sociale verzekeringen.

Van meet af aan moet echter de constatacie worden gemaakt dat van een gecoördineerd beleid inzake sociale verzekeringen geen spraak is geweest in de Benelux-Unie, afgezien van de regeling van eerder beperkte problemen die betrekking hebben op de migrerende — en op de grensarbeiders. Uit het elfde gezamenlijk verslag van de zes regeringen aan de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad, kan duidelijk worden afgeleid dat tot dusver alleen maar vergelijkende studiën werden gemaakt, die nog niet tot conclusies hebben geleid. Wij citeren bedoeld verslag:

« Een vergelijkende tabel van de in de drie landen per 1 juli 1965 geldende sociale verzekeringsstelsels (Algemeen stelsel van toepassing op loontrekkenden) is in de loop van de verslagperiode gereed gekomen. Na bijwerking hiervan per 1 juli 1967 zal kunnen worden beoordeeld of en in hoeverre de sociale wetten in de drie landen tussen 1965 en 1967 naar elkaar toegroeid zijn. Tevens zal dan beter kunnen worden nagegaan op welke punten harmonisatie gewenst is. De juridische normen die ten grondslag liggen aan bepaalde sociale voorzieningen vormen eveneens het voorwerp van studie.

De werkzaamheden met het oog op de opstelling van een vergelijkende beschrijving van de exploitatierekeningen van de instellingen van de sociale zekerheid in de Beneluxlanden zijn voortgezet. Het gaat om een uitgebreide analyse van de sociale verzekering in de drie landen, waarmede wordt beoogd een beeld te krijgen

van de primaire en secundaire verdeling van het nationaal inkomen ».

De werkzaamheden die in dit verslag worden bedoeld zijn die welke uitgaan van de regeringen en van het Benelux-secretariaat. Van zijn kant heeft de Economische en Sociale Raad van Advies van de Benelux Economische Unie, waarin de werkgevers- en werknemersorganisaties vertegenwoordigd zijn, zich ook verscheidene malen bezig gehouden met het probleem der harmonisatie, maar er werd evenmin een concreet resultaat bereikt.

Nochtans schrijft het verdrag tot instelling van de Benelux Economische Unie uitdrukkelijk een coördinatie van het sociaal beleid voor. Reeds in het eerste artikel van het verdrag wordt gesteld dat de Unie met zich mede brengt: « de coördinatie van het economische, financiële en sociale beleid » terwijl art. 70 zeer uitdrukkelijk bepaalt « Op het gebied van het sociale beleid voeren de Hoge Verdragsluitende Partijen in overleg met het georganiseerde bedrijfsleven een gecoördineerd beleid, gericht op de ontwikkeling van de sociale vooruitgang en op de invoering van sociale voorzieningen welke aan hun bevolkingen een zo groot mogelijke bescherming en bestaanszekerheid verschaffen ».

Weliswaar komt de term « harmonisatie » die gebruikt wordt in art. 117 van het E.E.G.-verdrag niet voor in het Benelux-verdrag, maar anderdeels is de verplichting van een gecoördineerd beleid » (art. 70 van het Benelux-verdrag) meer precies dan die van een « nauwe samenwerking » waarover sprake is in art. 118 van het tractaat van Rome.

Verschillen tussen het Nederlandse en het Belgische stelsel

Voor het verder onderzoek van de vraag hoe de stelsels van sociale verzekeringen geëvolueerd zijn menen wij dat wij ons kunnen beperken tot Nederland en België.

Het meest opvallend onderscheid is ongetwijfeld dat de Nederlandse wetgever de laatste jaren de weg is opgegaan van de zgn. volksverzekeringen, d.w.z. sociale verzekeringen die zich uitstrekken tot de gehele bevolking, terwijl in België afzonderlijke systemen bestaan

voor loonarbeiders, zelfstandige arbeiders en voor overheidspersoneel.

In Nederland is het systeem van de volksverzekeringen reeds van kracht in drie sectoren, nl. de ouderdoms-, weduwen- en wezenpensioenen, de kinderbijslagen en de zware geneeskundige risico's. De rechtsgrond van die verzekeringen is niet de arbeid, doch het «ingezetenschap» d.w.z. het feit woonachtig te zijn in Nederland. Daarnaast zijn er de sociale verzekeringen die van toepassing zijn op de loonarbeiders waarvoor nog steeds de arbeid als grondslag voor de aanspraak wordt genomen.

In België wordt met uitzondering van de sociale verzekeringen voor vrijwillig verzekerden die minder en minder belangrijk worden, als algemene regel gesteld dat de arbeid in de hoedanigheid van loonarbeider, zelfstandige of ambtenaar vereist is om een recht op sociale uitkeringen te doen ontstaan. Weliswaar hadden tijdens de laatste jaren heel wat discussies plaats omtrent de vraag of het wenselijk is ook in België een systeem van basis- of bodempensioen, naar het Nederlandse voorbeeld, uit te werken. Die discussies bleven zonder praktisch resultaat. Er mag integendeel verwacht worden dat de splitsing in verschillende systemen nog wel een tijd zal aanduren, vooral daar in 1967 het sociaal statuut van de zelfstandige arbeiders werd uitgevaardigd dat de scheiding tussen loonarbeiders en zelfstandige arbeiders nog verder institutionaliseert. Wat de ambtenaren betreft zijn er wel zekere tendensen om hun sociaal statuut meer te doen aanleunen bij dat van de loonarbeiders, zoals bv. blijkt uit de uitbreiding van sommige wetten van arbeidsbescherming tot de openbare sector, en uit de recente afsluiting van een soort van collectieve arbeidsovereenkomst voor de ambtenaren, maar van een algemeen systeem van sociale verzekeringen, dat ook op hen van toepassing zou zijn, staat men nog ver af.

Dit verschil in algemeen opzet tussen het Nederlandse en het Belgisch systeem, heeft belangrijke gevolgen op het gebied van de financiering, en tevens inzake de administratieve organisatie.

Inderdaad, in het Nederlandse systeem van de volksverzekeringen geschiedt de financiering door de verzekeren zelf, door middel van een premie die een percentage bedraagt van het fiscale inkomen, met inachtneming van een premie-inkomsgrens. Voor de sociale verzekeringen der loonarbeiders wordt, zoals in België, de premie in twee delen gesplitst, nl. een werkgeversbijdrage en een werknemersbijdrage. Wanneer men de twee verzekeringen bijeen telt, komt men vanzelfsprekend tot het resultaat dat de Nederlandse werknemer in verhouding meer betaalt dan de Belgische, vermits in België de werkgever deelneemt aan de financiering van al de sociale verzekeringen.

Enkele cijfers mogen dit verduidelijken: in 1957 betaalden in Nederland, de werkgevers een globale premie van 12,3 % aan de sociale verzekeringen, en de werknemers 10,9 % (totaal 23,2 %). In 1968 zijn die cijfers: 18,85 % voor de werkgevers en 16,15 % voor de werknemers (totaal 35 %).

Wat België betreft, dienen die cijfers vergeleken te worden met de bijdragen aan de sociale verzekeringen der bedienden. Inderdaad, in de sociale verzekeringen der werklieden is ook de jaarlijkse vakantie begrepen in tegenstelling met wat in Nederland de regel is.

De cijfers zijn voor de Belgische sociale verzekeringen der bedienden de volgende:

1957 : werkgevers 18,25 %, bedienden 8 % (totaal 26,25 %)
1966 : werkgevers 22,45 %, bedienden 8,85 % (totaal 31,3 %)

In deze percentages werd abstractie gemaakt van de

toepassing der loongrenzen. Verder moet onderstreept worden dat in België de verzekering tegen arbeidsongevallen en beroepsziekten niet tot de maatschappelijke zekerheid behoort, in Nederland wel. Aangezien echter de premie voor de arbeidsongevallenverzekering verschilt van onderneming tot onderneming, is een vergelijking op dit punt zeer moeilijk.

Ook wat betreft de rijkssubsidies aan de sociale verzekeringen zijn er grote verschillen tussen Nederland en België. In Nederland was in 1957 de totale opbrengst van de bijdragen 2.374 miljoen gulden, tegenover 175 miljoen overheidsbijdragen, in 1966 waren die cijfers onderscheidenlijk 9.161 en 490, zodat de rijkssubsidie slechts ongeveer 5 % vertegenwoordigt van de totale begroting der sociale verzekeringen.

In België integendeel bedroeg in 1957 de opbrengst der bijdragen 28.677 miljoen tegenover een rijkstoelage van 7.940 miljoen. In 1966 waren die cijfers onderscheidenlijk 75.844 miljoen en 21.872 miljoen. De rijkstoelage vertegenwoordigt dus meer dan 1/5 van de totale begroting.

Wat de administratieve organisatie betreft, spreekt het van zelf dat de formule van het paritair beheer dat in België geldt voor de toporganen der sociale verzekeringen, niet verzoenbaar is met het Nederlandse systeem van volksverzekeringen.

In Nederland wordt de voorkeur gegeven aan een drieledige samenstelling van de beheersinstanties, waarin dan naast werkgevers en werknemers ook vertegenwoordigers van de overheid of van andere groepen zeten. De mening kan natuurlijk worden verdedigd dat een harmonisatie van de sociale zekerheid zich niet moet uitstrekken tot de administratieve organisatie, maar toch moet er mee rekening gehouden worden dat er een zeker verband bestaat tussen de financieringswijze en de prestaties eensdeels, en de administratieve structuur anderdeels.

Harmonisatie van de sociale lasten?

Zoals de andere verslaggevers reeds hebben onderstreept kan men de harmonisatie van de sociale verzekeringen in de eerste plaats beschouwen als de harmonisatie van de sociale lasten, d.w.z. van de kosten die zich bij het rechtstreeks loon voegen en gedragen worden door de werkgever.

Het is van belang op dit punt de feitelijke evolutie na te gaan die in België en Nederland heeft plaats gehad. Wanneer wij de cijfers nagaan die in het tijdschrift «Industrie» worden gepubliceerd ⁽¹⁾, komen wij tot volgende constataties:

In 1961 bedroeg de loonkost, wat het rechtstreeks loon betreft, in België 31,03 fr. per uur en in Nederland 27,10 fr.; in 1966 waren die cijfers onderscheidenlijk 47,64 fr. en 43,93 fr.

In 1961 bedroeg de loonkost met inbegrip van de sociale lasten, in België 41,76 fr. per uur en in Nederland 35,50 fr.; in 1966 waren die cijfers onderscheidenlijk 68,73 fr. en 59,30 fr.

Bij de interpretatie van die cijfers moet er mee rekening gehouden worden dat het begrip «sociale lasten» dat hier gebruikt wordt, breder is dan het begrip premie voor de sociale verzekeringen, en ook andere posten bevat zoals premies voor aanvullende verzekeringen en, wat België betreft, premies voor de arbeidsongevallenverzekering.

Uit de geciteerde cijfers kan onder meer afgeleid worden dat tijdens de beschouwde periode, de rechtstreekse lonen in Nederland sterker stegen dan in België, althans in percenten uitgedrukt (in absolute cijfers is de stijging ongeveer dezelfde), terwijl integendeel de sociale lasten, eveneens uitgedrukt in percenten, sneller

stegen in België dan in Nederland. Het resultaat van die tegengestelde bewegingen is dat het verschil tussen de Nederlandse lonen, sociale lasten inbegrepen, en de Belgische, ongeveer constant gebleven is, steeds in procenten uitgedrukt, nl. $\pm 15\%$.

De relatief kleinere stijging van de sociale lasten in Nederland kan, menen wij, onder meer verklaard worden door de uitbreiding van de volksverzekeringen, waardoor sommige premies, die vroeger door de werkgevers moesten gedragen worden, ten laste gelegd werden van de werknemers.

Men zou zich nu de vraag kunnen stellen welke invloed de ontwikkeling van de sociale lasten in de beide landen gehad heeft op de concurrentiepositie van de ondernemingen. Naar onze mening is het antwoord op die vraag onmogelijk te geven, omdat zoveel andere elementen meespelen in de concurrentie, zoals de aard en de kwaliteit der produkten, de produktiemethoden, de organisatie en het dynamisme van de handelsafdelingen der ondernemingen, het algemeen prijzenpeil, enz.

Stippen wij slechts aan dat tussen 1958 en 1965 de Benelux-handel in de richting Zuid-Noord met 126 % steeg, terwijl de stijging in de richting Noord-Zuid slechts 96 % bedroeg. In absolute cijfers bedroeg de handel in de richting Noord-Zuid 73 miljard fr. en in de richting Zuid-Noord slechts 48 miljard. (2).

Indien de verhoging van de sociale lasten in België dus enige nadelige invloed zou gehad hebben inzake de productiekosten, mag worden aangenomen dat andere factoren deze invloed hebben geneutraliseerd.

Wat er ook van zij, de rechtstreekse lonen en de sociale lasten die door de werkgevers gedragen worden moeten als een geheel worden beschouwd. Trouwens in de onderhandelingen die de werkgevers- en werknemersorganisaties voeren met het oog op het sluiten van loonconventies wordt steeds met de beide elementen van de loonkost rekening gehouden. De mogelijke premieverhogingen voor de sociale verzekeringen komen aldus in mindering van de som die overblijft voor de rechtstreekse lonen. Die regel werd in Nederland ook in de omgekeerde richting bevestigd toen de arbeiders bij de overschakeling naar de volksverzekeringen, compensaties bekwamen onder de vorm van rechtstreekse loonsverhogingen.

Indien derhalve een harmonisatie van de sociale verzekeringen wordt nagestreefd heeft die althans, wanneer de harmonisatie als een eenmaking van de lasten wordt beschouwd — niet veel zin tenzij tevens een gelijkenschakeling van de rechtstreekse lonen wordt beoogd.

Welnu, ook al is het waar dat bij de onderhandelingen betreffende de lonen er wel in zekere mate wordt rekening gehouden met de evolutie in het buitenland, toch kan er niet gesproken worden van een gecoördineerd beleid dat terzake zou gevoerd zijn door de sociale partners en de Benelux landen.

Bovendien behoort het beleid inzake sociale verzekeringen bijna volledig tot de bevoegdheid van de wetgever, en spelen daarbij een aantal overwegingen van politieke en nationale aard de hoofdrol.

Harmonisatie van de prestaties?

Ook op het gebied van de sociale prestaties zijn er heel wat verschillen tussen het Belgische en het Nederlandse systeem. Een vergelijking van de prestaties vergt op zichzelf een hele studie zodat wij ons moeten beperken tot de belangrijkste ongelijkheden.

Wat de kinderbijslagen betreft zijn de uitkeringen in Nederland gevoelig lager dan in België, wat onder meer te verklaren is door het feit dat in ons land sedert enkele jaren een demografische politiek wordt gevolgd,

waaraan in Nederland tot dusver niet veel behoefte bestond. Anderdeels is de Nederlandse regeling veel gunstiger ten opzichte van de studerende kinderen, aangezien de leeftijdsgrens 27 jaar is in de plaats van 25, en bovendien het studerende kind voor twee, en mits bepaalde voorwaarden zelfs voor drie kinderen telt. Anderdeels kent de Nederlandse wetgeving geen eigenlijke geboortevergoedingen.

De Nederlandse pensioenen die in het raam van de volksverzekeringen worden uitgekeerd liggen ongeveer op het peil van de Belgische pensioenen voor handarbeiders, doch in Nederland moet bovendien rekening gehouden worden met belangrijke toeslagen die op het vlak van de bedrijfstak of van de onderneming worden verworven.

Op het gebied van de ziekteverzekering voorziet het Nederlandse systeem in een betere dekking van de gezondheidszorgen, terwijl bovendien de uitkeringen tot compensatie van de loonderving 80 % van het loon bedragen tegenover 60 % in België.

De verzekering tegen werkloosheid is totaal verschillend in de twee landen. In Nederland worden in de werkloosheid verschillende perioden onderscheiden, en de uitkeringen zijn degressief naargelang de duur der werkloosheid, terwijl ook de voorwaarden van toekenning variëren volgens de werkloosheidsduur.

In België daarentegen blijven de uitkeringen en de toekenningsvoorwaarden uniform, ongeacht de duur.

De uitkeringen bij arbeidsongeval zijn in België hoger dan in Nederland; bij bestendige invaliditeit wordt immers een rente van 100 % toegekend, terwijl in Nederland geen onderscheid gemaakt wordt naargelang de oorzaak der invaliditeit, zodat bij arbeidsongeval de rente 80 % bedraagt.

Verder zijn er uiteenlopende regelingen inzake de aanpassing van de uitkeringen aan de index van de prijzen of van de lonen.

Tenslotte dient nog aangestipt te worden dat de Nederlandse bijstandswet als een complement van de sociale verzekeringen kan beschouwd worden, terwijl de Belgische wetgeving op de openbare onderstand dit karakter niet heeft.

In ieder geval mag gesteld worden dat geen systematische politiek werd gevoerd om de Belgische en Nederlandse systemen van sociale verzekeringen nader tot elkaar te brengen. De werkgevers- en werknemersorganisaties hebben een harmonisatie op dit vlak niet als een noodzakelijkheid aangevoeld; voor de wetgever was het meestal reeds bijzonder moeilijk rekening te houden met de politieke implicaties op het nationale vlak en met de eisen van de verschillende belangengroepen, zodat een overleg met de Benelux-partners in feite onmogelijk was.

Dit belet echter niet dat in de Benelux-landen, zoals trouwens in het Europa der zes, een aantal gelijklopende stromingen aanwezig zijn in de politieke milieus en in het bedrijfsleven. De menigvuldige contacten die op deze vlakken bestaan en de wederzijdse informatie hebben ongetwijfeld een invloed gehad op de talloze hervormingen van de wetgevingen betreffende de sociale verzekeringen.

In feite mag dus wel gesproken worden van een zekere spontane harmonisatie, die niet zozeer steunt op een bewust gecoördineerd beleid, dan wel op een aantal tendensen die voor een groot deel een convergerend karakter hebben. Twee hoofdtenissen komen daarbij op de voorgrond: de uitbreiding van de verzekeringen tot een zo groot mogelijk aantal rechthebbenden, en de verhoging van het bedrag der prestaties.

Besluit.

De ervaring der laatste jaren heeft uitgewezen dat in Benelux-verband de harmonisatie der sociale verzekeringen noch door de overheid, noch door het bedrijfsleven als een noodzakelijkheid wordt beschouwd, althans wanneer die harmonisatie het resultaat zou moeten zijn van een gecoördineerd beleid. Bovendien zou dergelijke harmonisatie slechts doeltreffend zijn indien ook op andere gebieden, en meer bepaald inzake het loonbeleid, een zekere eenmaking verwezenlijkt wordt, die evenmin in het verschiet ligt.

Niettegenstaande echter het gemis aan een gecoördineerd beleid hebben sommige convergerende stromingen

tot een zeker parallelisme geleid, althans wat de prestaties betreft.

Een meer systematische wederzijdse informatie van de regeringen en van de sociale partners zou ongetwijfeld een verdere toenadering van de verschillende systemen van sociale verzekeringen kunnen bevorderen. Vooralsnog echter zal het moeilijk zijn te vermijden dat op dit gebied, zoals trouwens wat het hele sociaal beleid betreft, overwegingen en bekommernissen van nationale aard een belangrijke rol zullen blijven spelen.

(1) Industrie, nr. 1, januari 1968, blz. 76. Uitgaven van het Verbond der Belgische Nijverheid.

(2) Benelux-Economisch en Statistisch kwartaalbericht 1966-2.

BALIELEVEN**VOORZORGSKAS VOOR ADVOCATEN****Uitnodiging**

De Algemene Statutaire Vergadering van de Voorzorgskas voor Advocaten V.Z.W. zal gehouden worden op zaterdag 27 april 1968 te 14.30 uur in het Paleis van Justitie te Brussel, in de zittingszaal van de Eerste Kamer van het Hof van Beroep.

Agenda.

1. Goedkeuring van de notulen van de gewone algemene vergadering en buitengewone algemene vergadering van 8 april 1967 en 19 september 1967.
2. Verslag van de Raad van Beheer.
3. Goedkeuring van de rekeningen van het dienstjaar 1967 en voordracht van de begroting voor het komende dienstjaar.
4. Ontlasting van de beheerders.
5. Statutaire benoemingen.
6. Uiteenzetting van de beheerraad van de definitieve beslissingen aangaande wijziging van de pensioenen.
7. Allerlei.

Volgens art. 28 van de Statuten is de algemene vergadering samengesteld uit al de leden van de vereniging die aan hun statutaire verplichtingen voldaan hebben.

De leden van de vereniging die verhinderd zouden zijn de vergadering bij te wonen en die wensen zich te laten vertegenwoordigen, kunnen daartoe een volmacht verlenen aan een ander lid. Deze volmacht moet geen bijzondere vorm hebben en kan afgegeven worden aan het bureau van de vergadering.

Het aantal stemmen waarover een mandataris kan beschikken is beperkt tot tien (art. 32 van de Statuten).

Vrij stelsel**Balans op 31 december 1967.****Aktief**

Vastgelegde middelen	115.086.181
Inboedel	1
Hypothecaire leningen	115.086.180
Beschikbaar	14.078.829
Postgiro	206.897
Rekeningen bij :	
Bank van Brussel,	
zichtrekening,	
rekening met opzegging,	5.995.716
Gemeentekrediet,	
zichtrekening,	
rekeningen met opzegging	7.876.216

Realiseerbaar	6.245.872
Effecten portef.	1.951.840
Diversen debiteuren	4.294.032
	135.410.882

Passief

Opeisbaar	13.722.449
Diverse krediteuren	
Opeisbaar op termijn	121.688.433
Pensioenfondsen	
	135.410.882

Ontvangst- en uitgaverekening op 31 december 1967**Uitgaven**

Overdracht van bijdragen aan de wettelijke kas	9.508.739
Pensioenen	9.453.004
Hulpverlening	1.234.401
Verhoging van pensioenfondsen	10.776.291
Algemene onkosten en taksen	233.009
Diverse verliezen	42.311
	31.227.755

Ontvangsten

Inschrijvingsrecht	23.250
Bijdragen der balies	13.621.212
Pleidooirechten	11.228.516
Interesten	6.227.710
Diverse ontvangsten	64.155
Giften	61.124
Meerwaarde/fondsen	1.788
	31.227.755

Wettelijk stelsel**Balans op 31 december 1967****Aktief**

Vastgelegde middelen	
Waarborgen	1.158.500
Verplichte leningen aan de Rijksdienst	103.183.364
Vrije leningen aan de Rijksdienst	3.000.000
Realiseerbaar	
Aandelen-portefeuille	4.713.300
Hypothecaire leningen	4.600.802
Diverse debiteuren	933.080

Beschikbaar	
P.C.R.	7.062
Bank	109.707
	117.705.815
Passief	
Niet opeisbaar	
Speciaal reservefonds	3.549.296
Waarborgen	1.158.500
Opeisbaar	
Wiskundige reserves	111.134.397
Diverse krediteuren	335.715
Winstsaldo	1.527.907
	117.705.815

Verlies- & Winstrekening op 31 december 1967

Debet

Kapitalen betaald aan de Rijksdienst	134.772
Pensioenen	759.203
Algemene onkosten	1.140.551
Wiskundige reserves op 31-12-1967	111.134.397
Diverse verliezen	2
Winstsaldo	1.527.907
	114.696.832

Credit

Bijdragen	9.508.739
Opbrengst van uitstaande fondsen	5.761.592
Meerwaarde op waardepapieren	91.700
Diverse ontvangsten	863
Wiskundige reserves op 31-12-1967	99.333.938
	114.696.832

De balans en verlies- en winst-rekening van het wettelijke en vrije regime die ter goedkeuring aan de Gewone algemene vergadering van 27-4-1968 zullen worden voorgelegd, lokken volgend commentaar uit:

1. De ontvangsten zijn verhoogd met 498.643 fr. in vergelijking met die van verleden jaar dank zij de verhoging van de pleidooirechten terwijl de bijdragen verminderen met 114.733 fr.

De inning wordt normaal vervolgd.

2. De inkomsten der belegde gelden overschrijden een rentevoet van 6,25 % per jaar, terwijl de actuariele berekeningen worden uitgevoerd op basis van een gemiddelde opbrengst van 4,5 % per jaar, waardoor de reserves van de Kas nog toenemen.

3. De pensioenen en uitkeringen van de Kas, waarvan de bedragen vermeld zijn in de rekeningen der ontvangsten en uitgaven van de wettelijke en vrije stelsels omvatten :

— voor het vrije stelsel :

- 318 ouderdomspensioenen
- 165 weduwenpensioenen
- 83 ondersteuningspensioenen

— voor het wettelijk stelsel :

- 296 ouderdomspensioenen
- 66 weduwenpensioenen

Het aantal toegekende pensioenen wordt aldus verhoogd met 73 gevallen in het vrije regime en 14 in het wettelijk regime.

4. De beheerskosten van de Kas bedragen 3,68 % der ontvangsten, hetgeen een zeer gering percentage betekent. De lichte vermindering betreffende het vorige dienstjaar, wettigt zich door de verschillende formaliteiten voortvloeiend uit de toepassing van het K.B. van 27-7-1967.

5. Het pensioenfonds van respectievelijk 111.134.397 fr. en 121.688.433 fr. voor het wettelijk en het vrije stelsel waarborgt de naleving van de verplichtingen van de Kas.

Uit deze boekhoudkundige gegevens blijkt dus dat de financiële toestand van de Kas in alle opzichten gezond is. De evenwichtigheid van deze toestand werd ten andere bevestigd door actuaire Pigeolet van Antwerpen, in zijn verslag van 13-5-1967.

De Beheerraad

ERRATUM

In het jongste nummer van het Rechtskundig Weekblad, kol. 1500, derde regel, is een gedeelte van de tekst van een vonnis van de Rechtbank van eerste aanleg te Gent van 21 oktober 1966 vergeten, waardoor de betrokken passus zinloos wordt.

De tekst dient als volgt gelezen te worden :

«terwijl artikel 663 B.W. naar zijn mening geen toepassing vindt, wel artikel 555 B.W. ;

» Overwegende dat artikel 555 B.W. ter zake geen toepassing vindt, daar van waardevermeerdering van het perceel van eiser ... enz. »

Er dient wel te staan «waardevermeerdering», niet «waardevermindering»; in de samenvatting staat trouwens wel en terecht «waardevermeerdering».

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht : jg. 1968 - nr. 1 :

Suetens J., De afdeling wetgeving van de Raad van State en de Grondwet. — Depondt A., De wet van 18 mei 1960 houdende oprichting van de Belgische Radio en Televisie, en de vrijheid van informatie. — Van Impe H., De onlenigheid van de Belgische Grondwet. — De Pree J.C.C.; Het Nederlandse overheidspensioen.

Tijdschrift voor Gemeenterecht : jg. 1968 - nr. 2 :

Stedebouw. — Boekbespreking. — Gemeentebegroting. — Gemeentebastingen. — Burgerlijke stand. — Gemeente Financiën. — Hinderlijke bedrijven. Kerkfabrieken. — Onderwijzend personeel.

Tijdschrift van de Vrederechters : jg. 1968 - nr. 2 :

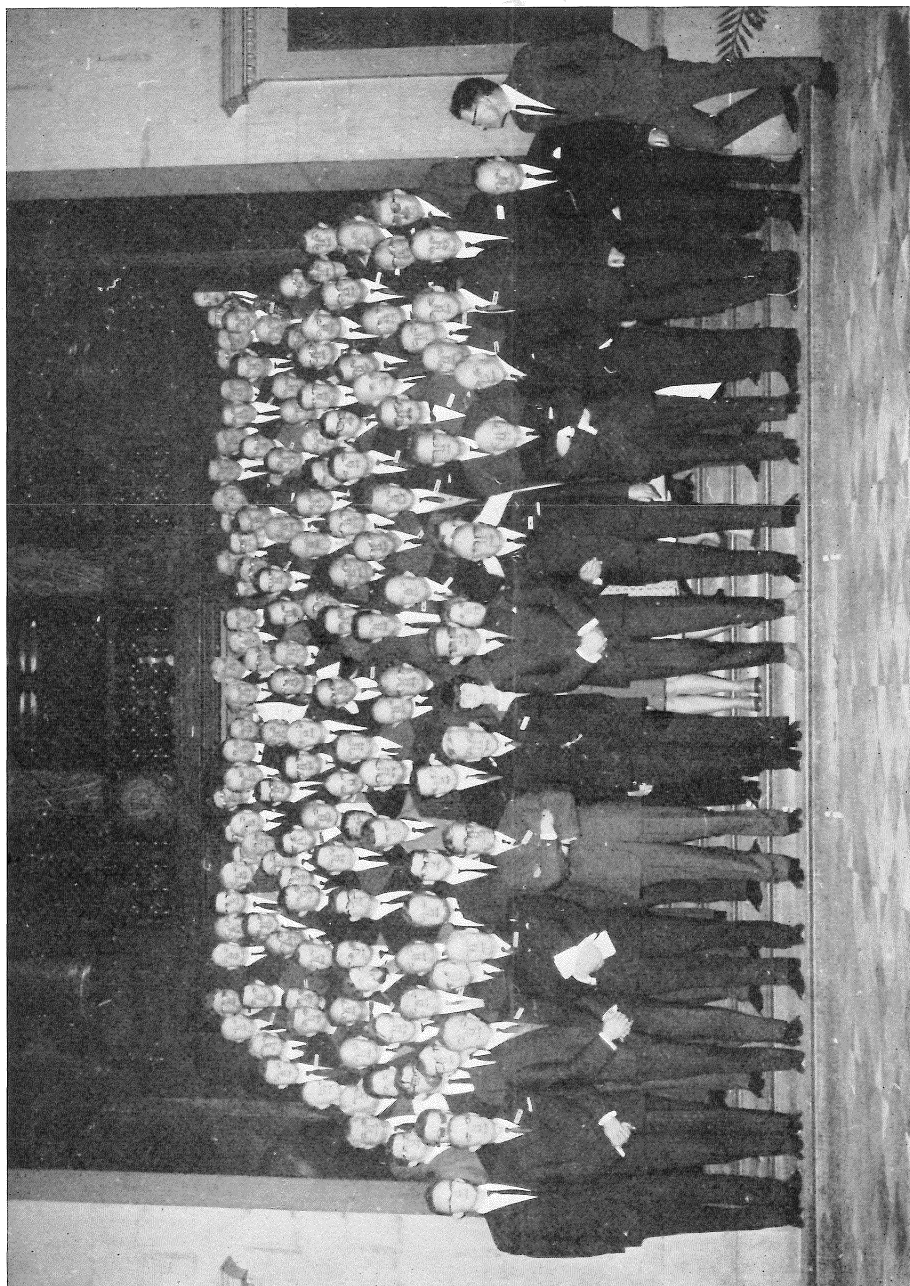
J.P., Koninklijke Vrederechtersbond.

Nederlands Juristenblad : jg. 1968 - nr. 13 :

Voetelink H.M., Pleidooi voor een sergeant. — Cohen B.B., Enkele vragen op het gebied van strafvordering. — Van der Veen Th. L., Hoeveel smartegeld? Wie wel? Wie niet? — De Jong C.S., Speedcomparties en echtscheiding. — De Rijke W., Ambtshalve bevolen comparties van partijen. — Het werk aan het nieuwe B.W.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie : jg. 1968 - nr. 4989 :

De Winter L.I., De gewijzigde eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht (I). — Mulder A.A., Veroordeling in kortgeding van eigenaar van onroerend goed om "mede te werken" aan een akte van transport van dat goed.

XXIIe Congres van de Vlaamse Juristenvereniging

Gent, 15 april 1967